

NORMAALIA NUOREN ELÄMÄÄ

Lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon tavoitteina ja ratkaisuna

MAIJA ARO-SALONEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus

Marginalisaatiokysymysten erikoisala

Kesäkuu 2014

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ARO-SALONEN MAIJA: NORMAALIA NUOREN ELÄMÄÄ

Lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon tavoitteina ja ratkaisuin

Ammatillinen lisensiaatintutkimus, 112 sivua, 4 liitesivua

Sosiaalityö / Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön erikoisala

Ohjaajat: Tarja Pösö ja Irene Roivainen

Kesäkuu 2014

Tässä tutkimuksessa olen kuvannut lapsen edun ja lapsen parhaan muodostumista pitkäaikaisen sijaishuollon alussa. Tutkin aihettani lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijän roolin näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto koostuu eteläsuomalaisen suuren kaupungin lasten sijaishuollon yksikön asiakasohjausryhmälle osoitetuista lapsen pitkäaikaista sijaishuoltoa koskevista asiakasohjausläheteistä vuoden 2009 aikana sekä kyseisten lasten asiakastietojärjestelmän asiakirjoja. Tutkimukseni lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon alussa rakentuu sijaishuollolle esitetyistä tavoitteista ja sijaishuollon ratkaisusta. Sosiaalityöntekijä kategorisoi lapsen tarpeita ja ammatillisesti arvioiden hakee lapsen edun mukaista ja lapselle parasta sijaishuoltopaikkaa. Analysoin aineistoa tilastollisesti sekä aineistolähtöisesti sisällönanalyysillä. Olen poiminut aineistosta sosiaalityöntekijöiden pyynnöt pitkäaikaisen sijaishuollon paikasta lapselle, sijaishuollon toteutumat ja sijaishuollolle asetetut tavoitteet. Keskeytyneiden sijoitusten kohdalla olen lisäksi poiminut asiakastietojärjestelmästä tarkempia tietoja.

Aineistossani sijaishuollon asiakasohjausläheteitä lapsen pitkäaikaiseen sijaishuoltoon oli 118. Sijaishuolto toteutui 99 lapsen kohdalla, joista 24 kohdalla oli kyse sijaishuollon keskeytymisestä ja uuden sijaishuoltopaikan hakemisesta. Koko aineistossa $\frac{3}{4}$ lasten sijoituksista ohjautui laitoshoidon yksikköihin. Sijaishuollon tavoitteet ovat eräänlaisia normatiivisia lausumia, jotka toteutuessaan vaikuttavat myönteisesti lapsen tai nuoren tilanteeseen. Lapsen tai nuoren pitkäaikaiselle sijaishuollolle aineistossa määriteltäviä tavoitekategorioita olivat lapsen rajoittaminen ja pysäyttäminen, lapsen aikuisjohtoinen kasvatus, lapsen turvallisuus, rauhoittuminen ja tukeminen sekä lapselle pysyvän kodin ja pysyvien ihmissuhteiden saaminen sijaishuollon aikana.

Pienimpien 0-6 -vuotiaiden lasten eduksi pitkäaikaisen sijaishuollon alussa määrittyi aineistossani pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet. Alakouluikäisten eli 7-12 -vuotiaiden lasten eduksi pitkäaikaisen sijaishuollon alussa määrittyivät pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet sekä tuki ja turvallisuus. Nuoren eduksi pitkäaikaisen sijaishuollon alussa määrittyi rajoittaminen ja pysäyttäminen, tuki erityisesti koulunkäyntiin, turvallisuus ja rauhoittuminen. Ikäryhmittäin tarkasteltuna sijaishuollon tavoitteet keskittyivät aineistossa voimakkaasti murrosikäisiin nuoriin. Aineistosta voi tulkita sekä tiukentunutta suhtautumista nuoriin, mutta myös nuoren perusoikeuksia korostavaa suhtautumista. Sijaishuollon keskeytyessä uuden sijaishuollon tavoitteet olivat samantapaisia kuin koko aineistossa. Keskeytyneissä sijoituksia asiakasta koskevissa kirjauksissa nousi esille kritiikkiä sijaishuoltoa kohtaan, kun lapsi ei ollut esimerkiksi

saanut tarvitsemaansa rauhallista aikaa sijaishuollon aikana. Uuden sijaishuoltopaikan valintaan ei liittynyt mitään määräävää tekijää. Neljässä tapauksessa lapsi kotiutui, kun sijaishuolto keskeytyi.

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää hyödyksi, kun kehitetään lasten sijaishuoltoa.

SUMMARY

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

ARO-SALONEN MAIJA: NORMAL LIFE OF A YOUNG PERSON

Interests of the Child as the Objectives and Solutions of Long-term Foster Care

Professional Licentiate Thesis, 112 pages, 4 pages of appendices

Social Work / Specialisation in Social Work Concerning Marginalisation Issues

Supervisors: Tarja Pösö and Irene Roivainen

June 2014

In this thesis I have described the interests of a child and the formation of what is best for the child at the beginning of long-term foster care. I studied my topic from the perspective of a responsible social worker of child welfare. The material of my thesis consists of customer guidance referrals addressed to the customer guidance group of the foster care unit of a large city in southern Finland in 2009, and documents of the customer information system concerning the children in question. The interests of a child in my thesis at the beginning of long-term foster care are built on the objectives defined for foster care and the solutions of foster care. Social workers categorise the needs of a child, and with professional assessment seek a foster care place that is in accordance with the interests of child and the best place for him or her. I analysed the material statistically and inductively using content analysis. I have selected from the material requests by social workers for long-term foster care places, actual outcomes of foster care, and objectives defined for foster care. In cases of discontinued foster care, I have additionally selected more detailed information from the customer information system.

In my material, there were 118 foster care customer guidance referrals for long-term child foster care for children. Foster care was implemented for 99 children, of which 24 were cases in which foster care had been discontinued and a new foster care place was applied for. Three-fourths of the placements of children in all of the material were directed to units of institutional care. The objectives of foster care were certain kinds of normative statements, which, when realised, had a positive impact on the circumstances of a child or young person. Categories of objectives defined in the material for the long-term foster care of a child or young person were restricting and stopping a child, rearing of a child by an adult, security, soothing and support of a child, and obtaining a permanent home and human relations for the child during foster care.

The interests of the youngest children aged 0-6 for the beginning of long-term foster care was defined in my material as a permanent home and human relations. The interests of children of primary school age from 7 to 12 years for the beginning of long-term foster care was defined as a permanent home and human relations, as well as support and security. The interests of a young person for the beginning of long-term foster care is defined as restriction and stopping, support especially in attending school, security and soothing. When viewed by age group, the objectives of foster care in the material focused heavily on adolescent youths. From the material it is possible to interpret a hardened attitude toward young people, but also an attitude that emphasizes the basic rights of a young person. In cases where foster care was discontinued, the objectives of new foster care were similar to the objectives in the entire set of material. Accounts

about customers in discontinued placements contain criticism directed at foster care when the child has not received, for example, the quiet time needed by a child during foster care. Selection of a new foster care place does not involve any determining factor. In four cases a child returned home when foster care was discontinued.

The results of this study can be utilised in the development of foster care.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	9
2	Sosiaalityöntekijän käytännön työ lasten sijaishuollon toimintaympäristössä	11
	2.1 Lasten sijaishuollon käsitteellistä taustaa	11
	2.2 Lasten sijaishuollon historiaa ja kehittämisen suuntauksia	17
	2.3 Sosiaalityöntekijän rooli lapsen sijaishuollon valmistelussa	21
3	Lapsen etu lastensuojelun sosiaalityössä	30
	3.1 Lapsen etu ja oikeus hyvään	30
	3.2 Lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä	33
	3.3 Sosiaalityöntekijä lapsen edun määrittäjänä	35
4	Tutkimusasetelma	40
	4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimusaineisto	40
	4.2 Asiakirja-aineisto tutkimuksen kohteena	41
	4.3 Tutkimusaineiston keruu	44
	4.4 Aineiston analyysistä	47
5	Sijaishuoltopyynnot ja toteutumat	50
	5.1 Aineiston yleistä kuvausta	50
	5.2 Sijaishuollon toteutumat	51
6	Lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon alussa ja sijaishuollon keskeytyessä	57
	6.1 Sijaishuollon tavoitteet	57
	6.2 Sijaishuollon tavoitteet ja ratkaisut eri ikäluokissa	69
	6.3 Uusia tavoitteita ja ratkaisuja sijaishuollon keskeytyessä	73
	6.3.1 Sijaishuollon keskeytymisen syitä	74
	6.3.2 Esiin karkuteiltä kodin rauhaan	77
	6.4 Nuoren etu yhteiskuntarauhan ja perusoikeuksien välimaastossa	86
7	Yhteenveto ja johtopäätökset	93
	7.1 Tulosten yhteenveto	93
	7.2 Tutkimusprosessin reflektointia	97
	7.3 Ammatillisten käytäntöjen reflektointia	99

Kirjallisuus	104
Liite: Asiakasohjauslähetelomake 2009	113

Ammatillisessa lisensiaatintyössä käytetyt kuviot ja taulukot sivu:

Kuviot:

Kuvio 1: 0-6 -vuotiaan lapsen etu erityisesti perhehoitoon sijoitettaessa	71
Kuvio 2: 7-12 -vuotiaan lapsen etu sijaishuoltoon sijoitettaessa	72
Kuvio 3: 13–17 vuotiaan lapsen etu sijaishuoltoon, erityisesti laitoshuoltoon sijoitettaessa	73
Kuvio 5: Lapsen etu sijaishuollon keskeytyessä	82
Kuvio 4: Sijaishuollon keskeytymiset aineistossa edellisestä sijaishuoltoyksiköstä toiseen sijaishuoltoyksikköön	83

Taulukot:

Taulukko 1: Tilastollinen ja laadullinen aineisto tutkimuksessa	44
Taulukko 2: Läheteiden jakautuminen lasten ikäryhmittäin perhehoitoon ja laitoshuoltoon	50
Taulukko 3: Läheteiden jakautuminen lapsen iän ja sukupuolen mukaan	51
Taulukko 4: Toteutuneiden sijoitusten jakautuminen lasten ikäryhmittäin sijoituspaikan mukaan	52
Taulukko 5: Rauenneet sijoitukset lasten ikäryhmittäin	54
Taulukko 6: Sijaishuollon keskeytymiset lapsen iän ja edellisen sijaishuoltoapaikan mukaan	55
Taulukko 7: Sijaishuollon tavoitteet aineistossa ja niiden esiintyminen	58
Taulukko 8: Lapsen rajoittaminen ja pysäyttäminen sijaishuollon tavoitteena	59
Taulukko 9: Lapsen aikuisjohtoinen kasvatus sijaishuollon tavoitteena	62
Taulukko 10: Lapsen tukeminen sijaishuollon tavoitteena	64
Taulukko 11: Lapsen turvallisuus sijaishuollon tavoitteena	65
Taulukko 12: Lapsen rauhoittuminen sijaishuollon tavoitteena	67

Taulukko 13: Lapsen pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet sijaishuollon tavoitteena	68
Taulukko 14: Sijaishuollon tavoitteiden jakautuminen lasten ikäryhmittäin	70
Taulukko 15: Sijaishuollon keskeytymisen syyt ikäryhmittäin	75
Taulukko 16: Sijaishuollon tavoitteet keskeytyvissä sijoituksissa	81

1 Johdanto

Tämä tutkimus käsittelee lasten pitkäaikaista sijaishuoltoa. Suomessa oli vuonna 2011 noin 17 000 lasta kodin ulkopuolisessa sijoituksessa ja heitä noin puolet sijoitettuna perhehoitoon ja puolet laitoshoidon. Tarkastelen ammatillisessa lisensiaatintyössäni lasten sijaishuoltopaikan valintoja. Toimin lastensuojelun sosiaalityöntekijänä lasten sijaishuollossa, ja tutkin myös omaa työtäni. Olen työskennellyt lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijänä vuodesta 1996 ja lasten sijaishuollossa erilaisissa sosiaalityön tehtävissä vuodesta 2001. Tutkimusajankohtana työtehtäviini on kuulunut lasten sijaishuollon asiakasohjausta sekä yksityisten lastensuojelulaitosten tarkastustoimintaa.

Kokemukseni mukaan useimmiten lapsen etu toteutuu hyvällä tavalla lapsen sijaishuollon aikana. Sijaishuollon sosiaalityössä voi nähdä lapsen kehitystapahtumia, missä sijoitettu lapsi kehittyä traumatisoituneesta lapsesta tasapainoiseksi aikuiseksi. Sijaishuollossa voi myös nähdä hienoa yhteistyötä lapsen, tämän vanhempien ja sijaisvanhempien tai sijaishuoltopaikan ohjaajien välillä, mikä selkeästi edesauttaa niin lapsen kuin tämän vanhemmankin kuntoutumista. Onnistuneeseen sijaishuoltoon kuuluu kodinomaisuutta ja ihmisten välistä yhteyttä. Miten hyvän sijaishuollon saisi toteutettua jokaiselle huostaanotetulle ja sijoitetulle lapselle? Ja mitä ylipäänsä on hyvä sijaishuolto, edustaako oma arvomaailmani hyvää sijaishuoltoa?

Koen tietäväni aika paljon lasten sijaishuollon sosiaalityöstä. Kuitenkin koen, että tietoni on aika sekavaa ja hajanaista. Sijaishuoltoa toteutetaan tavoilla, jotka eivät välttämättä ole parhaita mahdollisia. Miksi juuri nämä toimintakäytännöt ovat käytössä? Olisiko olemassa muita parempia tapoja? Miten lastensuojelun avohuollon palvelut voisivat toimia enemmän niin, että huostaanottoa ei tarvitsisi tehdä?

Lastensuojelun sosiaalityö etenee prosesseina. Työssäni olen kokenut, että kahta samanlaista lapsen prosessia ei ole olemassa. Pienetkin seikat vaikuttavat prosessin etenemiseen. Jo sekin, kun lapsen kanssa työskentelevä työntekijä kertoo lapsesta, että tämä on kiva, muokkaa tämän lastensuojeluprosessia tiettyyn suuntaan. Lapsen, hänen vanhempiansa ja hänen läheistensä

odotukset, vastuusosiaalityöntekijän, hänen esimiesten, muut viranomaisten ja lastensuojelun palveluntuottajien toimintatavat ja kannanotot, hallinto-oikeuden ratkaisut, kunnan lastensuojeluun varaama määräraha, lastensuojelun lakimuutokset, yhteiskunnallinen ilmapiiri muokkaavat eri tavoin lastensuojelun prosessia kohti ratkaisuja. Toisinaan lastensuojelun prosessit etenevät rauhallisemmin ja viiveellä, toisinaan dramaattisemmin yhdessä päivässä, kun lapsen tilanne on ratkaistava nopeasti.

Sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen edun toteutumisesta sijaishoitopaikassa. Joskus lapsen sijaishuolto ei näytä toteuttavan lapsen etua, ja vaikuttaa siltä, että osalle lapsista se ei ole oikea ratkaisu. Joskus lapsi ei esimerkiksi millään keinoin asetu sijaishoitopaikkaansa. Joissakin tilanteissa lapsen vaikeudet ovat niin suuria, että mikään sijaishoitopaikka ei pysty vastaamaan niihin. Sijoitusta, missä lapsen etu ei näytä toteutuvan, tulee arvioida uudelleen. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja tarvitsisi parhaan mahdollisen hoivan ja huolenpidon sijaishuollon aikana. Lasten oikeuksien sopimuksen (Unicef 2014) artikla 20:n mukaan lapsella, joka ei voi asua perheensä kanssa, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Siksi aiheeni on tärkeä.

Tarkastelen tutkimuksessani yhden eteläsuomalaisen suuren kaupungin lasten sijaishuollon pitkäaikaiseen sijaishuoltoon sijoitettavien lasten tilannetta vuonna 2009. Tarkoitukseni on tuoda esille, miten lapsen etu määritellään lastensuojeluprosessin yhdessä vaiheessa, missä sijaishuoltopaikasta tehdään ratkaisua ja missä sijaishuollolle asetetaan tavoitteita.

2 Sosiaalityöntekijän käytännön työ lasten sijaishuollon toimintaympäristössä

2.1 Lasten sijaishuollon käsitteellistä taustaa

Lähestyn tutkimusaiheittani lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tämän näkökulman valinta tarkoittaa keskittymistä kunnan tai kaupungin sosiaalitoimiston *vastuusosiaalityöntekijän* osittain lakisääteisiin tehtäviin kuin myös lastensuojelun sosiaalityön tietoperustaan ja ammattikäytäntöihin. Lastensuojelulain (417/2007) 13§ mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, jolla tulee olla sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus. Sosiaalityöntekijä työskentelee lapsen, tämän vanhempien tai muun lähiverkoston kanssa. Sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä myös muiden lapsen asiassa työskentelevien viranomaisten kanssa. Saadun tiedon ja työskentelyn perusteella sosiaalityöntekijä valmistelee lastensuojelun asiakasta koskevia ratkaisuja ja päätöksiä.

Sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen *huostaanottopäätöksen*, millä tarkoitetaan sekä valmistelevaa työskentelyä lapsen ja tämän vanhemman kanssa kuin myös varsinaisen päätöksen valmistelua. Lapsen sijoittamisesta sijaishuoltoon päätetään kunnan tai kaupungin sosiaalitoimistossa, mikäli lapsen huostaanotto on suostumuksellinen. Mikäli huostaanotto on vastentahtoinen, eli kun yli 12 -vuotias lapsi itse tai hänen huoltajansa vastustavat huostaanottoa, siitä päättää hallinto-oikeus. (Lastensuojelulaki 417/2007, 43§.) Sijaishuollon aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista (Lastensuojelulaki 417/2007, 24§). Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan (2013) ”Sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeiden mukainen. Paikan valinnassa on otettava huomioon hoidon jatkuvuus sekä lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta” (myös Lastensuojelulaki 417/2007, 50§). Lisäksi lastensuojelulaki (417/2007, 45§) määrittelee seuraavaa huostaan otetun lapsen huollosta:

”Kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta,

kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta.”

Lasten *sijaishuollolla* tarkoitetaan lastensuojelulain (417/2007) 49§:n mukaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoitamista kodin ulkopuolella. Sosiaalityöntekijä sijoittaa lapsen sijaishuoltoon, joko perhehoidon tai laitoshoidon yksikköön, jotka ovat *sijaishuoltopaikkoja*. Lisäksi lapsen sijoituspaikka voi olla esimerkiksi perhekuntoutuskoti, ensikoti, sairaala. Perhe- ja laitoshoidon yksiköissä suurin sallittu lapsimäärä on seitsemän lasta yhdellä osastolla (Lastensuojelulaki 417/2007, 59§).

Sijaishoitopaikat poikkeavat toisistaan niin rakenteellisten eroavuuksiensa kuin toimintaresurssiensaakin suhteen. Tässä tutkimuksessa tarkoitan *perhehoidon yksiköillä* sijaisperheitä ja perhekoteja. Sijaisperheet ovat perheitä, joilla ei tarvitse olla sosiaali- tai terveysalan koulutusta ja jotka kunta on valmentanut ja hyväksynyt sijaisperheeksi. Ammatilliset perhekodit ovat yksikköjä, joita ylläpitävät perhekotivanhemmat. Heistä ainakin toiselta edellytetään soveltuvaa sosiaali- tai terveydenhuollon ammattitutkintoa. Perhekodissa voi olla myös ulkopuolisia palkattuja työntekijöitä.

Sijaisperheet toimivat toimeksiantosopimussuhteessa kuntaan. Sijaisperheille järjestetään ennakkovalmennusta, mikä on ollut lakisääteistä vuodesta 2011 alkaen (Perhehoitajalaki 312/1992, 7§). Lisäksi kuntien tehtäviin kuuluu sijaisperheiden lisäkoulutuksesta sekä työnohjauksesta huolehtiminen. Esim. SOS-lapsikylät muistuttavat toimintatavaltaan hyvin paljon perhekotia, ja olenkin tässä tutkimuksessa määritellyt myös ne perhehoidoksi. Niissä lapsen päivittäisestä hoidosta vastaa pääasiallisesti perhekotivanhempi tai perhekotivanhemmat, joita avustavat lapsikylän työntekijät (SOS-lapsikylä 2014). Perhekotien toiminnan edellytyksenä on aluehallintoviraston myöntämä perhekodin tai laitoksen toimilupa. (mm. Aluehallintovirasto 2014, Rätty 2010).

Tavanomaiset ympärivuorokautista hoitoa antavat *lastensuojelulaitokset* tarvitsevat toimiakseen aluehallintoviraston tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran myöntämän laitoshoidon toimintaluvan. Henkilökunnalta vaaditaan pääosin sosiaalihuollon tai

terveydenhuollon ammattitutkinto (Lastensuojelulaki 417/2007, 60§). Yhdellä laitoshoidon osastolla tulee Lastensuojelulain (417/2007, 59§) mukaan olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää.

Sijaisperheessä lasta hoitavat sijaisvanhemmat. Tavanomaisissa lastensuojelulaitoksissa seitsemän työntekijän työpanos jakaantuu kolmeen vuoroon; aamuvuoroon, iltavuoroon ja yövuoroon. Laitoshoidon heikkoutena pidetään sitä, että se ei kykene tarjoamaan lapselle jatkuvuutta hoidossa, huolenpidossa ja kasvatuksessa (esim. Bullock 1999, 256), kun sijaishuollon aikana lapsi on henkilökohtaisessa suhteessa hyvin moneen aikuiseen. Pitkään kestävän sijaishuollon aikana lapsen elämässä vaikuttavien aikuisten määrä lisääntyy sen mukaan miten paljon vaihtuvuutta yksikössä on (Johansson & Andersson & Hwang ym. 2007, 10). Aikuisen läsnäolo on myös katkonaista, koska hoidosta vastaavat aikuiset vaihtuvat työvuorojen mukaan (Rutter 2000). Monessa laitoksessa työvuorokäytäntöä on pyritty selkeyttämään lapsille niin, että sijoitetuilla lapsilla on omahoitaja. Omahoitajan tehtävä on hoitaa lasta sijaishuoltopaikan arjessa ja mm. olla yhteydessä lapsen vanhempiin ja kouluun sekä osallistua lasta koskeviin neuvotteluihin kuin myös kuljettaa lasta harrastuksiin (Pösö 1993, 94–97).

Olen tutkimuksessani käyttänyt *lastensuojelun erityisyksikön* käsitettä kuvaamaan vaativahoitoisten lasten hoitoon erikoistuneiden lastensuojelulaitosten toimintaa. Erityisyksiköt ovat erikoistuneet mm. sellaisten lasten hoitoon, joilla on koulunkäyntihäiriöitä, psyykkisiä ongelmia tai vakavia käytöshäiriöitä. Niissä on enemmän henkilökuntaa kuin tavanomaisissa laitoksissa ja vaativahoitoisten lasten tai nuorten hoitoon ja huolenpitoon erikoistunutta henkilökuntaa. Erityisyksikkö voi olla erikoistunut vastaanottokotityöhön eli lasten tai nuorten kiireellisten sijoitusten vastaanottotoimintaan sekä arviointityöhön. Jakoa perushoitoa antaviin laitoksiin ja erityisyksiköihin on käytetty esimerkiksi pääkaupunkiseudulla suoritetuissa lastensuojelun laitoshoidon kilpailutuksissa vuonna 2008 ja 2012 (Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kilpailutuksen kriteerit 2012). Siinä erityisyksiköiksi on määritelty yksiköt, jotka muilta osin täyttävät laitoshoidon kriteerit, mutta joilla on erityisosaamisen lisäksi enemmän hoitohenkilökuntaa kuin tavanomaisissa lastensuojelulaitoksissa eli vähintään 1.3 aikuista yhtä lasta kohden. (Myös Valtiontalouden tarkastusraportti 2012, 54–55.) Joillakin lastensuojelun yksityisillä tai kunnallisilla palveluntuottajilla on myös erityisen huolenpidon yksikköjä

(Lastensuojelulaki 417/2007, 71§), jotka tarjoavat tiivistä korkeintaan kolmen kuukauden pituista hoitoa voimakkaasti oireleville lapsille (Hujala 2004, 265–269). Erityisen huolenpidon yksiköissä on sijoitettuna enimmillään 3-4 lasta ja niissä työskentelee noin 10–12 ohjaajaa.

Yksityisten lastensuojelupalveluiden kilpailutusta on toteutettu isommissa suomalaisissa kunnissa 2000 – luvulla (esim. Sosiaaliportti 2014). Kilpailuttaminen on aiheuttanut hämmennystä. On ajateltu, että se uhkaa pitkäaikaisia sijoituksia, kun lapsi täytyisi aina jokaisen kilpailutuksen alussa siirtää uuteen yksikköön. Näin ei kuitenkaan ole käynyt, vaan kunnissa on yleisesti tulkittu lastensuojelulain mukaisen edun turvaamisen olevan hankintalakiin verrattuna ensisijaisesti velvoittava säännös (Valtiontalouden tarkastusraportti 2012, 50, Lastensuojelulaki 417/2007, 50§). Ympäri vuorokautista lastensuojelun laitoshoidon antavien lastensuojeluyksiköiden nimistö on kirjavaa, mikä myös aiheuttaa hämmennystä sosiaalityöntekijälle. Esimerkiksi pienet laitoshoidon yksiköt käyttävät itsestään usein nimeä pienryhmäkoti tai ryhmäkoti. Myös perhekoti – käsitteen käyttö on kirjavaa. Esimerkiksi perhekodin nimi on saattanut jäädä lastensuojeluyksikön nimeen, kun sen toiminta on laajentunut ja muuttunut perhekodista laitokseksi ja sen toimilupa on muuttunut. Erityisyksikköjä kutsutaan myös vaativan tai tehostetun laitoshoidon yksiköiksi. Erityistä huolenpitoa järjestetään useimmiten erityisillä osastoilla, mutta jotkut palveluntuottajat ilmoittavat voivansa toteuttaa sitä myös tavanomaisilla laitoshoidon osastoilla. Sosiaalityöntekijän tulee tietää, millaisin aluehallintoviraston tai Valviran myöntämin luvuin yksikkö toimii vai onko kyseessä toimeksiantosopimukseen perustuva sijaisperhe sekä millainen ammatillinen henkilökunta yksikössä työskentelee. Samoin sosiaalityöntekijän tulisi tuntea myös yksikön toimintaprofiili, voidakseen arvioida, vastaako se lapsen tarpeisiin.

Lastensuojeluyksiköiden jako perhehoitoon, laitoshoidon ja erityislaitoksiin ei sinällään muodosta toisistaan poissulkevia luokkia sen suhteen, millaisia palveluja lapsi niissä saa. Sijaisperheeseen, tavanomaiseen lastensuojelulaitokseen kuin erityisyksikköön sijoitetun lapsen tarvitsemat erityispalvelut, kuten koulu-, psykiatriset ja päihdepalvelut, voidaan järjestää lapselle lastensuojeluyksikön sijaintikunnan peruspalveluina. Siksi sosiaalityöntekijän tulisi myös selvittää yksikön toiminta-alueen palvelut ja niiden saatavuus suunnitellussa lapsen

sijoitusta. Palveluiden saanti vaihtelee kunnittain (Hiitola 2008, 43–46; Pösö 2010, 331, Heinonen 2011, 26–27).

Keskityn tutkimuksessani erityisesti lapsen pitkäaikaiseen sijaishuoltoon sijoittamisen teemaan. Lapsen sijaishuollon *pitkäaikaisuutta ja lyhytaikaisuutta* arvioidaan lapsen tarvitseman sijaishuollon näkökulmasta. Lastensuojelulaki ei sinällään tunne eroa lyhytkestoisen ja pitkäkestoisen sijaishuollon välillä. Huostaanottopäätös tehdään aina toistaiseksi (Lastensuojelulaki 417/2007, 47§). Käytännössä sijaishuollon pituutta arvioidaan säännöllisesti asiakassuunnitelmanneuvotteluissa, kun seurataan huostassapidon perusteiden olemassaoloa ja sijoituksen tavoitteiden toteutumista. Sijoituksen voidaan arvioida päättyvän esimerkiksi kun vanhemman päihdehoitajakso loppuu tai lapsen kouluvuosi sijoituspaikkakunnalla päättyy tai muusta syystä. Jos lapsen tai nuoren kotiuttamisen edellytykset eivät realistisesti arvioiden täyty lähiaikoina, huostaanoton päättymiselle ei voida määritellä konkreettista ajankohtaa (Sosiaaliportti 2014). Lastensuojelulaki (417/2007) ohjeistaa sosiaalityöntekijää miettimään lapsen kotiuttamisen mahdollisuuksia edellyttämällä, että lapsen asiakassuunnitelmaan ”kirjataan, miten otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä” (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Lain mukaan ei siis voi suunnitella pysyvää, lapsen aikuistumiseen asti jatkuvaa sijaishuoltoa.

Kuitenkin lapsen kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta sijoituksen mielekkyys kyseenalaistuu, ellei sen pysyvyydestä huolehdi eikä lapsen sitoutumista hoitoon tapahdu. Sijaishuoltopaikka on usein lapselle täysin vieras paikka, sisältäen vieraan ympäristön, vieraat ruuat, vieraat aikuiset ja lapset ja vieraan kouluympäristön. Lapsi joutuu aloittamaan monet asiat alusta. Lapsen sitoutumista ja siten asettumista sijaishuoltopaikkaan haastaa myös se, että kyseessä on usein turvattomuutta kokenut lapsi, jonka turvattomuuden tunne ei häviä hetkessä. (esim. Kalland 2011, 207, 215.) Lapsen asettumisen ja kuntoutumisen toteutuminen asettavat sijaishuollon toteuttamiselle ajallisia haasteita. Kun lapsen voi katsoa asettuneen sijaishoitopaikkaan, hän ehkä aloittaa terapian, mikä saattaa kestää muutamia vuosia. Kuntoutuminen, samoin kuin korvaavan kiintymyssuhteen muodostuminen ovat prosesseja, mitä lapsi käy läpi ja mitkä myös vievät aikaa. (Tähän liittyen käsittelen kiintymyssuhdeteoriaa vielä tarkemmin luvussa 3.)

Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ja isommissa kaupungeissa lasten sijaishuollolle on tarjolla monipuolisesti erilaisia lastensuojeluyksiköitä sekä pitkäaikaista että lyhytaikaista sijoitusta varten. Avohuollon tukitoimisijoitukset ovat usein lyhyempiä, noin 3-6 kuukautta kestäviä, jolloin lapsi sijoitetaan esim. perhekuntoutuskeskukseen yhdessä vanhempansa kanssa. Lyhytaikaista hoitoa antavat esim. vastaanottoperheet ja vastaanottokodit, joihin lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti ja joissa lapsen tilannetta arvioidaan. Noin joka neljäs lapsen tai nuoren sijoitus on kiireellinen sijoitus (THL 2013), jolloin asiakkaan avuntarpeeseen joudutaan vastaamaan saman päivän aikana. Tavallisimmin kiireelliset sijoitukset tapahtuvat vastaanottokotiin tai vastaanottoperheeseen. Vastaanottokoti helpottaa sosiaalityöntekijän työtä, kun hänen ei tarvitse kiireellisen sijoituksen tilanteessa selvittää useiden eri lastensuojeluyksiköiden vapaita sijaishuoltopaikkoja. Tapauksissa, missä lapsen kotiuttamisen edellytykset eivät lähiaikoina täyty, lapsi sijoitetaan vastaanottokodista tai -perheestä pidempiaikaiseen sijoituspaikkaan eli pitkäaikaista hoitoa antavaan sijaisperheeseen tai lastensuojeluyksikköön.

Sijaishuollon aikana lapsi voi joutua siirtymään toiseen sijaishoitopaikkaan ja joskus siirtymiä voi olla useita. *Sijaishoitopaikan muutokset* voivat johtua kunnan sosiaalitoimen rakenteellisista syistä, josta esimerkkinä edellä mainittu lapsen sijoittaminen ensin vastaanottokotiin ja sen jälkeen pitkäaikaista sijaishuoltoa antavaan yksikköön. Lapsi voi olla vastaanottokodissa hänen kokonaistilanteensa ja sijaishuollon tarpeen arvioinnin ajan. Sijoitus voi jäädä muutama viikkoon, toisinaan sijoitus voi kestää vuoden verran. Vastaanottokodista lapsi voidaan kotiuttaa tai sijoittaa edelleen suunnitelmallisesti toiseen lapsen edun mukaiseen sijaishoitopaikkaan. Sijaishoitopaikan muutokset voivat siis johtua kunnan sijaishuollon rakenteellisista syistä, arvioinnin perusteella suunnitelmallisesti tai suunnittelemattomista tekijöistä, jolloin kyse on sijaishuollon keskeytymisestä.

Keskeytyneissä sijoituksissa lapsen sijoitustarve on määritelty pitkäaikaiseksi, mutta hänen sijoituksensa keskeytyy suunnittelematta jostakin syystä pitkäaikaisessa sijaishoitopaikassa ja hänelle joudutaan selvittämään uusi sijaishuollon paikka (Olsson ym. 2012, 13–14; Sallnäs 2004, 143). Ruotsissa tehdyssä lastensuojelualan työntekijöiden haastattelututkimuksessa on todettu, että nuorten sijoitukset kestävät perheenomaisissa yksiköissä pidempään kuin laitosmaisissa

yksiköissä (Johansson ym. 2007, 10–11), mikä tulos ei yllätä. Suomessa Lastensuojelun keskusliiton (Heinonen 2011, 8-9) 2011 sijaishuoltoyksiköille (lastensuojelulaitoksille, perhekodeille ja sijaisperheille) tekemän tutkimuksen mukaan 73 %:lla niihin sijoitetuista lapsista ja nuorista oli aiempia sijoituksia. Tutkimuksessa ei ollut kuitenkaan eritelty, mistä lasten aikaisemmat sijaishuollon siirtymät olivat johtuneet ja oliko sijaishuoltopaikan muutoksessa kyse lapsen siirtymisestä vastaanottokodista pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaan, lastensuojelun prosessiin liittyvä siirtyminen vai varsinaisesti keskeytynyt sijoitus. Tutkimuksen mukaan yleisimmin näillä lapsilla oli takanaan yksi sijoitus ja alle seitsemällä prosentilla lapsista oli kyseisen tutkimuksen mukaan yli neljä aikaisempaa sijoituspaikkaa (Heinonen 2011, 8-9). Esim. koulukoteihin sijoitetuista lapsista suurella osalla sijaishuolto on aikaisemmin keskeytynyt (Kitinoja 2004). Useissa englantilaisissa ja ruotsalaisissa tutkimuksissa (Ohlsson ym. 2012, 13–15) samoin kuin kahdessa suomalaisessa sijaisperhehoitoa koskevassa tutkimuksessa (Kalland ja Sinkkonen 2001, Janhunen 2007) todetaan, että murrosikään liittyvät ongelmat sekä lapsen epäsosiaalinen käytös aiheuttavat eniten sijaishuollon keskeytymisiä.

Tässä tutkimuksessa olen myös käsitellyt lapsen *kotiutumista*, millä tarkoitan lapsen muuttoa sijaishuoltopaikasta takaisin kotiin. Lapsi voidaan sijoittaa kotiinsa huostaanottoa purkamatta, kun hänen kotiinpaluuta valmistellaan. Vaihtoehtoisesti lapsen huostaanotto voidaan purkaa heti kun lapsi muuttaa sijaishuoltopaikasta kotiin, kun huostaanoton edellytykset lakkaavat. (Lastensuojelulaki 417/2007, 47§, 50§.)

2.2 Lasten sijaishuollon historiaa ja kehittämisen suuntauksia

Yli sata vuotta sitten 1800-luvun lopulla sijaishuoltoa tarvitsevia lapsia sijoitettiin esim. maaseudulla pääosin ns. elätehoitoon ja laitoshuoltoon. Elätehoito on sijaisperhehoidon edeltäjä, joka ennen 1800-luvun loppua vielä toimi huutolaistoimintana, missä pienintä korvausta vastaan toimiva esim. talollinen sai lapsen hoidettavakseen. Huutolaistoiminta loppui 1800-luvun lopulla. Perhehoidon eli tuolloin elätehoidon osuus oli kuitenkin hyvin pitkään selkeästi suurempi kuin laitoshoidon osuus. Esim. maaseudulla laitoshoidon osuus oli vain noin 10–20% vuosina 1893–

1915 (Pulma 1987, 69.) Sittenmin laitoshoidon osuus suhteessa perhehoitoon on vähitellen kasvanut. Esim. Helsingin maalaiskunnassa perhehoidon ja laitoshoidon osuus ovat olleen lähimain yhtä suuria 1970 – luvun loppupuolella (Vantaan kaupungin tilastollinen vuosikerta 1980).

Varhaisin suomalainen lastensuojelu 1700 – luvulla kiinnitti huomiota lähinnä orpouden vuoksi turvattomiin lapsiin. 1800 – luvulla lapsia alettiin jaotella myös ns. pahantapaisiin, joita katsottiin voitavan normaalistaa suojelukasvatuksella eli kovalla kurilla ja työnteolla. (Pulma 1987.) 1900 – luvulla suojelukasvatusta alettiin toteuttaa lähinnä koulukodeissa ja siihen katsottiin sisältyvän huollollista ja pedagogista kasvatusta (Pösö 1993, 66–71). Helsingin maalaiskunnassa tilastoitiin 1970 -luvulla turvattomia lapsia olevan 177 kun taas suojelukasvatusta tarvitsevia lapsia oli 40 (Vantaan kaupungin tilastollinen vuosikirja 1980). Nykyisin pahantapaisuuden käsite on kielellisenä kategoriana tyystin kadonnut suomalaisen lastensuojelun säädöksistä ja toimenpiteistä (Pösö 1993, 19). Esimerkiksi Hiitolan ja Heinosen tutkimuksessa (2009, 45) yleisimpiä huostaanoton perusteita, jotka viittaavat lapsen käytöksen ongelmiin ovat päihteiden käyttö, rikosten tekeminen, väkivaltaisuus, itsetuhoisuus, mielenterveysongelmat ja karkailu.

Nykypäivän lastensuojelun sijaishuollolle on tyypillistä ostettujen sijaishuollon palvelujen suuri määrä. Esim. viimeaikaiset artikkelit julkisissa tiedotusvälineissä ovat tuoneet esille muutamien kuntien taloudellisesti huonon tilanteen ja siitä johtuen kiinnostuksen kuntien menoihin ja esim. sijaishuollon kustannuksiin (esim. Helsingin Sanomat 13.12.2011: Lastensuojelu kuormittaa kuntia). Lapsia hoidetaan paljon yksityisissä ostopalvelulaitoksissa, mikä kattaa esim. kuusikkokuntavertailussa (Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Lahti ja Turku) noin kolmanneksen kaikista sijoituksista. Sijaisperhehoidossa sijoitettuja lapsia on puolet kaikista sijoituksista. (Ahlgren-Leinvuo 2012.) Suomen kuntien lasten sijaishuolto on laitospainotteista (Heino 2009, 64–67). Samanlaisia kehityskulkuja, eli sijaishuollon laitoshoidon osuuden kasvua sekä sijaishuollon kustannusten kasvua, on kuvattu myös Ruotsissa, Englannissa ja USA:ssa (Bullock 1999, 257–258; Andersson 2007, 19–21) Suomessa sijaishuollossa olevien lasten määrä on jatkanut nousuaan 2000-luvun ajan. Esimerkiksi vuonna 1995 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli noin 11 000, kun taas vuonna 2011 heitä oli noin 17 000 (THL 2013). Sijoitusten

määrä on kasvanut. Koko maassa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimipäätöksellä tai huostaan otettuna sijoitettujen lasten osuus lapsiväestön ikäluokista on vuonna 2011 ollut keskimäärin 1,1 % (THL 2013).

Valtakunnallisesti laitoshoidon ja perhehoitoon sijoittaminen vaihtelee myös eri kuntien välillä. Oulussa sijaisperheisiin ja luvanvaraisen perhehoidon yksikköihin oli vuonna 2011 sijoitettuna noin 80 %, Espoossa noin 50 % ja Turussa noin 40 % kaikista sijoitetuista lapsista (Ahlgren-Leinvuo 2012, 19). Suomea on pidetty hyvin laitosvaltaisena maana erityisesti verrattuna Yhdysvaltoihin, Kanadaan ja Norjaan. Kuitenkin verrattuna Tanskaan ja Saksaan Suomi ei eroa kovinkaan paljoa sijaishuoltomuotojen käytössä (Gillbert, Parton, Skivenes 2011 sekä Petrier et al 2006 Laakson 2013, 16 mukaan).

Roger Bullock (1999) on kuvannut artikkelissaan jo vuonna 1999 englantilaisen lastensuojelun suuntauksia lastensuojelun laitoshoidon osalta, mitkä mielestäni kuvaavat erittäin hyvin kokemustani nykypäivän laitoshoidon suuntauksista Suomessa. Ensinnäkin lastensuojelussa joudutaan yhä enemmän kiinnittämään huomiota lapsen oikeuksiin ja myös suojeluun. Työskentely on laajentunut yhä enemmän ottamaan myös lasten vanhempia huomioon. Lastensuojelulaitoksiin sijoitetaan lapsia, joilla on yhä enemmän erilaisia terveysongelmia ja käytöksen ongelmia. Sijaishuollossa tarjottavassa hoidossa keskitytään enemmän lapsen tarpeiden kriteereihin kuin heidän sosiaalisiin rooleihinsa. Samoin koulunkäyntiin liittyvät ongelmat tulevat enemmän esille sijaishuollon tarpeenarvioinnissa aikaisempiin vuosiin verrattuna. Laitoksiin sijoitettavat lapset ovat suuremmalta osin poikia, lapsissa on myös enemmän rodullista ja etnistä vaihtelua kuin aikaisempina vuosina. Yksityiset toimijat järjestävät lastensuojelun laitoshoidon, mikä on yhä laajeneva kenttä. Lisäksi niin yksityisissä kuin kunnallisissakin palveluissa on yhä enemmän erikoistuneita palveluita eli erityisyksikköjä. Kaiken kaikkiaan lastensuojeluyksiköiden koot ovat pienentyneet, lasten sijoitusajat sijaishuoltoon ovat lyhentyneet, kun taas sijaishuollosta kunnille aiheutuvat kustannukset ovat yhä korkeampia. (mt. 256–268.) Itse lisäisin listaan vielä, että lastensuojelun laitoshoidon tulee sijoitettavaksi yhä enemmän psyykkisesti oireilevia lapsia ja yksiköissä joudutaan yhä enemmän keskittymään psykiatrisen osaamisen.

Perhehoito on ollut ensisijainen sijoituspaikkana verrattuna laitoshoidon pienten lasten osalta koko lastensuojelun historian ajan (Pösö 1995, 81; Pulma 1987). Lastensuojelulaitoksiin on perinteisesti sijoitettu nuoria, joilla on käytöksen ongelmia eli ns. epäsosiaalista käyttäytymistä, millä viitataan yhteisön sääntöjen ja lakien rikkomiseen (esim. Andersson 2007, 13). Nykyisessä suomalaisessa lastensuojelutyössä pyritään ainakin periaatteellisesti irrottautumaan laitoshoidosta ja lisäämään perhehoitoa. Lastensuojelulain vuonna 2011 asetetun uudistuksen (417/2007) 50§:n mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidona, jos sitä ”ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla”. Lisäksi sijoituksia pyritään ohjaamaan entistä enemmän lapselle läheiseen verkostoon. Esimerkiksi Lastensuojelulain (417/2007) 32§:n mukaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle tulee selvittää lapsen ”sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen”. (Myös Lapsiasianvaltuutetun tiedote 16.11.2006)

Monet kunnat ovatkin pyrkineet kehittämään ja laajentamaan sijaishuollon perhehoitoa sekä vähentämään lastensuojelun laitoshoidon (Heino 2009, 138–139), mistä esimerkkinä Kotkan kaupungin perhehoidon kehittämistoimet (Ajoissa kotiin 2013: Case Kotka). Myös sijaisperheiden samoin kuin lähiverkostosijaisperheidenkin riittävä tukeminen on asetettu sijaishuollon kehittämisen tavoitteeksi. Esim. Perhehoitoliitto (2014) on aktiivisesti kehittänyt sijaisperheiden tukea, tuottamalla myös sijaisperheille tarkoitettuna tukipalveluita kuten vertaistoimintaa, mentoritoimintaa, kuntoutusta ja virkistystoimintaa. Lisäksi viime aikoina on kiinnitetty huomiota lastensuojeluasiakkaiden kokemusasiantuntijuuteen. Esim. lapsiasianvaltuutetun toimisto on julkaissut 2012 sijaishuollon kokeneiden nuorten suosituksia lastensuojelun sijaishuollon laadun kehittämiseksi (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, Tervo 2012).

2.3 Sosiaalityöntekijän rooli lapsen sijaishuollon valmistelussa

Seuraavassa olen kuvannut oman työkokemukseni näkökulmasta sosiaalityöntekijän roolia lapsen sijaishuollon valmistelussa.

Vastuusosiaalityöntekijä vastaa asiakkaanaan olevan lapsen edun toteutumisesta. Lapsen etu rakentuu yksilöllisesti. Huostaanoton ja sijoituspäätöksen seurauksena lapsen asuinpaikka vaihtuu hänen omasta kodistaan sijaisperheeseen tai lastenkotiin. Huostaanotto ja sijoitus ovat tavallaan uuden elämän alku. Lapsen siihen saakka eletty historia seuraa häntä kuitenkin koko sijoituksen ajan.

Lapsen tai nuoren *kokonaistilanteen arviointi* on tärkeää ennen hänen pitkäaikaista sijoittamista. Sosiaalityöntekijä vastaa riittävän arvioinnin tekemisestä. Lapsen ja hänen perheensä tilannetta arvioidaan sekä avohuollossa että sijaishuollossa. Avohuollon aikana tehdään lastensuojelun tarpeen selvitys (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§). Lisäksi työskentelyn aikana lapsen tilannetta arvioidaan uudelleen. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna erityisasiantuntijuutta. Esim. toimintaterapeutin tai erikoislääkärin tutkimukset voivat antaa merkittävää tietoa lapsen toimintakyvystä tai psyykkisestä terveydentilasta. Vastaanottokodeissa on yleensä tavanomaisen hoitohenkilökunnan lisäksi käytettävissä erityistyöntekijöiden kuten toimintaterapeutin, psykologin, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijöiden työpanos selvitystyössä. Samoin vastaanottoperhetoimintaan voidaan liittää erityistyöntekijöiden työpanosta lapsen kokonaistilanteen arviointiin. (Vantaa, Lasten sijaishuolto, vastaanottokotien arvioinnin sisältö, vastaanottoperhesijoituksen arvioinnin sisältö, 2012.) Kiireellinen sijoitus kestää pisimmillään 60 vuorokautta (Lastensuojelulaki 417/2007, 39§), minä aikana selvittelytyö pyritään tekemään. Tämän jälkeen on tehtävä huostaanottopäätös, mikäli sijaishuoltoa katsotaan lapsen eduksi jatkaa. Toisinaan selvittelyvaiheen työskentely voi kestää pidempäänkin esim. lapseen tai nuoreen liittyvän rikosasian selvittelyn vuoksi.

Sijaishuoltoon sijoitettua lasta ja hänen vanhempansa kuullaan sijaishuoltoa suunniteltaessa, sijaishuoltoon sijoitettaessa, mutta myös koko sijaishuollon aikana. Lastensuojelulaissa (417/2007,20§) ja hallintolaissa (434/2003) on määritelty kuulemisen säädökset. Lapsen *kuulemisen ja kohtaamisen* työkäytäntöjä on viime aikoina korostettu paljon sosiaalityön tutkimuksessa kuin myös julkisessa keskustelussa. Jo lapsen näkeminen ja kohtaaminen rakentaa lapsen osallisuutta ja dialogisuutta lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä (Muukkonen 2009, 136). Tarvetta huostaanoton perusteiden läpikäymiseen ilmenee sijaishuollon aikana usein niin lapsen kuin tämän vanhemmankin kanssa.

Kokemukseni mukaan sijoitusprosessin alussa annetut selvitykset ovat saattaneet vain hämmentää lasta tai vanhempaa, jolla ei ehkä ole siinä tilanteessa ollut kykyä vastaanottaa sosiaalityöntekijän selvityksiä huostaanotto- ja sijoitusprosessiin liittyvän tunnekuohun vuoksi. Ei ole tavatonta, että lapsella on kausia, jolloin hän sijaishuollon aikana haluaa miettiä tarkemmin huostaanottopäätökseen johtaneita syitä useita kertoja, mihin hän tarvitsee sijaishoitopaikan työntekijän tai sosiaalityöntekijän apua. Samoin vanhempien kanssa lapsen huostaanoton perusteiden uudelleen käsittely sijaishuollon aikana on hyvin tavallista. Huostaanottopäätös sinällään on niin ihmisoikeuksiin kuin oikeusturvaankin voimakkaasti puuttuva päätös; ei liene poikkeuksellista, jos lasta tai vanhempaa jää siinä jokin asia vaivaamaan. Moni aikuinen haluaa huostaanoton ja sijaishuollon päättyttyä, vuosienkin jälkeen lukea itseään koskevat asiakirjat. Asiakirjojen käsittely voi olla asiakkaalle hyvin terapeutista (Prince 1996, 22). Huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvät asiakirjat muodostavat hyvin merkittävän tekijän lapsen ja tämän vanhemman tulevan elämän muotoutumisessa (Kääriäinen 2003; Prince 1996, 18–24).

Kuulemisella on lapsen mielipiteen selvittämisen ohella usein myös konsultatiivinen samoin kuin lasta kunnioittava merkitys. Lapsen oma mielipide tulee ottaa huomioon päätöstä tehtäessä, vaikka päätös ei olisikaan lapsen mielipiteen mukainen. Mikäli tehty päätös on lapsen toiveen mukainen, seuraukset ovat erilaiset, kuin jos päätös on lapsen toiveen vastainen. (Archard & Skivenes 2009b, 13–15.) Kokemukseni mukaan lapsen, hänen vanhempansa tai muun läheisen odotukset sijaishoitopaikan suhteen ovat usein hyvin konkreettisia. Pieni lapsi saattaa esittää toiveenaan, että sijaishoitopaikassa olisi kotieläimiä tai että siellä voisi harrastaa jotakin tiettyä

urheilulajia. Lapsen läheiset voivat miettiä, miten lasta tullaan kohtelevaan sijaishuoltoyksikössä, tuleeko hän saamaan riittävästi ruokaa tai kunnon vaatteet. Lapsen vanhemmat saattavat pelätä, että esim. sijaisperhevanhemmat eivät hoida sijoitettua lasta yhtä hyvin kuin omaa lastaan tai että he omivat sijaislapsen itselleen eikä kotiutus ole koskaan mahdollista. Pitkä välimatka on yhteydenpitoa hankaloittava seikka. Sijaishoitopaikan konkreettinen selviäminen prosessin aikana on lapselle tai vanhemmalle usein tunteisiin voimakkaasti vaikuttava tilanne. Sijaisperheen vanhempien tai sijaishuoltoyksikön ohjaajien tapaaminen ja sijaishuoltoyksikön kodin tai asuintalon näkeminen konkretisoi lapsen sijaishuoltoon siirtymistä ja eroa biologisista vanhemmista. Lastensuojelualan ammattilaisten on hyvä huomioida, että asiakkaiden ajatuksiin ja asenteisiin sijaishuoltoa kohtaan voivat vaikuttaa heidän ja heidän lähiverkostonsa aikaisemmat kokemuksensa sijaishuollosta.

Lastensuojelussa lapsen etua palvelevan arvioinnin tekeminen on tärkeää, mutta toisaalta myös väärinarvioinnin mahdollisuus on olemassa. Julkisuudessa lastensuojelua on syytetty toisaalta ylireagoimisesta ja ns. turhista huostaanotoista mutta toisaalta myös puuttumattomuudesta tilanteissa, missä lasta on uhannut vakava kaltoinkohtelu. Viimemainitusta esimerkkinä mainittakoon julkinen keskustelu Suomessa Eerikan tapaukseen liittyen vuosina 2012–2013. Myös englantilaisessa lastensuojelua koskevassa julkisessa keskustelussa on kiinnitetty huomiota lastensuojelun epäonnistumisiin esimerkiksi tilanteissa, joissa lastensuojelun avohuollon tai sijaishuollon asiakaslapsi on kuollut vanhempien tai sijaishoitajan kaltoinkohtelun uhrina. Traagisten tapahtumien on arveltu johtuneen siitä, että lastensuojelun ammattilaiset eivät osaa tunnistaa kaltoinkohtelun mekanismeja ja miten traumatisoitunut ja kaltoinkohdeltu lapsi käyttäytyy. (Parton 2006, 27–60.) On myös todettu, että esimerkiksi sijaisperheitä ei osata välttämättä riittävästi valmentaa ottamaan huomioon kaltoinkohtelua tai hyväksikäyttöä kokeneen lapsen problematiikkaa tämän hoidossa (Osmond ym., 2008, 268–271). Englannissa nämä tapaukset on raportoitu tarkoin, ja niistä on pyritty ottamaan opiksi lastensuojelutyön kehittämisessä. On mm. kiinnitetty huomiota viranomaisten väliseen yhteistyöhön, asiakastiedon järkevään raportointiin, tallentamiseen sekä luovuttamiseen. (Parton 2006, 139–161.)

Sijaishuollossa lapsen yhteydenpidosta vanhempaan sovitaan asiakassuunnitelmassa (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Lapsen edun mukaisen *yhteydenpidon tukeminen ja mahdollistuminen* tulee ottaa huomioon sijaishoitopaikkaa valittaessa. Käytännössä pitkät

välimatkat saattavat vähentää tai jopa estää lapsen yhteydenpitoa vanhempiin tai muihin läheisiin ihmisiin. Kun lapsen eduksi todetaan, että yhteydenpito vanhempiin on hyvin tärkeää, silloin lapselle pyritään selvittämään sijaishuoltopaikka kodin läheltä. Myös vanhempien tilanne vaikuttaa sijaishoitopaikan valintaan. Jos lapsen edun mukaisen yhteydenpidon toteutumisen ja käytännön järjestelyjen ennakoidaan muodostuvan liian raskaaksi esim. sijaisperheelle tai perhekodille, perhehoitosijoituksesta saatetaan perääntyä ja lapsi sijoitetaan laitoshoitoon (Valtionalouden tarkastusraportti 2012, 53). Lapsen asiakassuunnitelmanneuvottelussa lapsen ja vanhemman yhteydenpidosta sovitaan joskus yleisemmin, joskus hyvinkin konkreettisesti. Esimerkiksi voidaan sopia miten usein lapsi käy kotona, kuljetetaanko lapsi sijaishoitopaikasta kotiin, hakevatko vanhemmat lapsen sijaishoitopaikasta, matkustaako lapsi junalla, linja-autolla vai lentokoneella vanhempiensa luokse ja onko hän ylipäänsä kykenevä matkustamaan yksin vai tarvitseeko hän aina saattajan.

Sijaishuoltoon sijoitettavan lapsen kohdalla tarpeellisiksi enakoitujen lastensuojelulain (417/2007) mukaisten *rajoitustoimenpiteiden ennakointi* vaikuttaa sijoituksiin sijaishuollossa. Uusi lastensuojelulaki määritteli lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimet 1.11.2006 lukien (Lastensuojelulaki 417/2007, 61–74§). Lain mukaisia rajoitustoimia ovat mm. kiinnipito, eristäminen, liikkumavapauden rajoituspäätös, henkilön tarkastus, henkilön katsastus, aineiden ja esineiden haltuunotto sekä erityinen huolenpito, mikä on vahvin rajoitustoimenpide. Rajoittamistoimenpiteitä tarvitaan, jos lapsi on esim. hyvin aggressiivinen tai karkailualtis. Sen vuoksi hänet mitä todennäköisimmin sijoitetaan laitokseen, missä rajoittaminen, esim. kiinnipito ja liikkumavapauden rajoittaminen, ovat lain mukaan mahdollisia. Sijoittaminen perhehoitoon, missä lastensuojelulain mukainen rajoittaminen ei ole mahdollista, ei silloin tule kysymykseen. Rajoittamisen tarve muodostaa rajan sijaisperheisiin sijoitettavien ja laitokseen sijoitettavien lasten välillä, mikä on todettu Valtionalouden tarkastusraportissa (2012, 53). Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu ennakoida lapsen käytöstä sijaishuollossa. Vaikeasti käytöksellään oireilevia lapsia ja nuoria joudutaan ennakoitujen rajoittamistarpeen vuoksi usein sijoittamaan laitokseen. Käytöshäiriöisen lapsen sijoittaminen perhehoitoon voi olla katastrofi, mutta pieni, turvallinen ympäristö voisi rauhoittaa lapsen käyttäytymistä.

Rajoitustoimenpiteiden ennakointi on perusteltua, koska osa sijaishuoltoon sijoitettavista lapsista oireilee aggressiivisuudella. Esimerkiksi Heinon (2007, 60) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät nimesivät aggressiivisuuden, hallitsemattomien raivokohtausten ja väkivaltaisuuden osaa lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevia lapsia kuvaaviksi piirteiksi. Myös lapsen tai nuoren rajattomuus nousi tutkimuksessa esille. Lisäksi Kallandin ja Sinkkosen tekemässä tutkimuksessa (2001) 1990 -luvulla noin 40 prosentilla lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla todettiin eriasteisia kehityksen, terveyden ja käyttäytymisen ongelmia. Kallandin (2011, 211) mukaan muita sijoitetun lapsen oireita ovat stereotyyppinen käyttäytyminen, kehon heijaiminen, kontrolloiva käyttäytyminen aikuisia kohtaan, tottelemattomuus, neuvottelukyvyn puute, liiallinen valppaus ja aggressiivisuus.

Varsinainen lapsen sijaishoitopaikan *etsintä ja valinta* on tärkeä prosessi ennen varsinaisen sijoituksen alkamista. Sosiaalityöntekijä on valitsemassa lapselle sijaishuoltopaikkaa mm. perhehoidon ja laitoshoidon välillä. Sosiaalityöntekijän tukena voi olla esimerkiksi kunnan sijaishuollon asiakasohjausryhmä, kuten omassa tutkimuksessani on. Myös lapsi ja tämän vanhempi ovat mukana valitsemassa sijaishuoltopaikkaa. Kolmanneksi sijaishuoltopaikka valitsee lapsiryhmäänsä sopivaa lasta. Jo pelkästään yksikön paikkatilanne määrittelee paljon voidaanko heille sijoittaa. Sijaishuoltoyksiköt haluavat valita olemassa olevaan lapsiryhmään sopivan lapsen tai nuoren. Esimerkiksi, jos nykyisessä lapsiryhmässä on karkailuun taipuvaisia nuoria, ei haluta valita uutta nuorta, jolla on tämä sama taipumus. Tai yksikköön halutaan juuri tietyn ikäinen tai tietyn sukupuolen omaava lapsi. (esim. Valtiontalouden tarkastusraportti 2012, 53.) Tärkeää on, että sijaishuoltopaikka on lapsen edun mukainen (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§). Sijoitus on valmisteltava huolellisesti. Kun on alustavasti sovittu sijoituksesta, sijaishoitopaikkaa ehdotetaan vanhemmalle ja tämän lapselle. Sovitaan tutustumiskäynneistä. Pienen lapsen kohdalla voidaan sopia, että tämän vanhempi käy ensin tutustumassa sijaishuoltopaikkaan tai sijaishoitajiin ja sitten antaa mielipiteensä asiassa. Kun sijaishuoltopaikka on sovittu lähes varmasti, lapsi käy tutustumassa siihen. Ennen sijoituksesta neuvottelemista ja sopimista, lasta ei voida käydä näyttämässä sijaishuoltopaikkaan. Lasta ei saa altistaa tilanteeseen, missä häntä valitaan. Pääosin lapsen sijoitus tulee sopia viranomaisten ja lastensuojeluyksikön välisissä neuvotteluissa. Toisinaan lapsen sijoitus joudutaan tekemään, vaikka lapsi tai vanhemmat vastustavat sijoitusta. Lastensuojelun keskusliitto on julkaissut

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit (2004), missä kiinnitetään erityistä huomiota lapsen vastaanottamiseen sijaishoitoyksikössä ja hyvään sijaishuoltoon, kun tämän sijoitus alkaa (myös Känkänen 2006, 236). Katson, että myös lapsen sijoittamisen valmistelulle ja prosessille tulisi luoda valtakunnalliset laatukriteerit.

Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu *lakisääteisten asiakirjojen valmistelu*. Näitä ovat huostaanottopäätös ja päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta, joiden liitteeksi laaditaan asiakassuunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Lisäksi sosiaalityöntekijä laatii muita asiakirjoja esimerkiksi organisaation tarpeisiin, kuten asiakasohjauslähetteen. (Käsittelen asiakasohjauslähettää tarkemmin luvussa 4). Sijaishuollon *tarkoitus ja tavoitteet* tulee käsitellä lapsen ja tämän vanhemman kanssa ja myös kirjata asiakassuunnitelmaan (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Huostaanotto ja sijaishuolto ovat toimenpiteitä, jotka perustellaan lapsen edulla. Sijaishuolto on yksi menetelmä toteuttaa lapsen etua. Sosiaalityöntekijän voi kuitenkin olla vaikeata määritellä sijaishuollon tavoitteita ja tarkoitusta asiakkaalle. Merja Laitinen ja Sanna Väyrynen (2011, 179–180) kuvaavat sosiaalityön eettisistä haasteista, miten sosiaalityössä jää usein avoimeksi kysymys siitä, mikä on tavoitetila, malli, muotti, jota kohden asiakkaan odotetaan menevän sekä onko asiakkaalla ja sosiaalityöntekijällä jaettu ymmärrys tavoitteista ja keinoista päästä siihen.

Lapsen hyvä sijaishuolto sekä työskentely sen aikana vanhemman kanssa palvelevat parhaiten lapsen etua. Sosiaalityöntekijät liittävät lapsen edun toteutumisen sijaishoitoyksikön vahvuuteen elää lapsen voimakkaasta oireilusta huolimatta arkea yhdessä lapsen kanssa (Laakso 2013, 88–89). *Hyvässä sijaishoitopaikassa* lapsi kokee, että hänet huomioidaan ja häntä arvostetaan (Hill 1998, 29–30). Oman työkokemukseni mukaan jotkut sijaishuollon yksiköt muodostuvat kyvykkäiksi ohjaamaan ja kasvattamaan erittäin vaativahoitoisia lapsia. Tällaisissa yksiköissä on hyvä ilmapiiri, joka on yhteydessä aikuisen riittävään läsnäoloon ja korkeaan ammatillisuuteen. Henkilökunnan ja lasten välisen toimintakulttuurin merkitys on hyvin tärkeää (Bullock 1999, 262). Englannissa 1987 (Berridge 1999, 249) tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin määritelmiä hyvästä lapsen sijaishoitajasta. Tutkimuksen mukaan hyvät sijaishoitajat nauttivat lasten kanssa työskentelystä, he ovat perhekeskeisiä, he ovat joustavia mutta kuitenkin tarpeen tullen tiukkoja. Lisäksi sijaishoitajan tulee kyetä sietämään erilaisuutta ja hyväksyä lapsi sinällään ja hänellä

tulee olla emotionaalista sinnikkyyttä, koska hän todennäköisesti tulee hoitajana vastaanottamaan lapsen emotionaalista ja käytöksen ongelmiin liittyvää oirehdintaa. Samoin sijaishoitajalla tulisi olla kykyä kommunikoida avoimesti ja vilpittömästi sekä valmius tarvittaessa hakea apua ja ottaa sitä vastaan hoitotehtävässään. Lisäksi on kiinnitetty huomioita sijaishoitoyksiköiden systemaattiseen ja strukturoituun työotteeseen, mikä ei sulje pois yksikön työntekijöiden empaattisuutta ja lämminhenkisyyttä (Berridge & Brodie 1998, 141–159).

Kokemukseni mukaan suurin osa lasten sijoituksista onnistuu hyvin ja lapsen etu toteutuu niissä odotetusti. Kaikissa sijoituksissa lapsen etu ei kuitenkaan toteudu. Laakson (2013,90) sosiaalityöntekijöille tekemässään haastattelututkimuksessa sosiaalityöntekijät arvioivat asiakkainaan olevien sijoitettujen lasten edun toteutuvan nykyisessä sijaishoitopaikassa melko hyvin. Hiitolan (2008, 46) sosiaalityöntekijöille tekemässä kyselytutkimuksessa ilmeni, että heidän arvionsa mukaan 85 %:ssa sijoituksia lapsen tilanne oli kohentunut, mutta 3 %:ssa asiakastapauksia lapsen tilanne oli heikentynyt selvästi. Sosiaalityöntekijöille kertyy kokemusta sijaishuoltoyksiköistä asiakastyön myötä; niin lapsen ja hänen läheisverkostossa kuin lapsen ympärillä työskentelevän viranomaisverkoston antaman palautteen kuin myös sosiaalityöntekijän kokemuksellisen oppimisen kautta (Heinonen 2007, 82–83). Lisäksi sijaishuoltoyksiköt itse pyrkivät kehittämään toimintaansa ja keräävät palautetta toiminnastaan niin asiakkailta kuin yhteistyökumppaneilta.

Yhteenvetona edellä todetusta ja omaan työkokemukseeni nojautuen totean lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kiinnittävän lapsen pitkäaikaista sijoitusta suunnitellessaan huomiota seuraaviin lastensuojelun perhehoidon ja laitoshoidon etuihin ja ongelmakohtiin:

Perhehoidon etuja:

- Lapsi saa osallistua kodinomaiseen, normaaliin perheen arkeen pysyvien aikuisten kanssa.
- Kiintymyssuhteen muodostumiselle on parhaat edellytykset, kun hoitavat aikuiset eivät vaihdu vaan ovat jatkuvasti läsnä. Lapsella on tarjolla mahdollisuus jatkuvaan ja varauksettomaan rakkauteen (Bullock 1999, 256)

Perhehoidon ongelmakohtia:

- Sijoitetut lapset ovat usein traumatisoituneita ja siten herkkiä vaistoamaan ja mittaamaan ovatko sijaisperheen omat biologiset lapset rakkaampia kuin he ovat. Sijaisvanhemmille tämä muodostuu joskus mahdottomaksi tehtäväksi.
- Mikäli lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, ne eivät ole mahdollisia sijaisperheessä. Ainoastaan yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista.
- Biologiset vanhemmat voivat pelätä, että he menettävät lapsen sijaisperheelle, kun lapsen kiintymyssuhde sijaisvanhempaan vahvistuu.
- Vanhempien on joskus vaikeampi vierailla sijaisperheessä, koska he tuntevat tunkeilevansa. Perheillä ei useinkaan ole erillistä tilaa vanhemmalle, missä tämä voisi viettää aikaa lapsen kanssa. Sijaisperheeseen syntyy usein lojaliteettiristiriitoja (Bullock 1999, 261). Tapaamispaikka voidaan kuitenkin sopia muualle tarkoitukseen sopivaan tilaan.

Laitoshoidon etuja ovat:

- Laitoksessa lasten on paremmat mahdollisuudet saada vertaistukea saman kokemuksen omaavilta toisilta lapsilta.
- Mikäli lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, ne ovat mahdollisia vain laitoksessa.
- Vanhemmille lapsen laitossijoitus on joskus helpompaa, koska laitoksessa on helpompi käydä kuin perheessä, koska em. lojaliteettiristiriitaa on vähemmän. Joillakin laitoksilla on vallitseva käytäntö, että vanhemmat voivat vierailla säännöllisesti tiettyinä aikoina. Laitoksissa on usein erillinen tila, missä vanhemmat voivat viettää yhteistä aikaa päivän tai jopa koko viikonlopun lapsen kanssa.

Laitoshoidon ongelmakohtia ovat:

- Henkilökunnan vaihtuvuuden vuoksi lapselle tärkeä kiintymyssuhde ei helposti muodostu. Lapsi joutuu olemaan henkilökohtaisessa suhteessa hyvin moneen aikuiseen (Rutter 2000).
- Laitoksessa lapsi on kaltaistensa joukossa muodostaen sosiaalisen verkostonsa toisten ehkä samoin oireilevien lasten kanssa.

- Henkilökunta vaihtuu työvuorojen mukaan. Lisäksi joissakin laitoksissa on enemmänkin vaihtuvuutta henkilökunnan suhteen, jos henkilökunta ei ole pysyvää. (Johansson ym. 2007, 10)

3 Lapsen etu lastensuojelun sosiaalityössä

3.1 Lapsen etu ja oikeus hyvään

Lapsen edun käsite on alkujaan syntynyt toisaalta 1900 -luvun kiinnostuksesta lapseen ja toisaalta lapsen kehitykseen yhteiskuntapoliittisena kannanottona (Pösö 2012, 78–79). Lapsen edun käsite kehittyi edelleen sodan jälkeisessä Suomessa, kun lapsi alettiin nähdä äidistään erillisenä, mikä tuki lapsen edun periaatteen vahvistumista (Nätkin 1997). Suomessa lapsen etu vakiintui käsitteenä 1980 luvun lastensuojelulaissa, mikä asetti lapsen edun kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. Myös maailmanlaajuisesti lapsen etua korostetaan YK:n Lapsen oikeuksien julistuksessa (Unicef 2014), mikä julkaistiin 1959. Siihen liittyvä YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (2014) on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus, joka astui Suomessa voimaan 1991. Sen mukaan lasta koskevissa päätöksissä tulee aina ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu (artikla 3). Lisäksi se painottaa lapsen oikeutta elää ensisijaisesti vanhempiensa kanssa (artikla 9), ja että vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä, mitä valtioiden tulee tukea (artikla 18). Lapsella, joka ei voi asua perheensä kanssa, on oikeus erityiseen suojeluun ja tukeen (artikla 20).

Tutkimuksessani lapsen etu rakentuu lastensuojelun sosiaalityön sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Sosiaalityön ammattikielessä käytetyt käsitteet ovat sosiaalisesti rakentuneita eli konstruoituja (Berger & Luckman 1971). Sosiaalis-konstruktionistisen ajattelutavan mukaan käsitteet ja käytännöt, jotka liittyvät esim. lapsen edun käsitteeseen, ovat länsimaisen kulttuurin mukaisesti sosiaalisesti rakentuneita. Miten lapsen edun käsitettä määritämme ja rakennamme, johdattaa meitä tekemään päätöksiä lapsen edun toteutumisen suhteen. (esim. Hackling 2009, 207–211.)

Lapsen edulla viitataan Archardin (1993) mukaan lapsen parhaaseen. Archard kuvaa erilaisia tapoja nähdä lapsuutta ja lapsen oikeuksia, mitkä vaihtelevat eri kulttuureissa. Useimmissa kulttuureissa lapsella katsotaan olevan moraalinen oikeus parhaaseen mahdolliseen kasvatukseen. Biologisten vanhempien muodostaman perheen katsotaan olevan paras systeemi

tarjoamaan lapselle tämän oikeuden, koska biologinen vanhemmuus muodostaa voimakkaan siteen lapsen ja vanhemman välille. Paras mahdollinen kasvatustukee lasta myös tulevaisuuden aikuisena. Eri kulttuurit määrittävät hieman eri tavoin myös lapsuuden alkamisen ja päättymisen ikärajoja, lapsuuden merkitystä sekä lapsuuden kehitysvaiheita. Lähes jokaisessa kulttuurissa on kuitenkin tunnistettavissa lapsuuden eri kehitysvaiheita. Kulttuurien erilaiset käsitykset lapsuudesta sisältävät erilaisia arvoja ja priorisointeja. (mt. 23–26, 86, 112–150.)

Länsimaisina määrittelemme normaalin lapsuuden ja normaalit lapsen oikeudet länsimaisen moraalikäsitteen mukaan. Lapsen edun määrittely on hyvin suhteellista (Archard & Skivenes 2009 a ja b), mikä tarkoittaa, että länsimaisessa kulttuurissa ei ole olemassa yhtä länsimaista tapaa määritellä lapsen etua. Erilaisia tapauksia ratkotaan yksilöllisesti lapsen näkökulmasta eri tavoin. Archard (1993, 132, 148–153) painottaa hyvin liberalistista käsitystä kasvatuksesta; yhteiskunta voi sallia hyvin monenlaista kasvatusta, ei kuitenkaan lasta vahingoittavaa kasvatusta.

Modernissa länsimaisessa kulttuurissa lapsuus nähdään erillisenä aikuisuudesta. Lapsen ja aikuisen maailmat ovat erillisiä. Lapsuus on myös alisteinen aikuisuudelle. Lapsi leikkii, käy koulua, kasvaa erillisenä aikuisesta, aikuisen ohjauksessa, aikuisuutta kohti. Modernissa länsimaisessa kulttuurissa lapsuuden aikaa on pitkitetty verrattuna muihin kulttuureihin, ja nuoruuden käsite tunnetaan vain modernissa kulttuurissa. Lapsi saavuttaa aikuisuuden tiettyjen sisäsyntyisten kehitysvaiheiden kautta, missä Archard viittaa Jean Piagetin ja Sigmund Freudin teorioihin. Jokainen lapsuuden kehityksen taso on välttämätön, että normaali aikuisuus voidaan saavuttaa. Poikkeamat kehityksessä aiheuttavat epänormaaliutta. Lapsuus nähdään tienä aikuisuuteen ja sillä on normatiivinen merkitys. (Archard 1993, 26, 29–35.)

Lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyys koetaan merkittäväksi lapsen kehityksen kannalta, mikä länsimaisessa kulttuurissa perustuu psykoanalyttiseen ajatteluun lapsen kiintymyssuhteesta. Kiintymyssuhdeteorian luoja John Bowlbyn mukaan lapsen äidinrakkauden menetys voi vakavasti uhata lapsen kehitystä. Sitten kiintymyssuhdeteoriassa on korostettu lapsen eloonjäämisen ja sosiaalistumisen edellyttävän tämän pitkäaikaista kiinnittymistä ja kiintymistä hoitajaansa. (Bowlby 1969, 1975, 1980 Hautamäen 2011, 29–31 mukaan.) Vahingoittavissa

kasvuolosuhteissa lapselle saattaa kehittyä kiintymyssuhdehäiriö, mistä seuraa erilaisia häiriöitä ja ongelmia lapsen kehityksessä (esim. Kalland 2011, 210–213; Sinkkonen 2011, 245–270). Sijaishuollon merkittävänä tehtävä on luoda lapselle korvaava kiintymyssuhde, minkä katsotaan onnistuvan pysyvissä olosuhteissa. Pysyvien olosuhteiden merkitys sijoitetulle lapselle tämän kehitystä suojaavana tekijänä on todettu esimerkiksi Yhdysvaltalaisessa laajamittaisessa kansallisessa tutkimuksessa (NSCAW 2003 Kallandin 2011, 209 mukaan).

Lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyydellä viitataan ensisijaisesti lapsen ja hänestä huolta pitävän aikuisen suhteeseen (mm. Pösö 2012, 79). Sijoitettujen lasten kohdalla pysyvyydellä voidaan tarkoittaa myös laajemmin lapsen suhdetta biologisiin vanhempiin, sijaisperheeseen, laitoksen henkilökuntaan, vastuusosiaalityöntekijään, lapsen kavereihin ja sukulaisiin (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010). Sijaishuollon käytännön työssä lastensuojeluyksiköissä kiintymyssuhde liitetään kokemukseni mukaan käsitteisiin aikuisen läsnäolo sekä hoitava ja eheyttävä arki, missä korvaavan kiintymyssuhteen nähdään toteutuvan. Läsnä oleva aikuinen on hoidon ja huolenpidon antaja. Sijaishoitopaikassa lapsen odotetaan asettuvan ja muodostavan sijaishoitopaikan vakaissa olosuhteissa ja hoitavassa arjessa kiintymyssuhteen hoitavaan aikuiseen sekä kuntoutuvan ja eheytyvän. Käsitteet ”hoitava arki” tai ”eheyttävä arki” ovat vakiintuneet sijaishuoltoon ja ne tulevat esille mm. sijaishoitopaikkojen toiminnasta kertovissa esitteissä ja kertomuksissa. Esim. Perhehoitoliitto (Pesäpuulehti 2/2012) järjestää vuosittain perhehoidon päiviä, jotka vuonna 2012 oli nimetty: ”Eheyttävä arki – toimiva tuki”.

Yhteiskunnallisella tasolla viittaaminen lapsiin sekä kannanotot hyvästä ja huonosta lapsuudesta ovat hyvin vahvoja yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikan välineitä. Lapsen edun käsite on vahva ja tunteita nostattava käsite riippuen siitä, kuka käsitettä käyttää. Yksilötasolla lapsi, hänen vanhempansa ja sosiaalityöntekijä voivat olla samaa mieltä tai täysin eri mieltä lapsen edun toteutumisesta huostaanotossa. Aina ei ole selkeästi erotettavissa, onko kyse lapsen vai tämän isän tai äidin edusta. Käsitykset lapsen edusta voivat vaihdella eri tahojen välillä. Lisäksi vaikka tiedettäisiin, miten asioiden tulisi olla lapsen edun mukaisesti, ei ole aina mahdollista järjestää niitä täysin toivotulla tavalla. (Pösö 2012.)

3.2 Lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä

Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen ovat yhteiskunnan yksi pyrkimys ehkäistä hänen syrjäytymistään, kiinnittää häntä takaisin yhteiskunnan jäseneksi. Kiinnittämisessä vahvistetaan yksilön sidoksia yhteiskuntaan (Juhila 2006, 50). Lastensuojelutyö on yhteisön normaalistamistyötä (Saurama 2002, 26). Foucautilaisen tutkimusperinteen mukaisesti voidaan puhua yhteiskunnan normalisoivasta hallinnasta (Alhanen 2011, 139–150).

Kun perhe epäonnistuu lapsen oikeuksien turvaamisessa, julkisella vallalla on oikeus puuttua lapsen tilanteeseen perheessä. Tämä on tilanne, missä esim. vanhemmat kohtelevat kaltoin lasta ja kohtelu ylittää tietyn rajan, mitä yhteisö ei voi enää sietää. Yhteisö on määritellyt minimivaatimuksen, jonka alittamista ei voida enää sietää. On olemassa raja heikon vanhemmuuden ja vahingoittavan vanhemmuuden välillä. Edellä mainittua yhteisö voi vielä sietää, mutta ei enää jälkimmäistä. Lapsen vahingoittuminen voi myös aiheutua lapsen omasta käytöksestä, tai lapsi voi joutua laiminlyödyksi myös niin, että hän ei saa tarvitsemaansa kasvatusta, mihin hän on oikeutettu. Lapsen kaltoinkohtelulla, laiminlyönnillä tai lapsen omasta käytöksestä johtuvalla lapsen vahingoittumisella aiheutetaan vakava fyysinen tai psyykinen vahinko lapselle. Vertailukohtana toimivat yhteisön käsitykset lapsen normaalista kehityksestä sekä normaalista lasten kasvatuksesta. Lapsen loukkaaminen, vahingoittuminen kohdistuu häneen niin lapsena kuin myös tulevana aikuisena. (Archard 1993, 111–153.)

Lastensuojelussa on aina kyse yhteisön toiminnasta ja reaktiosta (Pekkarinen 2011). Pekkarinen (2011) on tutkinut lastensuojelun asiakkaina olleiden poikien elämää 1940–1990 luvuilla, ja tutkimuksen aineistona ovat olleet sosiaaliviraston asiakasasiakirjat kyseiseltä ajalta. Tutkimus pohjaa Edwin Lemertin yhteisöreaktion teoriaan, minkä mukaan poikkeavuus muodostuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa (Lemert 1951, 1967 Pekkarisen 2011, 34–36 mukaan). Yhteisöreaktion teoriassa kiinnitetään huomiota sosiaaliseen ja yhteisölliseen reaktioon, joka kohdistetaan poikkeavuuteen. Poikkeavuutta määritellään eri tavoin, mitkä ilmentävät yhteisön jäsenten suhtautumistapoja. Nämä tavat ovat nimeämisiä tai toimenpiteitä. Tällaiset

yhteisöreaktiot voivat muodostaa yksilöä tukevia mutta myös estäviä ja jopa sortavia rakenteita. Pekkarisen tutkimuksesta ilmenee, että yhteisöreaktiot ovat kasautuvia luonteeltaan. Yksilön toiminta ja yhteisöreaktio toimivat dynaamisessa vuorovaikutuksessa. Poikkeavasti käyttäytyvän yksilön toiminta herättää yhteisössä reaktioita, jotka voivat heikentyä tai vahvistua kohtuuttomastikin kerta kerran jälkeen sen mukaan miten yhteisö suhtautuu yksilöön. Tutkimuksessa kuvattiin tapauksia, missä lapsen oli mahdollista muodostaa vaihtoehtoisia identiteettejä ja irtautua poikkeavuudesta, mutta toisaalta myös tapauksia missä lapsen poikkeavuus vahvistui sijaishuollon aikana. (Pekkarinen 2011,37–40, 163–172.)

Sosiaalityön käytäntöjen ja toimintatapojen perusteluihin ja sisältöihin vaikuttavat yhteiskunnan rakennemuutokset samoin kuin sosiaalityön lainsäädännön muutokset sekä opilliset ja ideologiset virtaukset (Pekkarinen 2011, 168–171). Yhteiskunnan suhtautuminen poikkeaviin ja syrjäytyneisiin yksilöihin vaikuttaa sosiaalityöhön, sosiaalityön arvostukseen ammattina ja esim. suhtautumiseen lastensuojelusta aiheutuviin kustannuksiin. Pekkarinen on erottanut tutkimuksessaan normeja rikkovista asiakaspoikien lastensuojelun asiakirjoista erilaisia opillisia ja kulttuurisia vivahteita, jotka tulivat käyttöön vallitsevien kasvatusteoroiden ja laajempien sosiokulttuuristen mekanismien välityksellä, ja jotka olivat yhteydessä yhteiskunnan käsityksiin poikkeavuuden syistä ja sopeuttamisen menetelmistä. 1940 – luvulla pahantapaisuuden ja psykopatologisten piirteiden uskottiin olevan periytyviä ja laitospedagogia perustui kurittamiseen ja rankaisuun (Pekkarinen 2011, 168–170; Pulma 1987 244–229). 1960 -luvulta 1980 -luvulle normeja rikkova sijoitettu lapsi määrittyi suojeltavana, autettavana ja tuettavana yksilönä, jonka katsottiin voivan kuntoutua riittävän tuen avulla (Pekkarinen 2011, 95–102, 170).

Pohjoismaissa on toisen maailmansodan jälkeen arvostettu lapsuutta panostuksena tulevaisuuteen. Yhteiskunta on tukenut laajasti lapsiperheitä ja lasten koulutusta. Vielä 1980 – luvulla vallinneessa pohjoismaisessa hyvinvointipolitiikassa perheelle tarjottiin apua luottaen sen kykyyn tehdä parhaat valinnat. Tämän jälkeen alkaneen taloudellisen kriisin myötä pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot ovat joutuneet koetukselle. Lapsiperheiden taloudellinen epävarmuus on lisääntynyt, kun esim. vanhempien vakituiset työsuhteet ovat vähentyneet. Pohjoismaiden kansalaiset ovat nykyisin enemmän vastuussa itsestään ja perheistään. (Satka & Eydal 2004.)

Lastensuojelun sosiaalityössä yhteiskunnan taloudellisen kriisin kausi on merkinnyt, että 1990-luvulta alkaen normeja rikkova lapsi alkoi määrittää uudelleen vaaralliseksi yksilöksi, joka tuli eristää ympäristöstään yhteisön suojelemiseksi (Pekkarinen 2011, 143–162, 170). Lapsen tai nuoren rajoittamisen korostuminen jopa voimakkain ilmaisin ja äänenpainoin viittaa yleiseen yhteiskunnallisen kontrollikulttuurin tiukentumisesta, minkä on tulkittu tapahtuneen 1990–2000-lukujen aikana (Pekkarinen 2011, 160–162, Harrikari 2008, 256–267). Harrikarin mukaan hyvinvointiin keskittyvä politiikkalinja murtui 1990-luvun lamavuosina, minkä jälkeen riskintorjunnan ja kontrollipolitiikan voi katsoa vallanneen enemmän tilaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Riskipolitiikassa keskitytään enemmän kontrollin tehostamiseen. Lastensuojeluperheiden yritystä kohentaa oman perheensä omaa tilannettaan pyritään lisäämään moralisoimalla ja pitämällä yllä vanhempien syyllisyyttä. Harrikarin mukaan tämä uusi yhteiskunnallinen eetos pyytää vanhempia myös epäilemään jälkikasvuaan, ja pyrkii rakentamaan aikuisrintaman lapsia ja nuoria vastaan. Enää ei olla niinkään kiinnostuneita perheen ongelmien synnystä ja yhteiskunnan eriarvoisuudesta. Kiinnostus kohdistuu riskikäyttäytymisen hallintaan. Sosiaalityöntekijä toimii omassa roolissaan yhteiskuntarauhan vartijana, kun taas ongelmallisesti käyttäytyvä nuori näyttäytyy yhteiskunnan turvallisuusriskinä. (Harrikari 2008, 256–267.)

3.3 Sosiaalityöntekijä lapsen edun määrittäjänä

Lapsen etu on sosiaalityön toimintaa ohjaava periaate, mikä ohjaa sosiaalityöntekijää tekemään eettistä harkintaa lasta koskevissa ratkaisuissa ja toimenpiteissä (Antikainen, 1997, 75). Huomiota kiinnitetään lapsen tarpeisiin ja erityisesti tarpeeseen voida varttua ja kasvaa pysyvissä ja huolehtivissa olosuhteissa (Pösö 2012, 79, Goldstein, Freud & Solnit 1973). Ratkaisuilla ja toimenpiteillä viitataan erityisesti lastensuojelutyössä tapahtuviin välttämättömiin lasta koskeviin ratkaisuihin.

Lastensuojelulain (417/2007, 4§) mukaan: ”Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.”

Ihanteellisessa tilanteessa sosiaalityöntekijä voisi tarjota lapselle tai nuorelle tämän elämässään vaille jääneitä eheyttäviä kokemuksia, kuten korvaavan kiintymyssuhteen, turvallisuutta, vakaita olosuhteita, joista lapsen tilanne kohentuisi sellaisenaan. Sen sijaan huostaan otetun lapsen etua määriteltessään lastensuojelun työntekijä punnitsee erilaisia konkreettisia toimenpidevaihtoehtoja tarjolla olevista palveluista eli vapaista paikoista esim. sijaisperheissä tai laitoksissa, joissa lasta voidaan hoitaa. Sijaishuollon päätöstä tehtäessä yhden vaihtoehdon valitseminen sulkee pois toisia vaihtoehtoja, ja seuraus voi lapsen elämälle olla hyvinkin mullistava (Archard & Skivenes 2009a, 8). Sijaishuolto tarkoittaa lapselle asumista muualla kuin kotona, kasvatuksen saamista lapselle todennäköisesti tuntemattomilta ihmisiltä sekä lisäksi myös sosiaalitoimen viranomaisvalvontaa ja ehkä myös tarpeen mukaista muuta erityishoitoa. Sijaishuollon yksikön ja kodin välille voi muodostua pitkä välimatka. Vanhemmalle tämä merkitsee lapsen konkreettista muuttoa pois kotoa ja kasvatusvastuusta luopumista tai ainakin sen jakamista toisten, sosiaalitoimen valitsemien kasvattajien kanssa. Käytännön sosiaalityöstä tiedämme, että nämä päätökset eivät useinkaan aiheuta yksimielisyyttä asianosaisten joukossa.

Tarja Heino (1997) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityön asiakkuuden määräytymistä lastensuojelun avohuollossa. Määritykset sopivat mielestäni hyvin myös lapsen huostaanoton ja sijaishuoltopaikan tarvetta koskevaan arviointiin ja päätöksentekoon. Ensinnäkin lastensuojelun asiakkuuden tuottamisessa on kysymys ammatillisesta arviosta, missä peilautuvat lastensuojelulain asettamat reunaehdot. Lain toteuttaminen käytännössä edellyttää ammatillista määrittelyä. Lastensuojelun avohuollossa asiakkuuden määrittäminen sisältää sekä lakidiskurssin että ammatillisen arvion. (Mt. 358–359.) Samaan tapaan syntyy myös päätös huostaanotosta ja

sijaishuollosta. Ammatillinen arviointi kasvaa prosessinomaisesti lastensuojelun asiakkuuden aikana. Lapsella ja perheellä on mahdollisesti ollut tukenaan avohuollon tukitoimia, jotka kuitenkin eivät ole saaneet toivotunlaista kehitystä aikaan lapsessa ja tämän perheessä. Ammatillinen arviointi nidotaan yhteen ja tavallaan sinetöidään lain tulkinnalla lapsen edusta.

Lastensuojelun ammatillinen arvio liittyy palvelujen saatavuuteen ja niiden toimintakäytäntöihin sekä palvelujen kautta paikkakunnan taloudelliseen ja poliittis-hallinnolliseen tilanteeseen. Tämä määrittää asiakkuutta. (Heino 1997, 359.) Huostaanoton ja sijaishuollon määrittelyn kohdalla katse kohdistuu jo käytettyihin tai käyttämättömiin, riittäviin tai riittämättömiin avohuollon tukitoimiin. Kun kunnassa lisätään avohuollon tukitoimivalikkoa, perusteena on useimmiten juuri huostaanottojen määrän vähentäminen. Lasten sijaishuollossa sosiaalityöntekijä peilaa arvioitaan käytettävissä oleviin sijaishuollon palveluihin sekä niiden toimintakäytäntöihin. Kokemus, jonka hän yksittäisten tapausten kautta saa yksiköiden toimivuudesta luo uutta tietoperustaa sosiaalityölle.

Laakson (2013, 87–103) sosiaalityöntekijöille tekemässä haastattelututkimuksessa nämä arvioivat asiakkaanaan olleiden sijaishuoltoon sijoitettujen lasten edun toteutuvan pääsääntöisesti hyvin tai melko hyvin. Tutkimuksessa tuli esille Lapsen sijaishoitopaikan valintaa ohjaaviin linjauksiin liittyviä jännitteitä. Näitä olivat kuntien erilaiset käytännöt hankkia ja kilpailuttaa sijaishuollon palveluita sekä tehdä päätöksiä niiden käytöstä, minkä koettiin vaarantavan lasten yhdenvertaisen kohtelun. Joissakin tapauksissa lapsen edun toteutumisen koettiin vaarantuvan sijaishuoltopaikkaan liittyvän päätöksenteon viivästyessä esimerkiksi puuttuvan lääkärinlausunnon vuoksi. Lisäksi tutkimuksessa tuli esille lapsen edun kiistanalaisuus ja sen tulkintaan liittyvät näkemyserot esimerkiksi Lastensuojelulakiin kirjatusta perhehoidon ensisijaisuudesta. Lapsen edun toteutumisen kannalta kriittinen kohta on myös sijaishuollon palveluiden kohdentumattomuus, kun osalle huostaan otetuista lapsista ei löydy näiden tarvitsemaa sijaishuoltopaikkaa. (Mt. 87–93.)

Muodostaessaan lasten edun periaatetta sosiaalityöntekijä kategorisoi asiakkaitaan arvioidessaan näiden palveluntarvetta ja muodostaessaan käsitystään lapsen edusta. Huostaan otettujen lasten kohdalla tämä tarkoittaa heidän tarpeiden kategorisointia ja siten myös lasten kategorisointia ja jaottelua erilaisiin sijaishuoltopaikkoihin. Sosiaalityöntekijät tekevät valikointia esimerkiksi

siinä, millaisia lapsia he ehdottavat koulukodeille. Koulukodit puolestaan valikoivat heille sijoitettavia lapsia. Koulukoteihin sijoitettujen nuorten valikointi perustuu viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja viranomaisymmärrykseen. Jaottelut ovat viranomaislähtöisiä tapoja systematisoida ja kaavamaistaa sijoituksen tai hoidon kohteena olevien lasten kuvausta. Lasten valikoinnissa tuotetut lapsen edun kategorisaatiot edustavat lasten pahantapaisuuden organisatorista määrittelyä. Kategorisaatioiden olemassaoloa tuetaan käyttämällä kuvauksia sosiaalisen ongelmista, joissa peilataan lapsen käyttäytymistä kouluun ja perheeseen liitettyyn normistoon. Kolmanneksi kategorisoinnilla on tapana vaihdella tilanteen ja yleisön mukaan kuitenkin niin, että kullekin lastensuojelulaitokselle on muodostunut oma profiilinsa. (Pösö 1993, 190–191.)

Lasten sijaishuollon työssä lapsen edun kategorisointi tapahtuu käytännössä koko asiakasryhmän osalta. Ensivaiheessa tapahtuu lasten edun kategorisointia avohuollon tukitoimin autettaviin ja huostaan otettaviin ja sijaishuoltoon sijoitettaviin lapsiin. Sijaishuollossa lapsia jaotellaan esim. sijaisperheisiin tai laitoksiin sijoitettaviin, helpompiin tai vaikeasti oirehtiviin lapsiin. Vaativahoitoisia lapsia jaotellaan tavanomaisiin laitoksiin tai erityislaitoksiin. Ehkä on olemassa myös erityisvaativien lasten luokka. Heitä kategorioidaan erilaisiin lastensuojelun erityisyksiköihin. Kategorisoinnit vahvistuvat, kun lapsen sijoitus onnistuu. Vahvistumista tapahtuu kuvauksilla, missä lapsen tai perheen sosiaaliset ongelmat ovat sijoituksen aikana hälvenneet ja poikkeavuus on hävinnyt tai pienentynyt. Toisaalta kategorisoinnit kyseenalaistuvat, kun lapsen sijoitus sijaishoitoyksikössä keskeytyy tai lapsen ongelmat kasvavat. Luokittelu ja kategorisointi ohjaavat toimintaa ja siksi on tärkeää tarkastella miten kategorioita muodostetaan ja miten niitä perustellaan.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut, millaisia tavoitteita sijaishuollolle asetetaan. Sijaishuollon tavoitteet ovat eräänlaisia normatiivisia lausumia ja puheenvuoroja, joilla sekä perustellaan että oikeutetaan lapsen sijaishuoltoon sijoittamista sekä lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Lapsen edun käsite rakentuu tutkimuksessani näin ollen länsimaiseen, modernin yhteiskunnan käsitykseen lapsuudesta ja lapselle parhaasta kasvatuksesta sekä reaktioista poikkeavuuteen. Lapsen sijaishuollolle esitetyt tavoitteet ja sen toimenpiteille esitetyt perustelut ovat yhteiskunnan normalisoivan hallinnan ilmenemismuotoja. Lisäksi lapsen etua koskevat ratkaisut

pitkäaikaisen sijaishuoltopaikan valinnassa määrittyvät sekä lastensuojelun ammattikäytännöissä kuin myös käytössä olevista palveluista.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimusaineisto

Kysyn tutkimuksessani miten lapsen etua määritellään, kun suunnitellaan pitkäaikaiseksi ajateltua sijaishuoltoa. Tarkastelen lapsen edun määrittelyä pitkäaikaisen sijaishuollon alussa, missä sijaishuoltopaikkaa valitaan ja missä sijaishuollolle asetetaan tavoitteita. Kokoan lapsen edun määrittelyä pitkäaikaiselle sijaishuollolle asetetuista tavoitteista ja sijaishuoltopaikkaa koskevista ratkaisuista.

Tutkin omaa työtäni lasten sijaishuollon sosiaalityöntekijänä ja pyrin myös tiedostamaan, millaisia määritelmiä teen itse lapsen edusta. Sosiaalityössä pyritään huostaanoton ja sijaishuollon avulla vaikuttamaan lapsen elämään myönteisesti ja edistämään lapsen edun toteutumista. Haluan valottaa tutkimuksellani, miten pitkäaikaista sijaishuoltoa määritellään lapselle parhaaksi. Lastensuojelussa tehtävät ratkaisut vaikuttavat sijaishuoltoa tarvitsevien lasten elämään. Ratkaisujen taustalla vaikuttavat niin sosiaalityöntekijän kuin hänen toimintaympäristönsäkin arvoperusta, totutut tavat toimia, lapsen ja hänen vanhempiansa näkemykset ja toiveet, kunnan käytettävissä olevat palvelut sekä taloudelliset reunaehdot, hallinto-oikeuden ratkaisut, lastensuojelulaki, yhteiskunnalliset asenteet huostaan otettuihin ja sijaishuoltoon sijoitettuihin lapsiin. Ymmärtämällä ja tiedostamalla lastensuojelun päätösten taustalla vaikuttavia arvoja voidaan luoda tilaa ratkaisuille, jotka palvelevat entistä paremmin sijaishuoltoa tarvitsevien lasten etua.

Tutkimuksessani keskityn pitkäaikaisesti toteutettavaan sijaishuoltoon, missä tavoitteena on lapsen asuminen pitkäaikaisesti sijaishuoltoyksikössä. Pitkäaikaisen sijaishuollon määrittelen tutkimuksessa tilanteeksi, jossa lapsen tai nuoren kotiutumisen edellytykset eivät realistisesti arvioiden täyty lähiaikoina eikä huostaanoton päättymiselle voida määritellä konkreettista ajankohtaa (Sosiaaliportti 2014). Olen valikoinut aineistosta pois lyhytaikaiseksi määritellyn sijaishuollon, kuten esim. lapsen sijoitukset vanhemman kanssa perhekuntoutuksen osastolle tai ensikotiin, missä konkreettisena lähiajan tavoitteena on lapsen ja biologisen perheen

yhdistäminen, yhdessä pitäminen ja lopulta lapsen kotiuttaminen vanhemman kotiin. Rajaamalla tutkimukseni koskemaan vain pitkäaikaisesti sijoitettuja lapsia uskon saavani parhaiten esille sijoitettujen lasten edun määrittelyn erityisyyden.

Tutkimukseni aineisto on kerätty eteläsuomalaisen suuren kaupungin lastensuojelun sijaishuollon asiakasohjausryhmälle osoitetuista pitkäaikaista sijaishuoltoa koskevista asiakasohjauslähetteistä (ks. liite 1) ajalta 1.1.–31.12.2009. Asiakasohjauslähete on lomake, jonka lapsen sosiaalityöntekijä täyttää lapsesta tai nuoresta, kun hän on arvioinut tämän tarvitsevan sijaishuollon pitkäaikaista paikkaa. Läheteeseen vastuusosiaalityöntekijä on täyttänyt lapsen henkilötietoja, lastensuojelun asiakkuuteen liittyneitä syitä, käytetyt avohuollon tukitoimenpiteet, kuvausta lapsen tämän hetkisestä tilanteesta, palvelutarvearvion sekä hakemansa palvelun tavoitteet.

Asiakasohjausryhmä, joka käsittelee lähetteet säännöllisin väliajoin, koostuu ko. kaupungin avohuollon ja sijaishuollon lastensuojelun johtavista sosiaalityöntekijöistä ja esimiehistä. Kokouksista on tehty muistiot, mistä näkyy mitä palvelua asiakkaalle on haettu ja millaiseen sijaishuoltoa koskevaan ratkaisuun oli päädytty. Lisäksi olen käyttänyt aineistonani ko. kaupungin lastensuojelun asiakastietojärjestelmää. Olen tarkastanut lastensuojelun asiakastietojärjestelmästä, onko asiakasohjauslähetteen mukainen sijaishuolto toteutunut eli onko lapsen siirtymisestä sijaishuoltopaikkaa tehty sosiaalitoimen viranhaltijan tai hallinto-oikeuden toimesta suunnitelman mukainen lastensuojelun hallinnollinen päätös. Tällainen päätös on lapsen huostaanottopäätös ja sijaishoitopaikan muuttamista koskeva päätös. Lisäksi keskeytyneiden sijoitusten kohdalla aineistonani on myös ollut päätökseen liittyvä asiakassuunnitelma.

4.2 Asiakirja-aineisto tutkimuksen kohteena

Huostaanottopäätöksessä todetaan huostaanoton perusteet sekä päätetään sijaishoitopaikasta. Sijaishoitopaikan muuttamista koskeva päätös tehdään, jos lapsi on jo huostassa, mutta sijaishoitopaikka muuttuu. Huostaanottoa tai sijaishoitopaikan muuttamista ei voida toteuttaa eli

laittaa täytäntöön ilman asianmukaista päätöstä. Huostaanottopäätös ja sijaishoitopaikan muuttamista koskevaa päätös ovat ns. hallintopäätöksiä, jotka määritellään Hallintolaissa (434/2003, 43–45§). Lisäksi lastensuojelun asiakassuunnitelma on lakisääteinen asiakirja (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Sosiaalityön asiakassuunnitelma liitetään edellä mainittuihin hallinnollisiin lastensuojelupäätöksiin. Sosiaalityön asiakirjat ovat salassa pidettäviä ja luottamuksellisia. Se tarkoittaa, että työntekijän, muun asiakirjojen käyttäjän sekä kunnan sosiaalitoimen täytyy suojata niitä niin, että ne eivät joudu ulkopuolisen käsiin. Asiakirjojen salassapidosta on säädetty laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lastensuojelulaki (417/2007) asettaa myös sisällöllisiä määreitä lastensuojelun asiakirjoille.

Sosiaalityön asiakirjojen sisältämän dokumentoinnin avulla muodostetaan ymmärrystä sosiaalityöstä, kerätään ja tallennetaan tietoa sekä suunnitellaan lastensuojelun toteuttamista. Asiakirjoissa ilmenevä tiedonmuodostuksen dynamiikka syntyy kirjaamiskäytäntöjen, kirjaamisen ja lukemisen sekä toimintakäytäntöjen yhteisessä alueessa. Sosiaalityön asiakirjoja kirjoitetaan sosiaalitoimiston sosiokulttuurisessa kontekstissa, mikä vaikuttaa myös itse teksteihin. (Kääriäinen 2003, 171.) Asiakirjojen tuottamisen tarkoitus on vaihdellut viime vuosikymmeninä. Esim. englantilaisessa sosiaalityön tutkimuksessa asiakirjoja on katsottu tuotettavan sosiaalityön käytännön, hallinnoinnin, opetuksen ja tutkimuksen tarpeisiin kuin myös valvontaan (Prince 1996, 12–14). Suomessa on kritisoitu sosiaalityöntekijöiden tapaa kirjoittaa asiakirjoja (esim. Heino 1997; Kääriäinen 2003). Heino (1997) mukaan sosiaalityön asiakirjakirjoittaminen tuottaa sinällään katkonaisen, aukollisen, epätäydellisen, asiakasnäkökulmaa painottamattoman ja ongelmia korostavan konstruktion sosiaalityön asiakkaasta. Lastensuojelun asiakirjoissa lapsi ei juuri ole näkynyt, vaan kirjaaminen on keskittynyt vanhempiin (Kääriäinen 2003). Lisäksi sosiaalityön juridisoituminen on lyönyt leimansa muistiinpanojen ja päätösten kirjoittamiseen, minkä seurauksena muistiinpanojen merkitys myös sosiaalityöntekijän oikeusturvan kannalta on noussut esille (Sinko 2004). Sosiaalityöntekijöitä on vaivannut hämmennys, miten asiakirjoja ylipäänsä tulisi kirjoittaa. Kokemukseni mukaan myös asiakirjojen määrä on lisääntynyt viime vuosina.

Myös asiakirjakirjoittamisen viranomaistyyliiseen tapaan on kiinnitetty huomiota ja niiden tarkoitusta on mietitty. On pyritty lisäämään asiakirjojen avoimuutta; asiakkaalle lähetetään

asiakirjoja esim. asiakassuunnitelmat ja hänellä on oikeus nähdä häntä koskevat asiakirjat. Asiakkaan osallisuutta asiakirjojen kirjoittamiseen on koetettu lisätä. Esim. englantilaisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta Katie Prince (1996) kuvaa, miten asiakkaan osallistuminen omien asiakirjojensa kirjaamiseen lisäsi tämän osallisuuden tunnetta. Asiakkaiden oikeus nähdä ja saada luettavaksi itseään koskevat asiakirjat on myös vaikuttanut sosiaalityöntekijöiden kirjaamistapoihin (Prince 1996, 20–26).

Tutkimukseni aineistona olen käyttänyt asiakasohjauslähetettä (ks. Liite 1), joka on erilainen lastensuojelun asiakirja verrattuna em. lastensuojelulain mukaisiin asiakirjoihin. Se edustaa epäsuoraa asiakastyötä. Epäsuorassa asiakastyössä sosiaalityöntekijä käsittelee asiakkaan asiaa organisaation rakenteissa (Huuskonen 2014, 17). Asiakasohjauslähetekäytäntö liittyy myös kunnan hallinnon toimintaan ja sen kehittämiseen ns. tilaaja-tuottajamallin mukaiseksi (Valkama 2004). Mallissa lapsen vastuusosiaalityöntekijä on sijaishuollon palvelun tilaaja, ja sijaishuolto on palvelun tuottaja. Käytännön työssä asiakasohjauslähete on yhteenveto lapsen tilanteesta. Lähetteen vastaanottaja kykenee arvioimaan lapsen tarpeen sen mukaan mitä lapsen sosiaalityöntekijä on lähetteeseen kirjannut. Asiakasohjauslähete, samoin kuin muutkin lastensuojelun asiakirjat, on salassa pidettävä mutta asiakkaalle itselleen avoin asiakirja. Siihen hänen on oikeus tutustua ja sen laatimisessa hän voi olla osallinen (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000).

Työkokemukseni perusteella arvioin, että asiakasohjauslähetteet on täytetty hetkellä, jolloin lapsen tai nuoren asia on ollut akuutti ja kriisissä, mikä on työllistänyt sosiaalityöntekijää. Todennäköisesti lapsen tai nuoren asiaa on käsitelty useassa asiakaspalaverissa hänen ja hänen vanhempiansa tai muun lähiverkostoon kuuluvan henkilön kanssa. Huostaanottoon liittyvä tilanne on usein hyvin tunteita herättävä ja intensiivinen tapahtuma. Lapsen tai nuoren asiassa on konsultoitu esimiestä, työnohjaajaa tai lakimiestä. Huostaanottoon liittyvässä tilanteessa sosiaalityöntekijä on perehtynyt perusteellisesti asiakkaasta aikaisemmin kirjattuun tietoon (Huuskonen 2014, 65), kirjannut selvitystä huostaanoton liitteeksi sekä muotoillut huostaanottopäätöksen tekstiä kuin myös asiakassuunnitelman tekstejä. Sosiaalityöntekijä on työstänyt niin sanallisesti kuin kirjallisestikin lapsen asiaa. Asiakasohjauslähetteen täyttäminen kaiken muun ohella on saattanut tuntua turhauttavalta, koska se ei ole lastensuojelulain tai

hallintolain mukainen lastensuojeluasian käsittelyssä tarvittava välttämätön asiakirja. Kuitenkin aineistoni asiakasohjauslähetteet olivat hyvin täytettyjä. Ehkä sosiaalityöntekijän on ollut helppo kirjata asiakasta koskevat tiedot, kun lapsen tai nuoren tilanne on ollut akuutisti mielessä.

4.3 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimukseni aineisto koostuu asiakasohjauslähetteistä ja asiakastietojärjestelmän kirjauksista ja se on luonteeltaan tilastollista ja laadullista.

Taulukko 1: Tilastollinen ja laadullinen aineisto tutkimuksessa

Tietolähde:	Tilastollinen aineisto	Laadullinen aineisto
Asiakasohjauslähetteet	• Lasten ikä ja sukupuoli • Lähetteessä haettu sijaishuoltopaikka	• Sijaishuollon tavoitteet
Asiakastietojärjestelmän huostaanottopäätökset, sijaishoitopaikan muutospäätökset, asiakassuunnitelmat	• Sijaishuollon toteutumat • Sijoitukset ensimmäistä kertaa • Keskeytyneet sijoitukset	• Keskeytyneet sijoitukset

Sijaishuollon luokittelua perhehoitoon ja laitoshoitoon olen kuvannut tarkemmin luvussa 2. Perhehoidoksi olen luokitellut sijaishuollon perheenomaisen hoidon, missä sijoitettu lapsi asuu perheessä ja on pääsääntöisesti yhden tai kahden hoidosta vastaavan sijaisvanhemman hoidossa. Olen tutkimuksellisesti halunnut pitää perhehoidon muodot (tavanomainen sijaisperhe, lapsen läheisverkostoperhe ja perhekodit) erillään, koska perhehoidon lisääminen ja lapsen lähiverkoston huomioiminen sijaishoitopaikkaa valitessa sisältyvät olennaisesti sijaishuollon kehittämiseen lakivelvoitteeseen (Lastensuojelulaki 417/2007, 32§, 50§). Lastensuojelun laitoshoidon osalta olen käyttänyt jaottelua tavanomaisiin lastensuojelulaitoksiin sekä lastensuojelun erityisyksiköihin.

Asiakasohjausläheteeseen sosiaalityöntekijä on merkinnyt asiakkaansa eli lapsen palvelutarpeen. Lähetelomakkeessa pitkäaikaista sijaishuoltoa koskevia palveluita ovat ”sijaisperhe”, ”sijaisperheselvitys (tiedossa oleva perhe)”, ”(kaupungin oma lastensuojeluyksikkö) kuntouttava hoito”, ”Ostopalvelu (perhekoti)”, ”Ostopalvelu (lastensuojelulaitos)”, ”Muu (mikä?)”. En ole noudattanut lähetteen jaottelua kokonaisuudessaan, vaan olen muokannut sitä omaa työkokemustani käyttäen mielekkäämmäksi lapsen hoidon näkökulman huomioon ottaen. Kun sosiaalityöntekijä on merkinnyt palvelutarpeeksi sijaisperheen, sijaisperheselvityksen tarpeen tiedossa olevasta lapsen lähiverkostoperheestä tai perhekotia, olen luokitellut hänen hakevan lapselle perhehoitoa. Mikäli sosiaalityöntekijä on merkinnyt palvelutarpeeksi kaupungin oman lastensuojeluyksikön kuntouttavan hoidon tai ostopalvelulastensuojelulaitoksen, olen luokitellut hänen hakevan lapselle tavanomaista laitoshoidon. Lapsen palvelutarve lastensuojelun erityisyksiköstä on läheteissä merkitty muu, mikä -kohtaan, esim. merkinnällä ”koulukoti”, ”erityisen huolenpidon yksikkö”, ”päihdehoitolaitos”, ”psykiatrinen erityisyksikkö” tai merkitsemällä kohtaan erityisyksikön nimi.

Tavanomaista laitoshoidon koskevat palvelutarpeet oli merkitty läheteisiin poikkeuksetta aina merkinnällä ”ostopalvelulaitos”. Kaupungin oman kuntouttavan hoidon paikkatarvetta ei ollut merkitty yhteenkään läheteeseen. Tämä selittynee sillä, että kyseisen kaupungin omia pitkäaikaista hoitoa antavia laitospaikkoja on hyvin vähän, eikä sosiaalityöntekijöillä ole useinkaan tietoa hakemusta tehdessään näiden yksiköiden vapaista paikoista.

Edellä mainittuun viitaten läheteet on siis jaoteltu seuraavasti lapsen palvelutarpeen mukaan:

Perhehoitoon

- Tavanomainen perhehoito
- Lapsen läheisverkostoperhe
- Perhekoti

Laitoshoidon

- Tavanomainen laitoshoidon
- Erityisyksikkö

Sijaishuollon toteutumat olen tarkastanut asiakastietojärjestelmästä. Olen tarkastanut yksitellen jokaista lasta koskien, onko lähetteessä kerrottu lapsen sijoitussuunnitelma toteutunut. Olen tarkastanut jokaista lasta koskevan hallinnollisen päätöksen eli huostaanottopäätöksen tai sijaishuollon muutospäätöksen. Mikäli asiassa on tehty sijoitussuunnitelman mukainen hallinnollinen päätös lapsen sijoittamisesta, olen todennut sijoitussuunnitelman toteutuneen. Mikäli hallinnollista päätöstä ei ole tehty, olen tulkinnut lapselle tehdyn huostaanotto- ja sijoitussuunnitelman rauenneeksi.

Aluksi olen luokitellut koko aineistossa esiin tulleita sijaishuollon tavoitteita, jotka koskettavat koko aineistoa. Tässä kohdin aineistoni on ollut ainoastaan edellä mainitut asiakasohjauslähetteet. Olen tutkinut asiakasohjauslähetteiden tekstejä siltä osin, miten sijaishuollon tavoitteita on niissä määritelty. Tutkimuksen toisessa vaiheessa olen poiminut aineistosta jo ennestään huostaan otetut ja pitkäaikaisesti sijoitetut, joiden sijaishuolto on keskeytynyt ja jotka tarvitsevan uuden sijaishoitopaikan. Näissä tapauksissa olen poiminut laadullisen aineiston sekä asiakasohjauslähetteistä että lapsen asiaan liittyvistä lastensuojelulain mukaisista hallinnollisista päätöksistä ja asiakassuunnitelmista. Laadullinen aineisto on siis koostunut lasta koskevista asiakirjoista, joissa olen kiinnittänyt huomiota erityisesti teksteihin, missä lasta määritellään.

Olen saanut tutkimuksen tekemistä varten tutkimusluvan ja siinä oikeuden käyttää tutkimuksessani mainittuja aineistoja. Olen tutkinut asiakirjoja ja asiakastietojärjestelmää sosiaalitoimistossa. Olen numeroinut kaikki pitkäaikaista sijaishuoltoa tarvitsevat asiakkaat ja käsitellyt asiakkuuksia nimettöminä. Numerotunnisteiden mukaan olen tehnyt itselleni muistiinpanoja. Kirjoittaessani raporttia häivytin aineistosta kaikki persoonalliset, henkilöön viittaavat piirteet. Olen valinnut esimerkeiksi asiakirjaviitteitä, jotka ovat kokemukseni mukaan hyvin tavanomaisia lastensuojelun työssä. Joissakin kohdin tutkimusta tuon esille lasten tai nuorten sukupuolen, mutta kuitenkin vain ryhmien osalta. Tutkimuksessani puhun yleisesti lapsista, jotka ovat alle 18 -vuotiaita. Aineistoesimerkkien kohdalla viittaaan lapsi -käsitteellä alle 12 -vuotiaaseen henkilöön. Nuorilla viittaaan murrosikäisiin 13–17 -vuotiaisiin nuoriin. Näin lukija voi päätellä siitä lapsen ikäryhmän, kuitenkin niin, että yksittäiset henkilöt eivät ole identifioitavissa.

4.4 Aineiston analyysistä

Tutkimustulosten analyysi jakaantuu kolmeen osaan. Taustoittavassa osuudessa kuvaan tilastollisesti sijaishuoltoon siirtyviä lapsia ja nuoria eteläsuomalaisessa keskisuudessa kaupungissa. Seuraavaksi kuvaan tutkimuksessani laadullisin aineistolähtöisin menetelmin, millaisia tavoitteita huostaan otettujen lasten ja nuorten sijaishuollolle asetetaan. Kolmanneksi kuvaan edelleen laadullisin menetelmin jo aikaisemmin alkaneen sijaishuollon keskeytymisiä ja lapsen sijaishuollon tavoitteiden uudelleenmäärittelyä.

Olen analysoinut aineistoa aineistolähtöisesti laadullisella sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi perustuu empiirisen aineiston jäsentelyyn, mistä edetään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Tämän jälkeen sisällönanalyysillä tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 108–113.) Grounded Theory perustaisessa sisällönanalyysissä aineiston avoimen koodauksen vaiheessa etsitään kategoriatyyppejä ryhmittelemällä aineistoa suhteellisen vapaasti. Tämän jälkeen aineistoa ryhmitellään tarkkarajaisesti tiettyihin ennalta määrättyihin luokkiin ja alaluokkiin. Kategorioita tarkastellaan uudelleen ja koodaus tulee yksityiskohtaisemmaksi. Myös eri luokkien yhteyksiä toisiinsa tarkastellaan. (Jyväskylän Yliopisto/Koppa 2014; Eskola, Suoranta 2003, 186–189.) Tässä tutkimuksessa hyödynnän diskursiivista jäsenkategorisoinnin analyysiä aineiston koodaamisessa, jolloin kategoriat konstruoidaan tekstilähtöisesti empiirisestä aineistosta.

Kategorisointi on yksinkertaisimmillaan ihmisten ja asioiden luokittelua ja nimeämistä. Sacksin mukaan (1989) ryhmät ja niissä olevat kategoriat ovat aineistosta nähtävissä ja kuultavissa. Nimeäminen ja luokittelu myös tuottavat kategorioita. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 42.) Jäsenkategorisoinnin analyysissä kategoriat eivät ole autonomisia, vaan niiden merkitys ja positio rakentuvat suhteessa toimintoihin, toimintasfäreihin ja piirteisiin (Silverman 1993 Roivaisen 1999, 26 mukaan). Kategorisointi on kulttuurisesti metodista sosiaalista toimintaa, kategoriat ovat kussakin yhteisössä ajalleen luontevia tapoja konstruoida ympäröivää todellisuutta (Järviluoma & Roivainen 1997). Tutkimuksessani kiinnostukseni kohdistuu

lastensuojelutyön kulttuuriseen tapaan tuottaa lapsen edun määrittelyjä tilanteessa, missä lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan sijaishuoltoon. Millaisia lapsen edun määrittelyjä valitaan ja otetaan käyttöön?

Kategoriat voivat olla luonnollisia tai tilannekohtaisia. Luonnollisessa erottelussa jäsenkategorisoinnit ilmenevät rutiininomaisesti annettuina. Tilannekohtaisessa jäsenkategorisoinnissa taas viitataan enemmän asioiden konteksteihin ja menettelytapoihin. (Järviluoma & Roivainen 1987.) Ensivaikutelmana aineistossa nousi esiin erityisesti murrosikäisen lapsen rajaamista koskevia kategoriapiirteitä. Lähdin luokittelemaan eri kategorioihin liittyviä sijaishuollon tavoitteen määrittelyjä. Luokittelin kirjoittamalla sijaishuollon tavoitteen määrittelyjä sopiviin kategorioihin. Nimesin kategoriat aineistolähtöisesti. Luokittelun muodostumiseen on vaikuttanut oma työkokemukseni sijaishuollosta. Jossakin vaiheessa huomasin pitkän työkokemukseni jopa haittaavan luokkien ”näkemistä” aineistossa, sillä työkokemukseni pyrki ohjaamaan minua luokittelemaan aineistoa ennalta määrättyihin luokkiin. Tuntui siltä, että minun on ”pakko” löytää tiettyjä kategoriapiirteitä aineistostani enkä kykene näkemään kaikkia kategorioita. Lopulliset tutkimuksessa esitetyt sijaishuollon tavoitekategoriat sain mielestäni esille kirjoittamalla aineistossa esiintyviä kategoriapiirteitä eri papereille.

Asiakkuuksien luokittelu on osa sosiaalityötä ja siten tutkimukseni on myös sosiaalityön käytännön tutkimusta. Sosiaalityö ei ole pelkästään tiedon keräämistä. Sosiaalityössä asiakkuuksista nousevaa tietoa analysoidaan ja luokitellaan aineistolähtöisesti. Työskentely on mielestäni lähellä tiedostavaa tutkimusta ja arviointitoimintaa (esim. Heinonen 2007, 76–79). Tieto muuntuu käytettäväksi vasta kun sosiaalityössä on toteutettu reflektointia työtapaan ja käytäntöä (Heinonen 2007, 80). Lastensuojelun asiakirjat edustavat reflektointia sosiaalityön tietoa, missä todellisuutta kirjataan tietyllä sosiaalityön käytännöistä nousevalla tavalla.

Heinosen (2007) sosiaalityöntekijöistä tekemän tutkimuksen mukaan oman työn tutkimus ja arviointi korostuivat vahvasti kuvauksissa. Kyseisessä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät viittasivat oman työn tutkimuksella mm. omaan kykyyn hallita kokonaisuuksia työssä sekä syvemmän ymmärryksen saavuttamiseen työstä. He kokivat sosiaalityön tutkimuksen

edesauttavan asiakkaan tilanteen systemaattisempaa tarkastelua kontekstin puitteissa. Lisäksi he kokivat tutkimuksella voitavan toteuttaa tiedon systemaattista keräämistä ja analysoimista kuten myös nostettavan sosiaalityön ilmiöitä esiin. Oman työn tutkimuksella voidaan myös edesauttaa sosiaalityön prosessien muuttamista ja kehittämistä. Oman työn arvioinnilla sosiaalityöntekijät viittasivat oman työn jatkuvaan seurantaan ja tarkasteluun sekä työtapojen soveltuvuuden arviointiin. Lisäksi oman työn tavoitteita arvioitiin koko ajan kuten myös työn onnistumista ja tuloksellisuutta. Myös asiakastilanteita ja kokemuksia arvioidaan sosiaalityössä. (Mts. 73–79.) Sosiaalityön jatkuva arviointi on tärkeää, että tehdyt päätökset muodostuisivat mahdollisimman hyvin asiakkaita palveleviksi.

5 Sijaishuoltopyynnöt ja toteutumat

5.1 Aineiston yleistä kuvausta

Aineistossani on 118 asiakasohjauslähetettä, jotka on vuonna 2009 osoitettu pitkäaikaiseen sijaishuoltoon. Olen jaotellut aineiston ikäryhmittäin alle kouluikäisiin (0-6 -vuotiaat), ala-asteikäisiin (7-12 -vuotiaat) ja nuoriin (13–17 -vuotiaat). Suurimman ryhmän muodostavat nuoret, joita on 65 % koko aineistosta. Tämä tulos on myös Johanna Hiitolan tutkimuksessa (2008, 14), mikä koskee Pirkanmaalla huostaan otettuja lapsia vuonna 2006.

Seuraavaksi olen jaotellut lähteet toivotun sijaishoitopaikan mukaan. Perhehoitoa eli tavanomaista sijaisperhettä, perhekotia tai tiedossa olevan perheen hyväksymistä sijaisperheeksi oli haettu 22 lapselle. Perhehoitoa oli haettu eniten pienille alle 6-vuotialle lapsille. Vain yhdelle alle 6-vuotiaalle oli haettu laitoshoidon sijaishoitopaikaksi. Laitoshoidon eli tavanomaista laitoshoidon tai erityislaitoshoidon oli haettu 96 lapselle. Murrosikäisille nuorille oli tehty eniten lähteitä juuri laitoshuoltoon eli 61 % koko aineistosta.

Taulukko 2: Lähteiden jakautuminen lasten ikäryhmittäin perhehoitoon ja laitoshuoltoon.

Ikä	Perheh.	Laitos	Yhteensä
0-6	12	1	13
7-12.	5	23	28
13–17	5	72	77
yht.	22	96	118

Sukupuolen mukaan lähteet jakautuvat tytöille 51 ja pojille 67 kappaletta. Poikia, joiden arvioitiin tarvitsevan vuonna 2009 pitkäaikaista sijaishuoltoa, oli siis 16 enemmän kuin tyttöjä.

Taulukko 3: Läheteiden jakautuminen lapsen iän ja sukupuolen mukaan.

Ikä	Tytöt	Pojat	Yhteensä
0-6	4	9	13
7-12.	10	18	28
13-17	37	40	77
yht.	<u>51 (43%)</u>	<u>67 (57%)</u>	<u>118 (100%)</u>

Aineistoni on poikavoittoinen kaikissa ikäryhmissä. Poikia on koko aineistossa 14 % enemmän kuin tyttöjä. Erityisesti 7-12 -vuotiaiden ryhmässä poikia on kahdeksan enemmän kuin tyttöjä. Myös muissa tutkimuksissa poikien osuus sijaishuollon lapsista on todettu hivenen isommaksi kuin tyttöjen osuus. Esim. Johanna Hiitolan (2008, 14–15) tutkimuksessa huostaanottoon päätyneitä poikia on ollut enemmän kuin tyttöjä erityisesti 7-12 -vuotiaiden ryhmässä, kun taas murrosikäisten, 13–17 -vuotiaiden ryhmässä huostaanottoon päätyneitä tyttöjä oli enemmän. Myös virallisissa tilastoissa on todettu sijaishuollon lievä poikavoittoisuus vuodesta 1991 vuoteen 2011 (THL 2013).

5.2 Sijaishuollon toteutumat

Aineistossa asiakasohjauslähetteitä pitkäaikaiseen sijaishuoltoon oli 118 lapsesta. 99 lapsen kohdalla sijoitus toteutui.

Perhehoitoon lapsia sijoitettiin 27 ja heistä sijoittui

- 14 lasta tavanomaisiin sijaisperheisiin,
- 5 lasta perhekotiin ja
- 8 lasta hänen läheisverkoston sijaisperheeseen.

Perheisiin sijoittuneet olivat useimmiten pieniä lapsia. Alle kuusi vuotiaat lapset sijoituivat kaikki sijaisperheisiin, ja heitä oli aineistossa 11. Tätä vanhempien eli 7-12 -vuotiaiden

ikäryhmästä yhteensä 10 lasta sijoitettiin perhehoitoon (4 sijaisperheeseen, 2 lähiverkostoperheeseen ja 4 perhekotiin). Nuorten 13–17 -vuotiaiden lasten ikäryhmästä kaksi nuorta sijoitettiin sijaisperheeseen, kolme lähiverkostoperheeseen ja yksi sijoitettiin perhekotiin. Verrattuna sosiaalityöntekijöiden läheteisiin, perhehoitoon tehtyjä sijoituksia toteutui enemmän kuin niitä läheteissä haettiin. Perhehoitoon osoitettuja läheteitä oli 22 ja näistä raukesi 2 hakemusta. Toteutuneita perhehoidon sijoituksia oli kuitenkin enemmän eli 26 kappaletta. Tämä tarkoittaa sitä, että kuudelle lapselle, joille haettiin laitoshoidon paikkaa, sijoituspaikka järjestyi perhehoidosta. Lähiverkostoperheisiin osoitettiin 6 lähetettä, mutta niitäkin toteutui kuitenkin 8. Lisäksi esimerkiksi yhdelle 7-vuotiaalle lapselle haettiin sijaishoitopaikkaa lastensuojelun erityisyksiköstä, mutta hänet sijoitettiin sijaisperheeseen.

Kaiken kaikkiaan aineistoni sijoitetut lapset jakautuivat seuraavasti perhehoitoon ja laitoshoitoon:

Taulukko 4: Toteutuneiden sijoitusten jakautuminen lasten ikäryhmittäin sijoituspaikan mukaan

Lapsen ikä	PERHEHOITOON:			LAITOSHOITOON:		yht.
	perhe	lähiv.perhe	perhekoti	laitos	erityis- yksikkö	
0-6	8	3	0	0	0	11
7-12	4	2	4	11	2	23
13-17	2	3	1	29	30	65
yht.	14	8	5	40	32	99
YHTEENSÄ. 27				YHTEENSÄ. 72		

Laitoshoitoon sijoitettuja lapsia oli yhteensä 72. Nuorin heistä on 8 -vuotias. Ikäryhmässä 7-12 lastensuojelun laitoshoitoon sijoitettiin 13 lasta ja heistä sijoitettiin

- 11 lasta tavanomaisiin lastensuojelulaitoksiin ja
- 2 lasta lastensuojelun erityisyksikköihin.

Nuorten 13–17 -vuotiaiden ikäryhmässä lastensuojelun laitoshoitoon sijoitettiin 59 lasta ja heistä

- 29 lasta sijoitettiin tavanomaisiin laitoksiin ja
- 30 lasta lastensuojelun erityisyksikköihin.

Verrattuna sosiaalityöntekijöiden tekemiin läheteisiin, sijoituksia lastensuojelun erityisyksikköihin toteutui enemmän kuin läheteissä haettiin. Läheteitä tavanomaiseen laitoshoitoon oli 72 ja erityisyksikköihin 24. Sijoituksia toteutui 40 tavanomaiseen laitoshoitoon ja 32 erityisyksikköihin.

Entä millaisiin lastensuojelun erityisyksikköihin edellä mainitut 32 lasta sijoitettiin? Heistä

- 17 lasta siirtyi koulukotiin,
- 8 lasta siirtyi psykiatrisesti orientoituneeseen lastensuojelun erityisyksikköön,
- 4 lasta siirtyi päihdehuollon erityisyksikköön ja
- kolme lasta siirtyi erityisen huolenpidon erityisyksikköön.

Aineistossani kaikki alle kouluikäiset lapset sijoituivat perhehoitoon. 7-12 vuotiaista ala-asteikäisistä lapsista noin puolet (10) sijoittui perhehoitoon ja toinen puoli (13) sijoittui laitoshoitoon. 13–17 vuotiaista nuorista suurin osa 91 % (59 nuorta 65:sta) sijoittui laitoksiin ja erityislaitoksiin. Nuoren 13–17 -vuotiaan sijoittaminen perhehoitoon ei ole aivan tavatonta; kuusi murrosikäistä nuorta sijoittui perhehoitoon. Kaiken kaikkiaan aineistoni lasten sijoitukset ohjautuivat huomattavasti enemmän laitoshoitoon kuin perhehoitoon kun 99 lapsesta 72 eli 72 % sijoittui laitoshoitoon ja 27 eli 27 % sijoittui perhehoitoon.

Aineistossa lasten ja nuorten sijoitukset toteutuivat hieman eri tavalla verrattuna siihen, millaista sijaishoitopaikkaa asiakasohjausläheteissä haettiin. Perhehoitoon ohjautui enemmän lapsia ja nuoria kuin läheteissä esitettiin. Laitoshoidossa taas lapsia ja nuoria ohjautui enemmän lastensuojelun erityisyksikköihin kuin tavanomaisiin lastensuojelulaitoksiin. Arvioin tämän johtuvan yhtäältä lastensuojelutyön prosessiluonteesta ja toisaalta sijaishuollon palveluiden saatavuudesta. Sosiaalityöntekijä tekee asiakasohjauslähetteen asiakasprosessin vaiheessa, missä huostaanoton ja sijaishuollon päätöstä valmistellaan. Tämän jälkeen asiakasprosessi kuitenkin etenee; sijaishoitopaikkaa ja sen tarvetta arvioidaan mahdollisesti yhdessä lapsen ja tämän vanhempien tai muun lähiverkoston kanssa sekä muiden viranomaisten kanssa. Toisinaan sijaishoitopaikan selvittäminen lapselle selviää hyvin nopeasti, toisinaan selvittäminen vie pidemmän ajan. Prosessin aikana sijaishoitopaikka selviää. Lisäksi sijaishoitopaikan saantiin

vaikuttaa vallitseva sijaishoitopaikkojen tarjonta, ts. millaisissa sijaishuollon yksiköissä tai sijaisperheissä on paikkoja saatavilla.

Toteutuneista sijoituksista (99) puolet (50.49 %) sijoittui Etelä-Suomen alueelle. Muutoin sijoitukset hajaantuivat lähes ympäri Suomen; pohjoisimmat sijoitukset tehtiin Pohjois-Pohjanmaalle.

19 tapauksessa lapsen huostaanotto- ja sijoitussuunnitelma raukesi eli sosiaalityöntekijä oli hakenut asiakasohjauslähetteellä lapselle sijaishuollon paikkaa, mutta sijoitusta ei kuitenkaan laitettu täytäntöön. Sijoitustarve raukesi seitsemän tytön ja yhdentoista pojan lähetteen osalta eli heidän kohdallaan sijoitusta pitkäaikaiseen sijaishuoltoon ei toteutettu. Niissä suunniteltua huostaanottopäätöstä tai sijaishuollon muutospäätöstä ei tehty. Asiakastietojärjestelmään kirjatusta lasten asiakirjoista huomasin, että lapsille ja heidän perheilleen oli tehty asiakassuunnitelmaa avohuollon tukitoimista lapsen kotona asumisen turvaamiseksi. Joidenkin kohdalla taas työskentely näytti päättyvän kokonaan, eikä kirjauksia jatkotyöskentelystä tai avohuollon tukitoimista ollut tehty.

Taulukko 5: Rauenneet sijoitukset lasten ikäryhmittäin.

Ikä	yht.
0-6	2
7-12.	5
13-17	12
Yht.	19

Rauenneita sijoituksia on erityisesti 13–17 -vuotiaiden lasten ryhmässä. Tarkemmin tarkastellen 17 -vuotiailla on eniten rauenneita sijoituksia eli yhteensä kuuden 17 vuotiaan nuoren kohdalla sijoitus raukesi. 16 -vuotiaiden osalta kolmen sijoitussuunnitelma raukesi.

Huostaanotto- ja sijaishuoltoon sijoittamisen raukeaminen ei ole oman työkokemukseni mukaan tavatonta sosiaalityössä. Kuten edellä kerroin lastensuojelutyössä asiakkaiden tilanne prosessoituu koko ajan. Keskustelu huostaanotosta ja sen konkretisoituminen voi herättää asiakasperheessä tai tämän lähiverkostoissa toimenpiteitä, joiden avulla huostaanotto voidaan

välttää. Toisaalta kriisiytyneessä tilanteessa, minkä esimerkiksi lapsen kiireellinen sijoitus voi aiheuttaa perheelle, avohuollon tukitoimet voivat näyttäytyä uutena mahdollisuutena. Kaiken kaikkiaan kokemukseni mukaan huostaanoton valmisteluun liittyy useita keskusteluja, joissa huostaanoton ja sijoituksen etuja ja haittoja punnitaan koko ajan. Myös lähellä aikuistumista olevien 17 -vuotiaiden nuorten sijoittaminen voi muodostua mahdottomaksi tehtäväksi, mikäli nuori vastustaa sijaishuoltoa eikä halua sitoutua sen tavoitteisiin. Lisäksi kokemukseni mukaan monetkaan lastensuojeluyksiköt eivät halua 17 -vuotiasta nuorta sijoitukseen, koska niissä koetaan, että vähintään kahden vuoden työskentelyaika on ihanteellinen kuntouttavan tuloksen aikaansaamiseksi.

Sijaishuolto keskeytyi aineistossani 24 lapsen kohdalla. Tämä on 24 % toteutuneista sijoituksista (99). Sijaishuollon keskeytymiset olen määritellyt kuten luvussa 2. Lapsen sijaishuollon tarve on aiemmin määritelty pitkäaikaiseksi ja huostaanoton perusteet ovat edelleenkin voimassa, mutta jostakin syystä sijoitus keskeytyy ja lapselle täytyy selvittää uusi sijoituspaikka. Sosiaalityöntekijä on näissä tapauksissa tehnyt lapsen asiassa asiakasohjauslähetteen, jossa hakee uutta sijaishoitopaikkaa lapselle.

Aineistossani sijaishuollon keskeytyminen koski 15 poikaa ja 9 tyttöä. Nuorin lapsi, jonka sijaishuolto keskeytyi, oli 9 -vuotias. 7-12 -vuotiaiden lasten ryhmässä keskeytyneitä sijoituksia oli 7 ja 13–17 -vuotiaiden murrosikäisten lasten ryhmässä oli enemmän keskeytyneitä sijoituksia eli 17. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut sijaishuollon keskeytymiset aineistossa lasten ikäryhmittäin sekä edellisen sijaishoitopaikan mukaan.

Taulukko 6: Sijaishuollon keskeytymiset lapsen iän ja edellisen sijaishuoltopaikan mukaan.

Ikä	PERHEHOIDOSTA			LAITOSHOIDOSTA		Yhteensä
	Sijaisp.	Lähiv.p.	Perhekoti	Laitos	Erityisl.	
0-6						
7-12	1	2		4		7
13-17	2		1	11	3	17
Yht.	3	2	1	15	3	24
	YHT. 6			YHT. 18		

Tutkimuksellisesti rauenneiden ja keskeytyneiden sijoitusten määrittely oli hieman vaikeaa. Olen laskenut rauenneisiin sijoituksiin kolme sijoitusta, jotka muodostuivat vain muutaman kuukauden mittaisiksi. Kahden 16- ja 17-vuotiaan nuoren sijoitukset päättyivät noin kahden kuukauden kuluttua sijoittamisesta, kun he kotiutuivat. Lisäksi rauenneiden sijoitusten ryhmässä on yksi lapsen vastentahtoinen sijoitus, joka oli kiireellisenä laitettu täytäntöön, mutta jota hallinto-oikeus ei vahvistanut, mistä seurasi lapsen kotiutuminen. Edellä mainitut sijoitukset olisi ehkä voinut laskea keskeytyneisiin sijoituksiin, mutta sijoituksen lyhyiden vuoksi luokittelin ne rauenneisiin sijoituksiin. Keskeytyneisiin sijoituksiin laskin neljä tapausta, joissa päädyttiin lapsen kotiutukseen. Nämä olisi ehkä voinut myös luokitella myös rauenneiksi sijoituksiksi. Päädyin kuitenkin laskemaan ne keskeytyneiksi sijoituksiksi, koska näissä tapauksissa oli taustalla jo pitkä yli vuoden tai usean vuoden kestänyt sijoitus ja sijoituksen päättymisen sijaishoitopaikassa vaikutti ennakoimattomalta. Kokemukseni mukaan keskeytyneissä sijoituksissa saatetaan päätyä toisinaan lapsen kotiutukseen.

Käsittelen keskeytyneitä sijoituksia lähemmin luvussa 6.3. keskittyen aineiston laadulliseen analyysiin.

6 Lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon alussa ja sijaishuollon keskeytyessä

Olen valinnut aineistosta sisällönanalyttiseen tarkasteluun sijaishuollon tavoitteiden kuvauksen pitkäaikaisen sijaishuollon alussa ja sijaishuollon keskeytyessä. Olen tutkimuksessani määritellyt lapsen edun koostuvan sijaishuollolle määritellyistä tavoitteista sekä tehdyistä sijaishuollon ratkaisuista. Olen poiminut aineistosta kaikki tavoitteenmäärittelyt ja olen luokitellut niitä aineistolähtöisesti.

6.1 Sijaishuollon tavoitteet

Asiakasohjauslähetelemakkeessa (Liite 1, kohta 6.) sosiaalityöntekijöitä on pyydetty kuvaamaan lapsen sijoituksen tavoitteet. Kuten aikaisemmin mainitsin, olen poiminut aineistoon vain lähetteet, missä lapselle haetaan pitkäaikaista sijaishuoltoa (ks. luku 2.1.). Aineistossani, 118 lähetteessä, sijaishuollon tavoitteet on kuvattu 91 asiakasohjauslähetteessä. Muissa läheteissä kohta on jätetty täyttämättä.

Ensivaikutelmana tavoitteita kuvaavassa aineistossa tulee esille lapsen vahingollisen käyttäytymisen rajoittamista koskevat kategoriapiirteet, mutta toisaalta esiin nousee myös lapsen tukemista ja turvaamista koskevat kategoriapiirteet. Olen analysoinut aineistoa sisällönanalyttisesti eri tavoitekategorioihin ja laskenut kategorioiden esiintymistiheyden. Olen myös tutkinut kategorioiden esiintymistä ikäryhmittäin. Seuraavassa kuvaan kategorioita esiintymistiheyden mukaan, ensin aineistossa eniten esille tulevia tavoitteita ja lopuksi vähemmän esiin tulevia tavoitteita. Aineistossani esiintyneitä sijaishuollon tavoitteita olivat rajoittamisen ja pysäyttämisen, aikuisen ohjauksen, tuen, turvallisuuden, rauhoittumisen sekä pysyvän kodin ja ihmissuhteen tavoitteet.

Taulukko 7: Sijaishuollon tavoitteet aineistossa ja niiden esiintyminen

Sijaishuollon tavoite:	Esiintyy aineistossa:
Rajoittaminen, pysäyttäminen	58
Aikuisjohtoisuutta	14
Tukea	60
Turvallisuutta	21
Rauhoittumista	14
Pysyvä koti ja ihmissuhteet	12
Yhteensä tavoitteita	179

Seuraavassa olen kuvannut sijaishuollon tavoitteita aineistossa sisällönanalyttisesti.

Lapsen rajoittaminen ja pysäyttäminen sijaishuollon tavoitteena

Lapsen tai nuoren rajoittamista ja pysäyttämistä koskevia sijaishuollon tavoitteita oli aineistossani paljon verrattuna muihin tavoitteisiin. Tätä tavoitetta ilmaisevia sanoja olivat mm. ”rajata”, ”estää”, ”asettaa rajat”, ”pysäyttää”, ”katkaista”, ”lopettaa”, ”saada loppumaan”, ”puuttua”, ”laittaa kuntoon ja kuriin”, ”säännöllinen päivärytmi”, ”päihitteettömyys”, sekä ”eroon huonoista kavereista” eli yhteensä 58 pysäyttämiseen ja rajoittamiseen liittyvää sijaishuollon tavoitteen määrittelyä. Sijaishuollon tavoitteeksi määriteltiin hyvin monesti ”*pysäyttää huonoon suuntaan menevä kehitys*”. Oheisessa taulukossa olen kuvannut rajoittamisen ja pysäyttämisen kategoriaan kuuluvia sijaishuollon tavoitteita ja niiden esiintymisen ikäryhmittäin. Kaikki rajoittamista esittävät tavoitteenmäärittelyt, joita oli 58, ilmaistiin ainoastaan 13–17 -vuotiaiden nuorten kohdalla. Muissa ikäryhmissä rajoittamista ja pysäyttämistä ei määritelty sijaishuollon tavoitteeksi kenenkään lapsen kohdalla.

Taulukko 8: Lapsen rajoittaminen ja pysäyttäminen sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekatgoria:	Tavoitteen sisällön kuvaus aineistossa	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-17v
RAJOITTAA	Rajata, pysäyttää lapsen syrjäytymiskierre (yleisesti)	14			14
RAJOITTAA	Rajata lapsen päihteidenkäyttöä	17			17
RAJOITTAA	Rajata lapsen yhteydenpitoa huonoon kaveripiiriin	6			6
PYSÄYTTÄÄ	Pysäyttää lapsen itseään tai ympäristöään vahingoittava käyttäytyminen	15			15
PYSÄYTTÄÄ	Pysäyttää lapsen ajautuminen rikollisuuteen	6			6
	Yhteensä lapsen rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteita	58			58

Rajoittamista ja pysäyttämistä ilmaistiin aineistossa toisaalta voimakkaasti ja toisaalta neutraalisti. Voimakkaita normatiivisia lausumia olivat: *lopettaa, katkaista, pysäyttää, estää, puuttua, saada loppumaan* nuoren vahingollinen kehitys. Lisäksi yhtä ilmaisua oli tehostettu huutomerkillä (*selkeät säännöt ja rajat!*). Vähemmän normatiivisia, rajoittamista ja pysäyttämistä ilmaisevia tavoitemäärittelyjä olivat ilmaisut *ehkäistä, turvata* esim. rikoksetonta elämää. Yhdessä tavoitemäärittelyssä ilmaistiin myös, että nuori *tarvitsee* tiukkoja rajoja. Lisäksi lapselle asetettavien rajojen luonnetta ja voimakkuutta kuvattiin aineistossa erilaisin määrittein. Rajojen toivottiin olevan *riittävän tiukat, ei liian tiukat, ikätason mukaiset, turvalliset tai selkeät*. Erityisesti nuoria koskevassa kategoriassa tuli esille monia nuoria koskevia erityisongelmia. Rajoittamisella viitattiin nuoren ongelmiin, mihin pyrittiin vaikuttamaan. Ensinnäkin rajoittamisella viitattiin nuoren päihteiden käytön ja peliongelman rajaamiseen. Päihteidenkäytön tai pelaamisongelman rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoite määriteltiin tavoitteeksi 17 nuoren kohdalla. (Lainauksen lopussa olevalla numeromääritteellä olen viitannut tiettyyn aineistossa olevan lapsen asiakasohjauslähetteeseen.)

”Tarjota (nuorelle) suotuisa ja riittävän tiukkarajainen kasvu ympäristö, jossa hän saa koulunsa käytyä hyvin ja missä päihteettömyys toteutuu.” (Tutkimusaineisto 6)

”(Sijaishuollon tavoite on saada nuoren) koulunkäynti kuntoon ja pelaamisongelma kuriin.” (Tutkimusaineisto 100)

”Sijoituksen tavoitteena on asettaa (nuorelle) riittävät ja ikätason mukaiset rajat sekä ehkäistä ja katkaista hänen alkanut päihde ja syrjäytymiskierteensä.” (Tutkimusaineisto 5)

Kuten yllämainitussa esimerkissä kuvataan, nuoren sosiaalityöntekijä hakee hänelle tiukkarajaista kasvuympäristöä, joka vaikuttaa myönteisesti niin nuoren koulunkäynnin kuntoon saattamiseen sekä päihitteettömyyden ja pelaamisongelman kuriin laittamisen toteutumiseen.

Rajoittamis- ja pysäyttämiskategoriassa sosiaalityöntekijät nimesivät sijaishuollon tavoitteeksi lapsen tai nuoren itseään tai ympäristöään vahingoittavan käyttäytymisen pysäyttämisen (15 mainintaa). Vahingolliseksi käyttäytymiseksi määriteltiin edellä mainitun päihdeongelman lisäksi karkailu, aggressiivinen käyttäytyminen itseä tai muita kohtaan.

”(Lapsen) edun mukaista on pysäyttää kyseinen tuhoisa käyttäytyminen.” (Tutkimusaineisto 14)

”(Sijoituksen tavoite on) pysäyttää (lapsen) karkailu ja muu omaa kehitystä vaarantava käyttäytyminen.” (Tutkimusaineisto 26)

”Sijoituksen tavoitteena on turvata (lapsen) tilannetta siten, että hän ei vaaranna itseään omalla käyttäytymisellään.” (Tutkimusaineisto 58)

”Sijoituksen tavoitteena on varmistaa kasvuympäristön turvallisuus, järjestää valvontaa ja rajoja, turvata henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus, sekä lopettaa lapsen vahingollinen elämäntapa.” (Tutkimusaineisto 30)

Lapsen tai nuoren vahingollisen käyttäytymisen pysäyttämistä vaativat tavoitteet esitetään muutamissa läheteissä voimakkaina ja vaatimuksen omaisella puhetavalla kuten edellä mainitussa sanoilla *varmistaa, järjestää, turvata, lopettaa*. Edellä mainitussa sijaishuollon tavoitteessa on neljä lähes päällekkäistä vaadetta sijaishuollolle: varmistaa kasvuympäristön

turvallisuus, järjestää valvontaa ja rajoja, turvata henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus sekä lopettaa lapsen vahingollinen elämäntapa.

Rikollisen käyttäytymisen pysäyttäminen mainittiin sijaishuollon tavoitteeksi kuuden nuoren kohdalla. Rikollisen käyttäytymisen lopettamisella tavoitellaan normaalia nuoren elämää.

”Tavoitteena on, että (nuoren) rikollinen käyttäytyminen saadaan loppumaan ja että hän saisi peruskoulun suoritettua. Tavoitteena on, että (nuori) voisi elää normaalia nuoren elämää turvallisissa puitteissa.” (Tutkimusaineisto 10)

Lisäksi sijaishuollon toivottiin erottavan lapsen tai nuoren huonosta kaveripiiristä.

”(Nuori) tarvitsee tiukat ja turvalliset rajat, ... (nuoren) kaveripiirillä on voimakas vaikutus (nuoren) käyttäytymiseen ja hänen tekemiinsä valintoihin.” (Tutkimusaineisto 31)

”...(nuori) ei tarvitse liian tiukkoja rajoja, hän ottaa rajoituksia vastaan, mutta on myös liiaksi toisten mukaan menevä.” (Tutkimusaineisto 86)

Edellä olevassa esimerkissä sosiaalityöntekijä määrittelee rajojen luonnetta ja voimakkuutta. Esimerkissä sosiaalityöntekijän arvion mukaan nuorella on kykyä ottaa rajoituksia vastaan, mutta hän on kuitenkin liiaksi toisten mukaan menevä. Nuoren kyky ottaa rajoituksia vastaan määrittyy tässä positiivisesti, kun taas liiaksi toisten mukaan meneminen määrittyy negatiivisena piirteenä. Rajoilla viitattiin kahdessa tapauksessa myös kaukaiseen etäisyyteen kotikunnasta. Kahdelle nuorelle toivottiin paikkaa kauempana kotikunnasta.

Aineistoni mukaan rajoittamisella ja pysäyttämällä sosiaalityöntekijät tuovat esille niiden positiivisen vaikutuksen nuoren tilanteeseen. Rajoittamisella ja pysäyttämällä katsotaan voitavan vaikuttaa myönteisesti nuoren kehitykseen eli päihteiden käytön lopettamiseen, peliongelman kuriin laittamiseen. Samoin rajat pysäyttävät nuoren itseään ja ympäristöään vahingoittavan sekä rikollisen käyttäytymisen. Rajoittaminen ja pysäyttäminen ohjaavat nuorta

pois huonosta kaveripiiristä. Lisäksi rajoittaminen ja pysäyttäminen vaikuttavat positiivisesti nuoren koulunkäynnin kuntoon saattamiseen.

Lapsen aikuisjohtoinen kasvatus sijaishuollon tavoitteena

Osittain edelliseen lapsen tai nuoren pysäyttämistä ja rajoittamista korostavaan tavoitteen määrittelyyn liittyen tulee aineistossa erillisenä tavoitteena esille aikuisjohtoinen kasvatus lapselle.

Taulukko 9: Lapsen aikuisjohtoinen kasvatus sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekategoria	Tavoitteen sisällön kuvaus aineistossa	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-17v
AIKUISJOHTOINEN KASVATUS	aikuisjohtoiset rajat selkeä, aikuisjohtoinen sijoituspaikka säännöllinen aikuisen ohjaama päivärytmi, aikuisen ohjaama arki, päivärytmi luotettava aikuisjohtoinen henkilö tukemaan, vankan aikuisen tuki aikuisen saatavuus	14	1	3	10

Aineistossani aikuisen ohjauksen painottaminen sijaishuollon tavoitteena tulee esille nuorisopainotteisesti. Aikuisen ohjauksen painottavaa teemaa koskevia tavoitteenmäärittelyjä oli aineistossani 14 kappaletta ja niistä 10 koski 13–17 -vuotiasta nuorta kun vain kolme määrittelyä koski 7-12 -vuotiasta lasta. Myös yhden alle kuusi vuotiaan lapsen kohdalla aikuisjohtoisuus määriteltiin sijaishuollon tavoitteeksi.

Aineistossa aikuisjohtoisuuden eli *aikuisen ohjaaman arjen* ja *aikuisen ohjaaman päivärytmin* luonnetta ja voimakkuutta kuvattiin määreillä *selkeä, vahva, vankka, tukeva, johdonmukainen, luotettava, rajojen asettaja, ohjaava, valvova, rauhoittava, turvallinen ja saatavilla oleva*.

”(Sijaishuollon tavoite on) vahva aikuisjohtoisuus, aikuisen saatavuus, rajat, ennakoitavuus ja jäsenetty arki.” (Tutkimusaineisto 75)

”(Nuori) tarvitsee aikuisjohtoisen, lämmihenkeisen paikan, jotta hän saisi luotettavan ja aikuisjohtoisen henkilön tukemaan häntä.” (Tutkimusaineisto 86)

Aikuisjohtoisuuteen liitettiin myös lapsen tarve aikuisen ohjaukseen, kuten seuraavassa esimerkissä, minkä mukaan sijoituksen tavoite on turvata nuorelle hänen tarvitsemansa aikuisjohtoisuus.

”Sijoituksen tavoitteena on turvata (nuorelle) hänen tarvitsemansa vakaat ja turvalliset olosuhteet, selkeät aikuisen asettamat rajat sekä vankka aikuisen tuki, ennakoitava arki ja riittävä tuki koulunkäyntiin.” (Tutkimusaineisto 61)

”(Sijaishuollon tavoite on) luottamussuhteen rakentaminen aikuiseen.” (Tutkimusaineisto 72)

Aikuisjohtoisuuden avulla katsotaan voitavan tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä koulunkäyntiä. Säännöllisessä aikuisen ohjaamassa päivärytmissä lapsi jaksaa käydä koulua ja oppia uusia asioita.

”(Nuori) tarvitsee säännöllisen aikuisen ohjaaman päivärytmin, jotta hän jaksaa käydä koulua ja oppia uusia asioita.” (Tutkimusaineisto 98)

Lapsen tukeminen sijaishuollon tavoitteena

Aineistossani sijaishuollon tavoitteeksi esitettiin lapsen tukeminen yhteensä 60 maininnalla. Lapsen tukemisella viitattiin ensisijaisesti koulunkäynnin tukemiseen (35 mainintaa), lapsen psyykkiseen tukemiseen (15 mainintaa) ja tukeen lapsen ihmissuhteiden ylläpidossa (10 mainintaa).

Taulukko 10: Lapsen tukeminen sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekategoria	Sijaishuollon tavoite	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-18v
TUKI	• koulunkäynti, • koulunkäynnin kuntoon saattaminen, • koulunkäyntiin motivoiminen, • peruskoulun päättötodistus	35		3	32
TUKI	• psyykkinen tuki	15		3	12
TUKI	• Ihmissuhteiden ylläpito	10		2	8
	Yhteensä lapsen tukemisen tavoitteita	60		8	52

Koulunkäynnin tukeminen asetettiin sijaishuollon tavoitteeksi 35 lapsen kohdalla. Erityisesti tavoite koulunkäynnin tukemisesta koski murrosikäisiä lapsia. Koulunkäynti tulisi saattaa kuntoon sijaishuollon aikana. Lapselta on puuttunut motivaatiota käydä koulua tai hänellä on ollut pitkiä poissaolojaksoja koulusta. Sijaishuollon tavoitteeksi todettiin myös peruskoulun päästötodistuksen saaminen.

Lisäksi tukemisen tavoitteella viitattiin myös psyykkiseen tukeen, ja tässäkin kohdin erityisesti nuorten kohdalla. Psyykkisellä tuella viitattiin terapeutin tukeen, jota saa perhe- tai nuorisoneuvolasta sekä lastenpsykiatrian tai nuorisopsykiatrian poliklinikan.

”(Nuori) tarvitsee ammatillista tukea ja ohjausta voimakkaiden vihautunteidenkäsittelyyn ja hallintaan.” (Tutkimusaineisto 72)

Kolmanneksi lapsen tukemisen tavoitteella viitattiin tukeen ihmissuhteiden ylläpidossa ja samoin erityisesti nuorten kohdalla.

Lapsen turvallisuus sijaishuollon tavoitteena

Aineistossani oli 29 mainintaa, joissa lapselle ja nuorelle asetettiin turvallisuus sijaishuollon tavoitteeksi.

Taulukko 11: Lapsen turvallisuus sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekategoria	Tavoitteen sisällön kuvaus aineistossa	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-17v
TURVALLISUUS	• turvallinen paikka, kasvu- ja kehitysympäristö • turvallinen olo • turvalliset olosuhteet • turvalliset rajat • vanhempien ristiriidoista vapaa ympäristö • turvata henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus	29	1	7	21

Turvallisuuden tavoitteen sisältävistä 29 maininnasta 21:ssä viitattiin 13–17 -vuotiaaseen nuoreen, 7 tapauksessa 7-12 -vuotiaaseen lapseen ja vain yhdessä tapauksessa alle 6 -vuotiaaseen lapseen.

Turvallisuuteen viitattiin käsitteellä vakaa ympäristö sekä turvallinen kasvu ja kehitysympäristö, jossa ei ole ristiriitoja. Myös lapsen tai nuoren tai hänen lähiympäristönsä päihteettömyys merkitsee turvallisuutta.

”Sijoituksen tavoitteena on suoda (lapselle) turvallisen, päihteettömän ja vanhempien ristiriidoista vapaa kasvuympäristö, joka tukisi lasta tämän ikätasoisessa kehityksessä.”(Tutkimusaineisto 101)

”Sijoituksen tavoitteena on turvata (lapselle) päihteetön ympäristö ja asettaa hänelle turvalliset rajat”(Tutkimusaineisto 15)

Lisäksi turvallisuudella viitattiin myös hyvään oloon, henkisen hyvinvoinnin kasvuun sekä ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen.

”Sijoituksen tavoitteena on turvata (lapsen) henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus.”(Tutkimusaineisto 30)

”Tavoitteena on että (nuoren) henkinen hyvinvointi paranisi ja hän tuntisi olonsa turvallisiksi, ja että hän saisi turvallisen ympäristön, jossa hänen olisi hyvä olla.”(Tutkimusaineisto 18)

Turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö määrittävät aineistossani turvallisuuden antajina. Turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö sekä siihen liittyvä vakaus edesauttavat lapsen tai nuoren normaalia kasvua ja kehitystä ja tilanteen normalisoitumista.

Lapsen rauhoittuminen sijaishuollon tavoitteena

Sijaishuolto voi tarkoittaa lapsen ja nuoren kohdalla etäisyyden ottoa kotitilanteeseen, mistä seuraa mahdollisuus rauhoittumiseen. Tilanteen rauhoittumisen nähdään turvallisuuden tunteen

ohella merkitsevän lapselle tai nuorelle mahdollisuutta keskittyä omaan kasvamiseen ja kehitykseen.

Taulukko 12: Lapsen rauhoittuminen sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekategoria	Tavoitteen sisällön kuvaus aineistossa	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-17v
RAUHOITTUMINEN	• etäisyydenotto kotitilanteeseen • rauhallinen paikka kehitykselle • rauhoittaa käyttäytymisongelmaa	14	1	3	10

Rauhoittumisella voidaan viitata kodin olosuhteiden rauhattomuuteen kuin myös lapsen tai nuoren oman henkilökohtaisen elämäntilanteen ongelmallisuuteen.

”Sijaishuollon tavoite on etäisyydenotto kotitilanteeseen, tilanteen rauhoittaminen.”(Tutkimusaineisto 18)

Rauhoittuminen takaa paremmin lapsen tai nuoren normaalin kehittymisen jatkumisen ja esim. tilaisuuden pystyä paremmin keskittymään koulunkäyntiin..

”Tavoitteena on löytää sijoituspaikka, missä (nuori) pystyy käymään peruskoulunsa loppuun.”(Tutkimusaineisto 104)

Rauhoittuminen merkitsee myös aikaa ja mahdollisuutta palata olemaan lapsi, joka vielä saisi mahdollisuuden leikkiä, olla välittämättä aikuisten maailmasta.

”Hän tarvitsisi aikaa olla lapsi”(Tutkimusaineisto 67)

Rauhoittumisella viitataan lapsen tai nuoren lähimenneisyyteen, missä hänen tai hänen perheensä tilanne on kriisiytynyt, missä lapsi ei ole saanut olla lapsi normaaliksi määritetyllä tavalla.

Sijaishuolto merkitsee hänelle siirtymistä rauhoittumisen tilaan, missä on paremmat mahdollisuudet lapsuuden viettämiseen, koulun käymiseen.

Aineistossani rauhoittuminen asetettiin tavoitteeksi 14 lapselle, joista 10 oli 13–17 -vuotiaita, 3 7-12 -vuotiaita ja 1 alle 6 -vuotias.

Lapsen pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet sijaishuollon tavoitteena

Erityisesti pienempien lasten sijaishuollon tavoitteenmäärittelyssä mainittiin sijaishuollon tavoitteeksi yksinkertaisesti kodin tarjoaminen lapselle.

”Sijoituksen tavoite on tarjota (lapselle) koti aikuisuuteen saakka.”(106)

Taulukko 13: Lapsen pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet sijaishuollon tavoitteena

Tavoitekategoria	Tavoitteen sisällön kuvaus aineistossa	Maininnat yhteensä aineistossa	Ikä 0-6 v.	Ikä 7-12v.	Ikä 13-17v
PYSYVÄ KOTI JA PYSYVÄT IHMISSUHTEET	• pysyvä aikuinen, ihmissuhde • pysyvä koti, asuinpaikka • perhe, joka vastaa kokonaisvaltaisesti kasvatuksesta ja hoidosta	12	6	4	2

Kodilla viitattiin mielestäni ennen kaikkea lapsuuden vaalimiseen ja pysyviin ihmissuhteisiin, jotka lapsi saisi sijaishuollossa. Kodin ja perheen tarpeeseen viittaavia tavoitteenasetteluja aineistossa oli 13, ja niiden katsottiin koskevan ensisijaisesti hyvin pieniä lapsia (7 mainintaa) mutta myös muutamaa 13–17 -vuotiasta nuorta (2 mainintaa).

Lisäksi tuotiin esille, että lapsi tarvitsee *pysyviä ihmissuhteita*, jotta lapsen olisi mahdollista luoda tarpeellisia kiintymyssuhteita. Yhdessä tavoitteenmäärittelyssä kiintymyssuhteen kohteeksi nimettiin äiti ja äidin korvaaminen:

”Tavoitteena on kodin ja ihmissuhteiden tarjoaminen (lapselle). (Lapsella) on voimakas äidin kaipuu.”(Tutkimusaineisto 7)

...”(lapsen) edun mukaista olisi asua perheessä. (Lapsi) on kehittynyt ikätasoisesti ja hänellä on kyky kiintyä häntä hoitaviin aikuisiin.” (Tutkimusaineisto 115)

Sijaishuollon tavoitteeksi määrittyi koti ja perhe sekä tarve muodostaa kiintymyssuhde, joiden katsotaan olevan mahdollisia pysyvässä kodin ja perheen tilassa, missä on tarjolla ihmissuhteita. Ensimmäisessä esimerkissä (8) sosiaalityöntekijä viittaa lapsen voimakkaaseen äidin kaipuuseen. Toisessa esimerkissä (115) sosiaalityöntekijä kertoo, että lapsen edun mukaista olisi asua perheessä ja viittaa lapsen kiintymyssuhteeseen.

6.2 Sijaishuollon tavoitteet ja ratkaisut eri ikäluokissa

Seuraavassa tarkastelen sijaishuollon tavoitteiden jakautumista ikäryhmittäin. Kuvaan millaiseksi sijaishuoltoon siirtyvän lapsen etu muodostuu ikäryhmittäin aineistossa. Kuten luvussa 5 olen kuvannut, tutkimukseni tilastollisen aineiston perusteella voidaan todeta, alle 9 -vuotiaat lapset sijoittuivat aineistossa perhehoitoon ja murrosikäiset nuoret pääosin laitoshuoltoon, mikä myös kuvaa lapsen edun määrittymistä sijaishuollon työssä.

Aineistossani sijaishuollon tavoitteenmäärittelyt eivät jakaudu tasaisesti kaikkiin aineistoni ikäluokkiin vaan painottuvat erityisesti 13–17 -vuotiaiden nuorten ikäluokkaan. Aineistossani oli 118 lähetettä. Niissä tavoitteen määrittelyjä oli laskettavissa yhteensä 180. Niistä 148 eli 82 % oli esitetty 13–17 -vuotiaille nuorille, joita tässä tutkimuksessa oli 77. Iältään 7-12 -vuotiaille lapsille oli esitetty yhteensä 24 tavoitetta 28 lapselle ja 0-6 -vuotiaille vain 8 tavoitetta 13 lapselle. Iältään 13–17 -vuotiaille nuorille tavoitteita siis määriteltiin noin kaksi jokaiselle, kun taas pienimmille 0-6 -vuotiaiden lasten kohdalla ei kaikille määritelty edes yhtä tavoitetta.

Taulukko 14: Sijaishuollon tavoitteiden jakautuminen lasten ikäryhmittäin

IKÄ	RAJOITTA- MINEN, PYSÄYTTÄ- MINEN	AIKUIS- JOHTOI- SUUTTA	TUKEA	TURVALLI- SUUTTA	RAUHOIT- TUMISTA	PYSYVÄ KOTI, IHMISSUH- TEET	TAVOIT. YHTEENSÄ /LASTA KOHDEN
0-6	0	0		1	0	7	8./13
7-12.	0	3	8	7	2	4	24/28
13-17	58	9	52	21	6	2	148/77
YHTEENSÄ TAVOITTEI TA	58	12	60	29	8	13	180/118

Rajoittamista ja pysäyttämistä kuin myös tukea ja turvallisuutta koskevat tavoitteen määrittely koskevat vain nuoria. Nuorten tavoitteenmäärittelyt olivat myös monisanaisempia ja nuorten sijaishuollolle annettiin useampia tavoitteita, kun taas pienten lasten sijaishuollon tavoitteeksi asetettiin ainoastaan pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet. Ensisijaisesti eniten nuorille on määritelty tavoitteeksi pysäyttämistä ja rajoittamista, toisaalta myös korostuu muihin ikäryhmiin verrattuna tuen ja turvallisuuden tavoite. Nuorten kohdalla pysäyttämistä ja tämän itseään tai muita vahingoittavan toiminnan lopettamista esitettiin voimakkaasti; nuoren toimintaan on puututtava. Pysäyttämistä vaativa puhe on toisaalta vaatimus muille viranomaisille kuin myös lapselle tai nuorelle ja hänen vanhemmalleen. Lapsen aikuisjohtoisen kasvatuksen tavoite kuvaa aikuista toisaalta lapsen rajojen asettajana ja toisaalta lapselle saatavilla olevana, turvallisena aikuisena. Aikuisjohtoinen sijaishuoltopaikka on lasta rajoittava paikka mutta myös lapselle lämminhenkinen paikka, missä aikuinen tukee lapsen kehitystä. Aineistossa tuen ja turvallisuuden tavoitteet ilmentävät sosiaalityöntekijän huolta lapsen turvattomuudesta ja vaille jäämisestä.

Kuvaan seuraavassa tutkimusaineistoni pohjalta lapsen edun määrittymistä sijaishuoltoon siirryttäessä eri ikäkausina 0-6, 7-12 ja 13–17 -vuotiaiden lasten kohdalla.

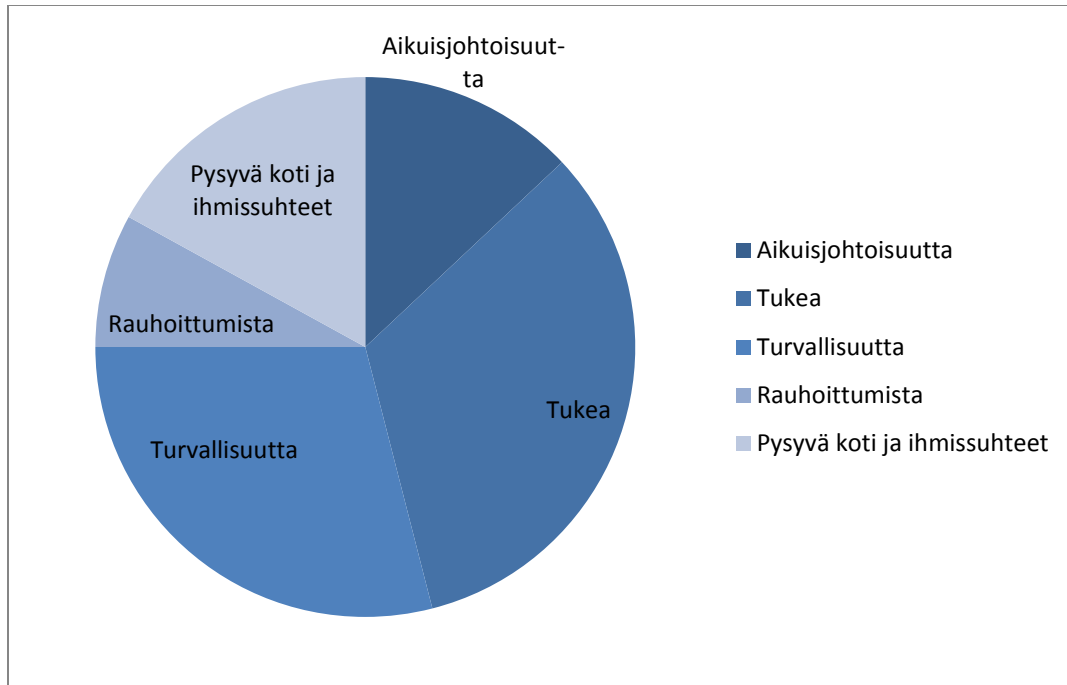
Ältään 0-6 -vuotiaiden lasten kohdalla sijaishuollon tavoitteita esitettiin 8 yhteensä 13 lapselle. Sijaishuollon tavoite oli ensisijaisesti pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet (7), lisäksi yhden kerran mainittiin turvallisuuden tavoite. Aineistoni perusteella voi todeta 0-6 vuotiaan lapsen

edun koostuvan pysyvästä kodista ja ihmissuhteista 88 % sekä turvallisuudesta 12 %. Tämän ikäisistä lapsista kaikki sijoitettiin sijaisperhehoitoon.

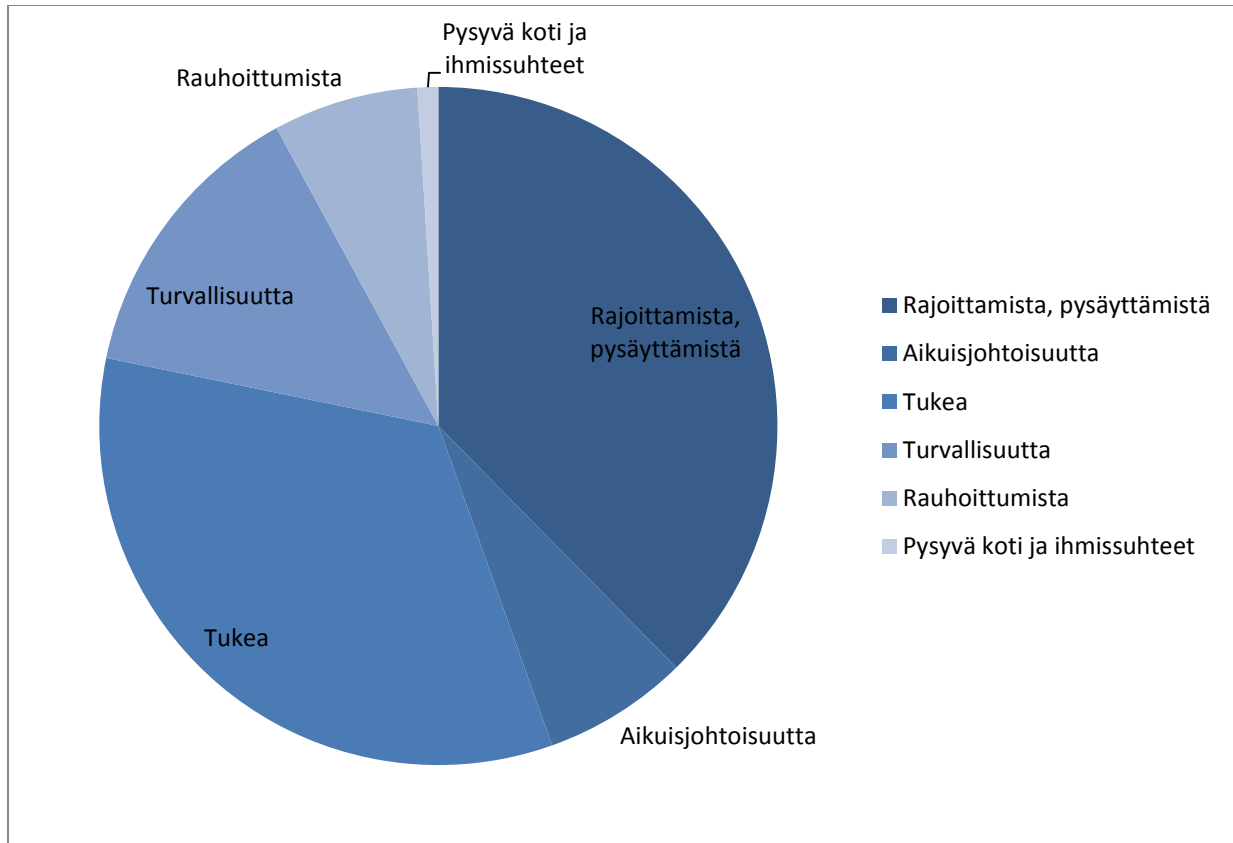
Kuvio 1: 0-6 -vuotiaan lapsen etu sijaishuoltoon, erityisesti perhehoitoon sijoitettaessa

Älittää 7-12-vuotiaiden lasten kohdalla sijaishuollon tavoitteita esitettiin 23 lapselle. Tavoitteissa esiintyivät eniten tukea ja turvallisuutta korostavat teemat. Aineistoni perusteella voi sosiaalityöntekijöiden mukaan todeta 7-12 -vuotiaan lapsen edun sijaishuoltoon siirtyessä koostuvan tuesta 33 %, turvallisuudesta 29 %, pysyvästä kodista ja ihmissuhteista 17 %, aikuisen ohjauksesta 13 % ja rauhoittumisesta 8 %. Tämän ikäisistä lapsista 57 % sijoitettiin lastensuojelun laitoshuoltoon ja 43 % perhehoitoon.

Kuvio 2: 7-12 -vuotiaan lapsen etu sijaishuoltoon sijoitettaessa

Nuorten 13–17 -vuotiaiden kohdalla hahmottuu aineistossani selkeämmin muihin ikäryhmiin verrattuna sijaishuollon tavoite ja siten lapsen edun muodostuminen, koska nuorille määriteltiin tavoitteita selkeästi enemmän verrattuna nuorempiin ikäluokkiin. Aineistoni perusteella voi todeta, että sosiaalityöntekijöiden mukaan 13–17 -vuotiaan huostaan otetun ja pitkäaikaisesti sijoitetun lapsen etu koostuu rajoittamisesta 38 %, aikuisen ohjauksesta 7 %, tuesta 34 %, turvallisuudesta 14 %, rauhoittumisesta 7 % ja pysyvästä kodista ja pysyvistä ihmissuhteista 1 %. Lisäksi nuoren edun katsotaan pääosin voitavan toteuttaa lastensuojelulaitoksissa joihin heistä sijoittui 91 %.

Kuvio 3: 13–17 -vuotiaan lapsen etu sijaishuoltoon, erityisesti laitoshuoltoon sijoitettaessa

Tavoitemäärittelyjen keskittyminen juuri murrosikäisiin nuoriin ja toisaalta myös niiden monisanaisuus on mielestäni tulkittavissa sosiaalityöntekijöiden huolestumisena nuorten tilanteesta, mutta toisaalta myös voimakkaana haluna saada nuoret asettumaan yhteiskunnan rajoihin.

6.3 Uusia tavoitteita ja ratkaisuja lapsen sijaishuollon keskeytyessä

Seuraavassa tarkastelen lähemmin sijaishuollon käytännön työtä ja olen valinnut aineistostani tarkempaan käsittelyyn keskeytyneet sijoitukset. Kuten luvussa 2.1. kuvasin, olen määritellyt keskeytyneet sijoitukset siten, että niissä lapsen sijoitustarve on määritelty pitkäaikaiseksi, mutta hänen sijoituksensa keskeytyy suunnittelematta jostakin syystä pitkäaikaisessa sijaishoitopaikasta ja hänelle selvitetään uusi sijaishuollon paikka (Olsson ym. 2012, 13–14;

Sallnäs 2004, 143). Aineistossa oli 24 keskeytynyttä sijoitusta, joiden määrittelin keskeytyneen suunnittelemattomasti. Kiinnitin huomiota sijaishuollon muutosta koskevissa päätöksissä todettuihin esimerkiksi lasta koskeviin tai sijaishuoltopaikkaa koskeviin ongelmiin, joiden vuoksi sijaishuoltopaikan muutokseen on päädytty. Aineistossa oli myös sijaishuoltopaikan muutoksia, joita en luokitellut sijaishuollon keskeytymisiksi, kuten esimerkiksi lapsen siirtyminen suunnitellusti perhekodista tämän lähiverkoston perheeseen tai nuoren siirtyminen suunnitellusti toisella paikkakunnalla olevaan sijaishuoltopaikkaan lähemmäksi nuoren ammattiopintopaikkaa. Luvussa 5.2. kuvasin aineistoni sijaishuollon toteutumia tilastollisesti. Kuten aikaisemmin luvussa 4 kuvasin, olen käyttänyt tilastollista ja laadullista aineistoa eli asiakasohjausläheteistä sekä asiakasohjausjärjestelmään kirjattua sijaishuoltopaikan muuttamista koskevista päätöksistä. Tässä kohdin olen ottanut aineistoon mukaan myös sijaishuoltopaikan muuttamisen ajankohtaan liittyvän asiakassuunnitelman. Asiakasohjausläheteellä lapsen vastuusosiaalityöntekijä haki lapselle uutta sijaishuollon paikkaa. Aineistoni 24 keskeytynyttä sijoitusta koskivat lapsia ja nuoria, jotka olivat olleet sijoitettuina keskimäärin 1-6 vuotta. Yhdellä nuorella oli takanaan 11 vuoden sijoitus.

6.3.1 Sijaishuollon keskeytymisen syitä

Aineistossani sijaishoitopaikan muutosta koskevissa päätöksissä sijaishuollon keskeytymisen syiksi todettiin lapsen käytökseen viittaavia seikkoja sekä lapsen käytöksestä ulkopuolisia syitä. Seuraavaan taulukkoon olen kuvannut sijaishuollon keskeytymisen syyt ikäryhmittäin.

Taulukko 15: Sijaishuollon keskeytymiset syyt ikäryhmittäin

Lapsen käytöksestä aiheutuvat syyt sijaishuollon keskeytymiseen:	0-6 v.	7-12 v.	13-17 v.
lapsen väkivaltaisuus		4	4
lapsen karkailu			8
lapsen päihteiden käyttö			6
lapsen rikollinen käytös			3
lapsen sitoutumattomuus sijaishuoltoon			3
lapsen koulunkäynnin laiminlyönti			2
lapsen psyykkinen oirehdinta		2	
lapsen levottomuus		1	
Yhteensä keskeytymisen syitä/lapsia		7/6	26/13
Lapsesta ulkopuoliset syyt sijaishuollon keskeytymiseen:			
sijaishuoltopaikassa henkilökunnan vaihtuvuus oli erittäin suurta		2	1
sijaishoitopaikka lopetti toimintansa			2
Yhteensä keskeytymisen syitä/lapsia		2/2	3/3
Yhteensä keskeytymisen syitä/lapsia koko aineistossa		9/8	29/16

Murrosikäisten 13–17 -vuotiaiden lasten osuus keskeytyneissä sijoituksissa korostuu tässä aineistossa. 13 nuoren sijoitus keskeytyi keskimäärin kahdesta käytöksen ongelman syystä, joista yleisimpiä syitä olivat nuoren väkivaltaisuus, karkailu sijaishuoltopaikasta ja päihteiden käyttö. 7-12 -vuotiaiden lasten sijaishuollon yleisin syy oli lapsen väkivaltaisuus. Aineistossa kaiken kaikkiaan 19 lapsen tai nuoren sijoitus keskeytyi heidän käytöksen ongelmien vuoksi. Tässä ryhmässä oli poikia 13 ja tyttöjä 6. Tutkimustulos on samansuuntainen verrattuna muihin keskeytyneitä sijoituksia koskeviin tutkimuksiin (Sallnäs, Vinnerljung & Kyhle Westermarck 2004; Olsson, Egelund & Host 2012; Kalland & Sinkkonen 2000; Janhunen 2007, 71–72), joissa todetaan erityisesti murrosikäisten ongelmallisesti käyttäytyvien nuorten sijoitusten alttius keskeytyä. Tässä aineistossa poikien sijoitukset näyttävät keskeytyvän erityisesti väkivaltaisuuden vuoksi. Kaikki 8 väkivaltaisuuden vuoksi keskeytynyttä sijoitusta koskivat poikia. Sukupuolen ja sijaishuollon keskeytymisen välillä ei ole muissa tutkimuksissa havaittu yhtäläisyyksiä (Olsson ym. 2012, 15, viittauksia englantilaisiin ja ruotsalaisiin tutkimuksiin).

Sijaishuoltoon voi liittyä epävarmuutta, minkä vuoksi sijaishoitopaikkaa joudutaan muuttamaan. Sijaishuollon laitoshoidon yksikössä voi olla liiaksi henkilökunnan vaihtuvuutta, mikä on lapselle haitallista. Aineistossa kolmen lapsen kohdalla sijaishuolto on keskeytynyt sijaishoitopaikan henkilökunnan liiallisen vaihtuvuuden vuoksi. Sijaishoitoyksikkö voi myös lopettaa toimintansa, kuten kahdessa keskeytyneessä sijoituksessa on käynyt. Kokemukseni mukaan yksityisesti toimivan sijaishuollon laitousyksikön toiminta voi päättyä esim. yksikön taloudellisten vaikeuksien vuoksi.

Keskeytyneissä sijoituksissa lapsen tilanne voi olla kriisiytynyt ja sijaisvanhemmat tai lastensuojelulaitoksen henkilökunta tuovat esille, että he eivät enää kykene vastaamaan lapsen hoidosta. Työkokemukseni mukaan keskeytyneissä sijoituksissa haetaan usein paremmin resursoitua sijaishoitopaikkaa, mikä vastaisi paremmin lapsen tarpeisiin. Laitoksen henkilökuntaresurssi koetaan vahvemmaksi kuin sijaisperheen, mitä perustellaan henkilökunnan suuremmalla määrällä ja ammatillisuudella. Kuitenkin tässä aineistossa laitoksista keskeytyneissä sijoituksissa kahdeksassa tapauksessa uudeksi sijaishoitopaikaksi määräytyi toinen tavanomainen lastensuojelulaitos, eli nämä lapset siirtyivät yhtä resursoituun sijaishoitopaikkaan, mitä edellinen sijaishoitopaikka oli, ja tilanne ratkaistiin vaihtamalla lapsen paikkaa toiseen resursseiltaan vastaavanlaiseen sijaishoitopaikkaan. Lisäksi kahdessa tapauksessa sijaishoitopaikaksi laitoksen jälkeen määräytyi vähemmän resursoitu sijaishoitopaikka eli perhekoti. Lisäksi aineistossa yhden lapsen tilanteessa seurasi kotiutus tavanomaisesta laitoshoidosta ja kahden lapsen tilanteessa erityislaitoksesta.

Perhehoidosta eli tavanomaisesta sijaisperheestä, lähiverkostosisiaisperheestä ja perhekodista sijaishuollon keskeytymisiä oli kuusi. Näistä kaksi keskeytyi tavanomaisesta perhehoidosta, kaksi oli lähiverkostosisiaisperheestä ja yksi perhekodista. Näissä tapauksissa neljä lasta sijoittui lastensuojelulaitokseen eli resursoidumpaan sijaishuollon yksikköön. Lisäksi yksi lapsi kotiutui, kun sijoitus perhehoidosta oli keskeytymässä.

6.3.2 Esiin karkuteiltä kodin rauhaan

Tässä osiossa kuvaan, miten määritellään lapsen sijaishuollon tavoitteita uudelleen, kun sijaishuolto keskeytyy. Kuten luvussa 4 kuvasin, olen poiminut tekstejä kyseisten lasten ja nuorten asiakirjoista (asiakasohjauslähete, asiakassuunnitelma, sijaishuollon muutospäätös), mitkä kaikki ajoittuvat lapsen näkökulmasta ajankohtaan, missä päätös sijoituksen keskeyttämisestä on tehty. Analysoin keskeytyneen sijaishuollon sijaishuoltopaikassa asetettuja tavoitteita ja liitän ne uusista sijaishuoltopaikoista tehtyihin ratkaisuihin, mistä pyrin muodostamaan lapsen edun kuvauksen keskeytyneissä sijoituksissa.

16–17 –vuotiaan nuoren kohdalla keskeytyneet sijoitukset näyttäytyvät tilanteina, missä nuori pyrkii itsenäistymään jo ennen täysi-ikäisyyttä. Sosiaalityöntekijä haluaisi pitää lapsen tai nuoren sijaishuoltopaikassa, mutta tämä käyttää päihteitä tai muuten käyttäytyy tavalla, mihin sosiaalityöntekijä joutuu puuttumaan.

”Erityisesti huolta aiheuttaa (nuoren tilanteen) epäselvyys, (nuoren) päihteiden käytöstä, veloista ja ”jonkinlaisesta” epämääräisestä touhusta, josta ei saa kiinni. (Nuori) itse on sitä mieltä, ettei hänen päihteiden käytöstään tarvitse kantaa huolta, vaan käyttö on satunnaista ja pelkästään alkoholia.”(Tutkimusaineisto 49)

Nuori ei pysy aikuisen, tässä tapauksessa sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän, määrittelemissä rajoissa, vaan hän toimii, kuten itse haluaa, sosiaalityöntekijän kuvaamana huolettomasti.

Kuten rauenneista sijoituksista totesin (luku 5.2.), 16 ja 17 -vuotiaiden nuorten kohdalla sijaishuollon toteuttaminen voi muodostua mahdottomaksi tehtäväksi, kun esim. ei löydy sijaishoitoyksikköä, joka kykenisi edelleen heidän huolenpidostaan vastaamaan.

”Nuoren oman toiveen ja vanhempien näkemykset huomioiden ei laitossijoituksen jatkamiselle ole edellytyksiä.”(Tutkimusaineisto 76)

Edellisessä esimerkissä huostaanoton perusteet ovat edelleen voimassa, mutta sijaishuollon toteuttamiselle ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia. Suostuminen nuoren kotiutumiseen saattaa merkitä nuoren syrjäytymisen edistymistä, kun esim. peruskoulu on vielä kesken tai nuoren toiminnassa on ilmentynyt viitteitä päihteiden käyttöön. Samoin esim. uuden sijoituksen väkinäinen valmistelu ja toteuttaminen voi alkujaan näyttäytyä mahdottomana mutta kuitenkin välttämättömänä toteuttaa. Täysi-ikäisyyttä lähenevän nuoren kohdalla huostaanoton perusteet voidaan esittää vahvoina, mutta huostaanotto voidaan kuitenkin joutua lakkauttamaan lapsen edun nimissä, koska sijaishuoltoa ei kyetä toteuttamaan nuoren ongelmallisen käytöksen, kuten esim. karkailun vuoksi.

Kahdeksassa aineiston tapauksista nuori on karkaillut ja muutamissa tapauksissa jäänyt karkumatkalle kieltäytyen tulemasta takaisin sijaishoitoyksikkönsä. Osassa nuori kotiutettiin ja osassa nuoren sijaishoitopaikka vaihdettiin. Nuoren mielipiteenä on kirjattu, että hän vastustaa sijaishuoltoa ja haluaa kotiutua. Toisissa tapauksissa nuoren kotiuttamiseen ei ole ryhdytty, koska huostaanoton perusteet ovat edelleen voimassa. Lopulta nuori kuitenkin itse esittää mielipiteensä vaativammin ja kieltäytyy saapumasta sijaishoitoyksikköön.

Aineistossa erään nuoren kohdalla on mainittu sijaishuollon uudeksi tavoitteeksi tämän esiin tuleminen karkuteiltä, kun sijoitus keskeytyy:

”(Sijaishuollon tavoite on nuoren) esiin tuleminen karkuteiltä” (Tutkimusaineisto 88)

Karkailu sijaishuoltopaikasta on tyypillistä osalle nuorista, kuten tutkimuksessanikin tulee ilmi. Kokemukseni mukaan karkureissut kestävät muutamista päivistä jopa kuukausiin. Sijaishuoltoon sijoitettu nuori on karkumatkankin aikana vastuusosiaalityöntekijän ja hoidosta vastaavan yksikön vastuulla. Nuoren ei voi sallia olla kauaa karkuteillä, vaan tilannetta täytyy pyrkiä ratkaisemaan ja saada nuori esille. Yksi keino saada nuori esille on purkaa sijoituspäätös ja etsiä nuorelle uusi sijoituspaikka tai jopa kotiuttaa nuori. Oleminen karkuteillä muodostaa nuorelle turvattoman ja vakavasti vaarantavan tilanteen, mihin vastuusosiaalityöntekijän tulee puuttua. Kun nuori saa tiedon uudesta sijaishoitopaikasta tai kotiutuksesta, silloin hän saattaa tulla esiin sosiaalityön saavutettavaksi. Kokemukseni mukaan tällainen toimintatapa voi joskus olla ainut

keino saada nuori esiin, jotta häntä voidaan kuulla ja jotta hänen kanssaan voidaan työskennellä. Työurani aikana itselläni on ollut kaksi vastaavanlaista asiakkuutta. Toisessa nuori kotiutettiin ja toisessa nuori siirtyi toiseen sijaishoitopaikkaan. Molemmissa toimittiin nuoren toivomuksen mukaisesti.

Lapsen tai nuoren käytökseen liittyvät ongelmat, esim. aggressiivinen käytös on aineistossani ensisijainen tekijä, mikä johtaa sijaishoitopaikan muuttamiseen. Väkivallan ilmenemistä samoin kuin lapsen ja nuoren sekä sijaishoitopaikan ohjaajien välistä vaikeaa suhdetta sijaishoitopaikan arjessa on kuvattu aineistossa.

”...aggressiivisuus on tullut voimakkaasti esille. (Lapsella) on arvaamatonta ja väkivaltaista käyttäytymistä.. Keskinäinen vuorovaikutus sijaishoitoyksikössä on kääntynyt niin negatiiviseksi, ettei sen korjaaminen ole enää mahdollista” (...) ”nykyinen sijaishoitopaikka ei pysty tarjoamaan lapsen tarvitsemaa rauhallista aikaa”(Tutkimusaineisto 77)

Edellisessä esimerkissä sijaishoitopaikan muutoksen tavoitteeksi on määritelty aineistossa edelleen *ulkoinen rajoittaminen ja nuoren rajoihin saaminen*, mutta toisaalta myös *rauhottuminen* eli sisäinen rajoittaminen.

Edellisessä kuten myös kahdessa seuraavassa esimerkissä on havaittavissa sosiaalityöntekijän pettymystä lapsen aikaisempaan sijaishuoltoon. Lapsi ei ole saanut tarvitsemaansa rauhallista aikaa sijaishuoltopaikassa.

”(Lapsella) on aggressiivista käytöstä. Hän kokee, että joutuu kilpailemaan aikuisten huomiosta, silloin kuin muita lapsia on läsnä. ... (sijaishuoltopaikassa) on liian iso lapsiryhmä, (lapsi) hyötyisi enemmän pienemmästä lapsiryhmästä.”(Tutkimusaineisto 59)

”(Nuori) kertoi, että (aikaisemmassa) sijaishoitopaikassa on ollut vaikeampaa puhua asioista, koska siellä on aina muuta hälinää,” (Tutkimusaineisto 95)

Sijaishuoltopaikkojen lapsiryhmän koko on yleisesti 7 (Lastensuojelulaki 417/2007, 59§). Aineistoviitteen mukaan näin iso lapsiryhmä ei ole lapsen parhaan edun mukainen, vaan lapsi hyötyisi enemmän pienestä lapsiryhmästä. Seuraavassa nuorta koskevassa ratkaisussa sosiaalityöntekijä sijoitti nuoren sijaishuoltopaikasta tilapäisesti kotiin. Väliaikaisella kotiutuksellakin pois sijaishuoltoyksiköstä biologisen vanhemman kotiin todetaan tässä tapauksessa nuorta rauhoittava vaikutus.

Haluttiin rauhoittaa nuoren tilanne niin, että hän muutti (sijaishuoltopaikasta) tilapäisesti biologisen äidin kotiin (Tutkimusaineisto 96)

Yhdessä tapauksessa sosiaalityöntekijän kritiikki lapsen sijaishuoltopaikkaa kohtaan on tulkittavissa kuukausi sijaishuollon keskeytymisen ja tässä tapauksessa lapsen kotiutuksen jälkeen tehdyssä kirjauksessa, missä korostetaan kotiutuksen positiivista vaikutusta lapseen.

”(Lapsella) on mennyt yllättävänkin hyvin, ei ole ollut raivokohtauksia.(...) Tavoitteena on perusluottamuksen ja turvallisuuden luominen, koulun sujuminen ja keskittymisen lisääminen. (...) (Lapsi) kukoistaa eri tavalla kuin ennen.” (Tutkimusaineisto 70)

Edellisissä esimerkeissä on luettavissa sosiaalityöntekijöiden kritiikkiä sijaishuoltoa kohtaan: Sijaishuolto on ehkä voimistanut lapsen ongelmia, jotka kotiutuksen tapahduttua, ovat hälvenneet. Keskeytyneissä sijoituksissa lapsi on kulkenut palvelujärjestelmän loppuun saakka, avohuollosta sijaishuoltoon ja nyt joutuen sijaisperheestä tai sijaishuollon ehkä hyvinkin resursoidusta yksiköstä eli laitoksesta pois. Lapsen tai nuoren tulevaisuuden suunnittelussa vaikuttaa keskeytynyt sijoitus, joka on saattanut traumatisoida lasta tai nuorta lisää. Ehkä alkuperäinen sijoitus on aikanaan palvellut lasta ja ollut selkeästi tämän edun mukainen, mutta myöhemmin lisännyt lapsen tai nuoren käytösongelmaa.

Kaiken kaikkiaan neljän lapsen kohdalla 24 keskeytyneestä sijoituksesta seurasi kotiutus. Näiden lasten kohdalla suunnitelma edelleen jatkettavasta pitkäaikaisesta sijaishuollosta ja uudesta sijaishuollon paikasta muuttui ja päädyttiin lapsen kotiutukseen. Iältään nämä lapset olivat 12v

(1), 13v (1), 16v (1) ja 17v (1). Aineistossani kotiuttamiset sijaishuollon keskeytymisen ratkaisuna kuvataan lapsen edun mukaisina ratkaisuin.

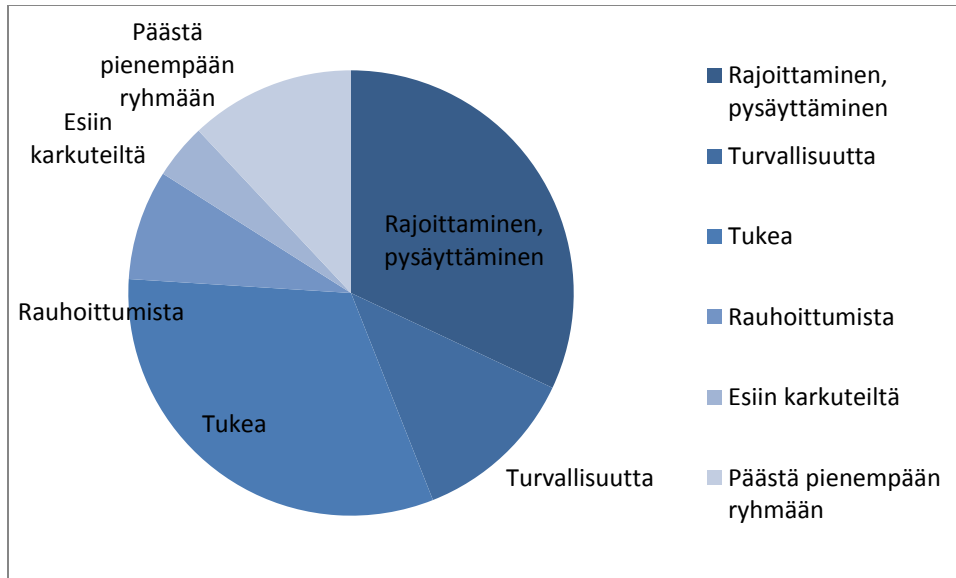
Sijaishuollon tavoitteita oli tälle ryhmälle määritelty melko samoin, kuin koko aineistolle. Niitä oli tässä ryhmässä määritelty 18 lapselle ja 6 lapselle ei ollut määritelty tavoitteita ollenkaan. Sijaishuollon tavoitteeksi oli määritelty rajoittamista ja pysäyttämistä, turvallisuutta, tukea, rauhoittumista sekä nuoren esiintulo karkuteiltä. Asiakastietojärjestelmästä poimitusta aineistosta ja tässä luvussa esiin tuoduista esimerkeistä sijaishuollon tavoitteeksi keskeytyneissä sijoituksissa voidaan määritellä myös lapsen pääseminen pienempään sijaishuoltopaikan ryhmään.

Uuteen sijaishuoltopaikkaan liittyvät sijaishuollon tavoitteet esiintyvät keskeytyneiden sijoitusten aineistossa seuraavasti:

Taulukko 16: Sijaishuollon tavoitteet keskeytyneissä sijoituksissa

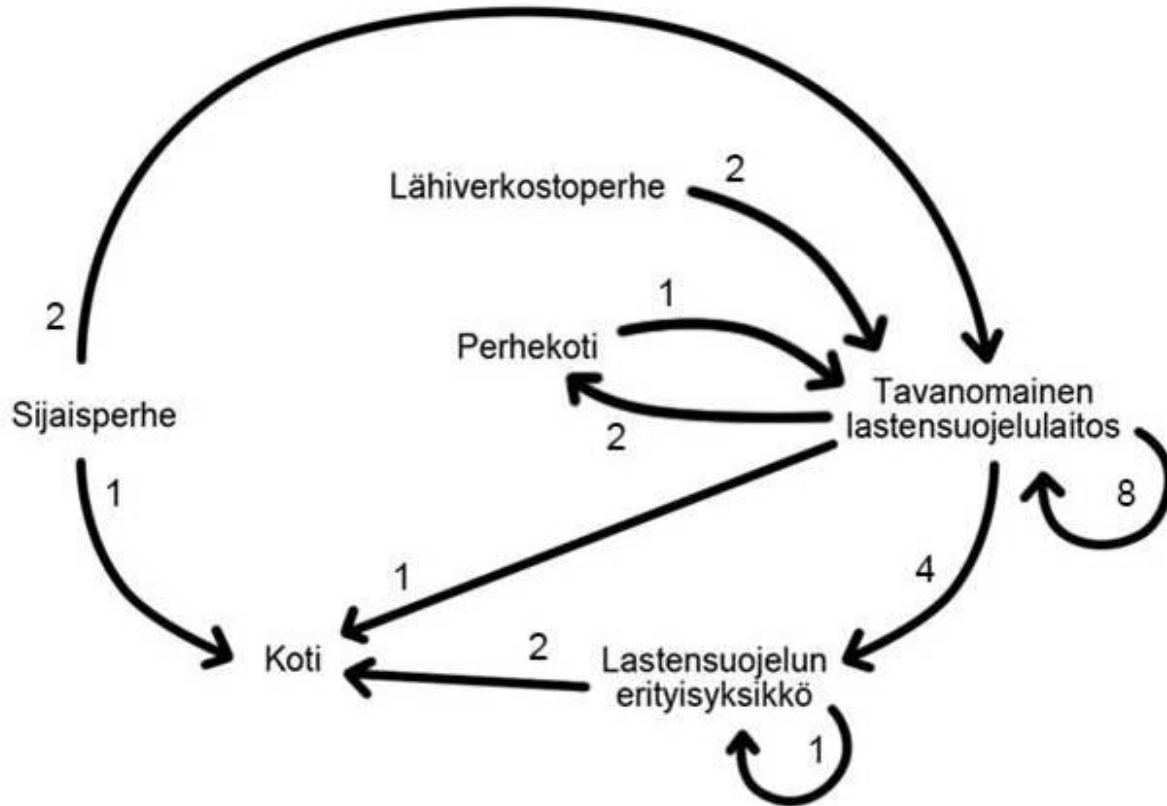
Sijaishuollon tavoite:	Esiintyy aineistossa
Rajoittaminen ja pysäyttäminen	8
Turvallisuutta	3
Tukea	8
Rauhoittumista	2
Esiin karkuteiltä	1
Päästä pienempää ryhmään	3
Yhteensä tavoitteita/lapsi	25/18

Keskeytyneissä sijoituksissa uuden sijoituksen tavoitteista käsin rakentuva lapsen etu rakentuu aineistossa rajoittamisesta ja pysäyttamisestä 32 %, tuesta 32 %, turvallisuudesta 12 %, rauhoittumisesta 8 %, tavoitteesta saada lapsi pienempään ryhmään 12 % ja tavoitteesta saada lapsi esiin karkuteiltä 4 %.

Kuvio 4: Lapsen etu sijoituksen keskeytyessä

Keskeytyneissä sijoituksissa lapsen uusi sijaishuoltopaikka määrittyi eri tavoin, eikä aineiston perusteella voi sanoa, miten lapsen etu määrittyy uuden sijaishuoltopaikan valinnan suhteen. Uudet sijaishuoltopaikat olivat kahdeksassa tapauksessa resursseiltaan vahvempia kuin lapsen aikaisempi sijaishuoltopaikka. Toisaalta kahdeksassa tapauksessa lapsi vaihtoi tavanomaisesta lastensuojelulaitoksesta tavanomaiseen lastensuojelulaitokseen eli yhtä resursoituun paikkaan, mitä edellinenkin sijaishuoltopaikka oli ollut. Kahdessa tapauksessa lapsi vaihtoi vähemmän resursoituun sijaishuoltopaikkaan eli tavanomaisesta lastensuojelulaitoksesta perhekotiin. Neljässä tapauksessa lapsi kotiutui.

Kuvio 5: Sijaishuollon keskeytmiset aineistossa edellisestä sijaishuoltopaikasta toiseen sijaishuoltopaikkaan

Myös kahdessa suomalaisessa sijaisperhehoidon keskeytyviä sijoituksia koskevassa tutkimuksessa osassa keskeytymisistä seurasi lapsen kotiutuminen. Janhusen (2007, 49–51) tutkimuksessa 61 lapsesta kotiutui 21 ja Kallandin ja Sinkkosen (2000, 519) tutkimuksessa 26 lapsesta kotiutui 10. Janhusen tutkimuksessa tulee myös esille, että 21 kotiutuneesta lapsesta vain 13 lapsen osalta on mainittu, että lapsen kodin tilanne olisi parantunut. Mietittäväksi jää onko pitkäaikaiseksi sijoitukseksi tarkoitetun sijaishuollon keskeytyessä tapahtuva kotiuttaminen lapsen tai nuoren turvaamista ja rauhoittamista, vai onko kyseessä lapsen kotiuttaminen samoihin olosuhteisiin, missä hän on huostaanoton alkaessakin elänyt (Janhunen 2007). Jos lapsen kohdalla on päädytty siihen, että hänen etunsa on pitkäaikainen sijaishuolto, sijoituksen keskeytyessä voidaan kuitenkin päätyä lapsen kotiutukseen. Käytännön työn tekijänä tiedän ja tunnen tapauksia, missä tällaisiin ratkaisuihin päädytään. Joissakin tapauksissa huostaanoton ja sijaishuollon perusteet olisivat olleet olemassa, mutta kotiutukseen päädytään, koska

sijaishuoltoa on mahdoton toteuttaa tai esimerkiksi sopivaa sijaishoitopaikka ei vain löydy. Tiedän myös tapauksia, missä sijaishuollon keskeytymisuhasta aiheutuva kriisi voi jollakin tavoin aktivoida lasta ja lapsen perhettä niin, että lapsen kotiutumisen edellytykset alkavat rakentua.

Keskeytyneet sijoitukset nostattavat niin työntekijöissä, kuin lapsessa ja lapsen perheessä voimakkaita tunteita (Känkänen 2000, 236). Esim. väkivaltaisesti oireilevat lapset ovat stressaantuneita, mutta aiheuttavat myös sijaishoitopaikan muissa nuorissa ja hoitohenkilökunnassa stressiä ja jopa pelkoa (Hayden 2010, 465). Jo pelkästään lapsen tai nuoren voimakas oireilu sijaishoitopaikassa koettelee henkilökunnan voimavaroja (esim. Laakso 2009, 245–248). Keskeytyneissä sijoituksissa lapsen käytös on saattanut jatkua väkivaltaisena jo pidemmän aikaa. Lopulta tapahtuu ääritilanne tai useita sellaisia, minkä jälkeen sijaishoitoyksikkö irtisanoutuu lapsen tai nuoren hoidosta, koska se ei enää kykene vastaamaan tämän hoidosta. Lapselle tai nuorelle on selvitettävä uusi sijaishuoltopaikka ehkä vain muutamien päivien aikana. Hallitummissa tilanteissa lapselle ehditään selvittämään erityisen huolenpidon hoitojakso lain määrittämäksi korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi (Lastensuojelulaki 417/2007, 71§). Yleensä keskeytymiset tulevat kriiseinä; sijaishoitopaikat haluavat vielä yrittää lapsen kanssa, mutta sitten tulee tilanne, mitä ne eivät enää kestä. Myös ruotsalaisesta keskeytyneen sijoituksen kokeneilla nuorille tehdystä haastattelututkimuksesta selviää, että uusi sijoituspäätös tehdään usein kiireessä eikä nuorille tarjoudu mahdollisuutta keskustella kenenkään aikuisen kanssa keskeytymisen syistä saati uudesta sijoituspaikasta (Skoog 2013). Keskeytyneissä sijoituksissa tulee esiin lastensuojelun sijaishuollon rajallisuus.

Nuorten käytöksen ongelmat voidaan tulkita sijaishuollon vastustamiseksi. Esim. vuonna 2013 julkaistussa selvityksessä (Lehtonen & Telén 2013) nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishoitopaikkojen käytännöistä, lastensuojelulaitosten henkilökunta arveli lasten karkailun johtuvan pääasiallisesti nuoren tai tämän vanhemman vastustuksesta sijoitusta kohtaan. Huostaanoton ja sijaishuollon muodollinen vastustaminen ei mielestäni ole välttämättä yhteydessä siihen, asettuuko lapsi tai nuori sijaishuoltoon ja sitoutuvatko lapsen tai nuoren vanhemmat hyväksymään ja tukemaan lapsen hoitoa sijaishuoltoyksikössä. Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevissa päätöksissä on melko tavanomaista, että lapsi tai nuori esittää

ensisijaiseksi toiveekseen päästä kotiin. Monet lapset ja nuoret asettuvat pääosin kuitenkin hyvin sijaishuoltopaikkaan, eivätkä vastusta sen antamaa hoitoa, vaikka ovatkin toivoneet muuta. Ehkä vastustava asenne on ollut tuolloin muodollinen, tai ehkä sijaishuoltopaikka on osoittautunut ennakoasenteita paremmaksi, tai ehkä kyse on alistumisesta. Olen kohdannut myös tapauksia, missä lapsi ja vanhempi ovat suostuneet sijaishuoltoon tai jopa toivoneet sitä, mutta sijaishuollon aikana pettyneet siihen ja alkaneet kritisoida ja vastustamaan sitä.

Katsoisin, että keskeytyneissä sijoituksissa on enemmänkin kyseessä se, että lapsen asettumista sijaishoitoyksikköön ei ole tapahtunut. Osa lapsista tai nuorista ei asetu etenkään laitoshuoltoon, mikä on todettu myös englantilaisessa tutkimuksessa, missä on haastateltu englantilaisia sosiaalityöntekijöitä heidän näkemyksistään lasten sijaishuollon toteutumisesta (Shaw 2012, 363). Nuoret voivat osoittaa sen esim. karkailemalla sijaishoitopaikasta, vetäytymällä tai olemalla yhteistyöhaluttomia, mikä on todettu myös suomalaisessa koulukotitutkimuksessa (Pösö 1993, 217–218). Mielestäni myös joidenkin pienten lasten kohdalla on nähtävissä, etteivät nämä sijaishuollon aikana kykene asettumaan sijaishoitopaikkaan, minkä sijaishoitopaikan työntekijät aistivat lapsen puheista ja käytöksestä ja minkä äärellä sosiaalityöntekijä joutuu työskentelemään. Eräässä asiakastapauksessani äiti oli pyytänyt lastensa sijoitusta vaikean päihdeongelmansa vuoksi. Sijaishuollon aikana lapset kyselivät äidiltään lomien aikana ja jokaisen neuvottelun jälkeen, milloin he pääsevät kotiin. Lapsen tai nuoren läheisille lapsen asettumattomuus voi olla raastava kokemus. Sijaishuoltoyksikön työskentely lapsen vanhempien kanssa lapsen edun mukaisesti nousee hyvin tärkeäksi. Kun lapsi ei kykene asettumaan sijaishoitoyksikköön, se tekee sijaishuollosta päättämisen entistä vaikeammaksi. Tulisiko lapsi tai nuori kotiuttaa takaisin vahingoittaviin olosuhteisiin, vai sijoitetaanko hänet sijaishuollon yksikköön, mikä todennäköisesti tulee muodostumaan hänelle vaikeaksi ja mikä tulee suurella todennäköisyydellä keskeytymään? Mikäli päädytään lapsen kotiuttamiseen hänelle vahingoittaviksi arvioituihin olosuhteisiin, lapsi vaurioituu lisää ja todennäköisesti tulee uudelleen sijoitettavaksi jonkin ajan kuluttua. Mikäli päädytään lapsen pitkäaikaiseen sijoittamiseen, sijaishuoltoyksikön työntekijöiltä vaaditaan erityistä herkkyyttä ja ammattitaitoa työskentelyssä lapsen tai nuoren ja tämän lähiverkoston kanssa. Hyvässä sijaishuollossa lapsi voi omista ja perheensä vaikeuksista huolimatta asettua sijaishoitoyksikköön, mistä muodostuu hänelle eräänlainen yhteisöllinen saareke, missä hän saa tarvitsemaansa vertaistukea ja aikuisen läsnäoloa.

Huostaanottopäätöksen ja sijaishuollon tarkoitus on muuttaa lapsen elämäkulkua, luoda lapselle toisenlaista, parempaa tulevaisuutta. Toisinaan lapsen ongelmallinen käyttäytyminen on esimerkiksi huostaanoton perusteisiin nähden jatkunut ennallaan, vahvistunut tai jopa alkanut sijaishuollon aikana, kuten on käynyt aineistossani 19 lapsen kohdalla keskeytyneissä sijoituksissa. Muutamilla tämän aineiston keskeytyneen sijoituksen kokeneilla lapsilla oli taustalla aikaisempiakin keskeytyneitä sijoituksia. Ehkä he sijoittuvat lopulta viimesijaisen statuksen omaavaan sijaishuollon yksikköön eli lastensuojelun ”terminaaliyksikköön”, joita Kitinojan (2004) mukaan ovat jotkut koulukodit. Lastensuojelun viimesijaisen statuksen omaaviin sijaishuoltoyksikköihin tulee sijoitettuja ja huostaan otettuja lapsia pitkänkin tuloreitin eli useiden sijaishoitopaikkojen kautta, jolloin lapsi on esimerkiksi sijoitettu jo pienenä sijaisperheeseen, sieltä edelleen lastensuojelulaitokseen ja viimeksi koulukotiin. Viimesijaisen statuksen omaaviin lastensuojelulaitoksiin sijoittuu lapsia, joilla voi olla elämässään monia katkenneita sijoituksia ja voimakasta käytöksen oirehdintaa. Näitä lapsia ei oteta vastaan moneenkaan sijaishuoltoyksikköön, joten sosiaalityöntekijällä ei ole muuta mahdollisuutta kuin sijoittaa lapsi tällaiseen sijaishuoltopaikkaan. (Mt. 114–115.) Myös Hayden (2010) tuo esiin tutkimuksessaan epäilyksen ovatko jotkut lastensuojelulaitokset itsessään jo hyvin kriminalisoivia ja tavallaan rikollisuuden korkeakouluja. Haydenin mukaan jotkut laitoshoidon yksiköt jopa vahvistavat nuoren rikollispolkua toimintatavoilla, jotka ovat erilaisia verrattuna sijaisperhehoitoon. Perhehoidossa nuoren ongelmia saatetaan ratkaista ymmärtäväisemmin, kun taas laitoshoidossa on käytössä enemmän viranomaismaisia puuttumiskeinoja. (Mt. 461–472.)

6.4 Nuoren etu yhteiskuntarauhan ja perusoikeuksien välimaastossa

Tutkimuksessani olen tarkastellut lapsen edun muodostumista yhdessä lastensuojeluprosessin kohdassa, missä määritellään sijaishuollon tavoitteita ja tehdään ratkaisua pitkäaikaisesta sijaishuoltopaikasta. Aineistossani lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon alussa rakentuu rajoittamisesta, aikuisjohtoisuudesta, tuesta, turvallisuudesta, rauhoittumisesta sekä pysyvistä

kodista ja pysyvistä ihmissuhteista. Aineistossa kaikki alle 9 -vuotiaat lapset sijoitettiin perhehoidon yksikköihin ja sitä vanhemmat lapset sijoitettiin pääosin laitoshoidon yksikköihin.

Modernissa länsimaisessa kulttuurissa lapsi nähdään erillisenä aikuisesta. Lapsuus on aikuisuudelle alisteinen. Lapsi kehittyy aikuisuutta kohti kulkien tiettyjen kehitysvaiheiden läpi. (Archard 1993.) Aineistossani sijaishuollon rajoittamisen tavoitteissa näkyi voimakasta normatiivisuutta. Nuoren vahingolliseen käytökseen tuli puuttua, se tuli lopettaa, katkaista, saada loppumaan ja nuorelle tuli asettaa selkeät säännöt ja rajat. Rajoittamisella viitattiin aineistossani mm. nuoren päihteidenkäytön, rikollisuuden, itseään tai ympäristönsään vahingoittavan käytöksen ja huonon kaveripiirin rajoittamiseen. Tämä ilmeni aineistossani myös sijaishuollon aikuisjohtoisuuden tavoitteissa. Aikuisjohtoisuudella viitattiin aikuisen saatavuuteen, luotettavuuteen, läsnäoloon, aikuisen ohjaamaan päivärytmiin, missä lapsi jaksaa käydä koulua ja oppia uusia asioita. Aikuisjohtoisuus kuvattiin aineistossa läsnä olevaksi, vahvaksi, vankaksi, lasta ohjaavaksi, valvovaksi ja rajojen asettajaksi.

Pienten lasten kohdalla esitettiin hyvin vähän tavoitteita sijaishuollolle, ehkä koska sijaishuollon tarkoitus on itsestään selvästi uuden kodin tarjoaminen lapselle. Vain muutamille 0-6 -vuotiaille lapsille asetettiin sijaishuollon tavoitteeksi pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet, mikä on tulkittavissa viittaukseen lapsen kiintymyssuhteesta ja tavoitteesta muodostaa lapselle korvaava kiintymyssuhde sijaishuollon aikana. 6-12 -vuotiaille lapsille sijaishuollon tavoitteita esitettiin hieman enemmän. Heidän sijaishuollolleen asetettuja tavoitteita olivat pysyvän kodin ja pysyvien ihmissuhteiden sekä tuen ja turvallisuuden tavoitteet.

Kaikista aineistossa esitetyistä tavoitteista 82 % esitettiin 13–17 -vuotiaille nuorille. Erityisesti sijaishuollon rajoittamista ja aikuisjohtoisuutta koskevat tavoitteet ovat normatiivisia ja keskittyvät aineistossa nuoriin. Tältä osin aineistoni tukee Pekkarisen (2011) ja Harrikarin (2008) näkemystä nykyajan lapsesta, joka nähdään potentiaalisena normien rikkojana, jota tulee rajoittaa. Aineistossa voimakkaammin esitetyt reaktiot nuoren rajoittamisesta olivat mielestäni tulkittavissa osaltaan yhteiskuntarauhan ylläpitämiseksi esitettyjä tavoitteita. Toisaalta aineistossa oli tulkittavissa myös nuorta ymmärtäväisempää rajoittamista.

Kokemukseni mukaan sijaishuollon alussa nuoren tilanne voi olla niin akuutti, että tämän toiminta täytyy ensisijaisesti katkaista ja pysäyttää ja varmistaa, että tämä ei enää pääse

jatkamaan muiden tai itsensä vahingoittamista. Tarve saada nuori pois yhteisöstä voi korostua sijaishuollon alussa, kun nuoren tilanne on akuutti. Tällöin nuoren ulkoiseen kontrolliin saattaminen voi korostua juuri huostaanottopäätöksen valmistelussa ja pitkäaikaista sijaishuoltopaikkaa valitessa. Aineistossa voi nähdä jonkin verran sosiaalityöntekijän topakkuutta ja vihaisuutta, kun hän asettaa sijaishuollon tavoitteeksi ”*selkeät säännöt ja rajat!*”. Nuoren päihteiden käyttö, syrjäytymiskierre, karkailu tulee katkaista ja nuoren vahingollinen käyttäytyminen tulee ”*lopettaa*”. Myös aikuisjohtoisuuden tavoite näyttäytyy aineistossa osittain tiukkojen rajojen asettajana, vankkana aikuisena, joka asettaa selkeät rajat.

Rajoittaminen, pysäyttäminen ja aikuisjohtoisuus ilmenivät aineistossa myös nuoren tuen, turvallisuuden ja rauhoittumisen edesauttajina. Rajoittamisen, pysäyttämisen ja aikuisjohtoisuuden tavoitteet esitettiin aineistossa myös nuoren turvallisuuden takaajina ja lapsen perusoikeuksien (Unicef 2014) toteutumisen mahdollistajana. Nuorten perusoikeuksien katsotaan toteutuvan paremmin sijaishuollon rajoissa, jotka pysäyttävät nuoren vahingollisen kehityksen. Aineistossa esiin nousivat nuoren perusoikeuksina koulunkäynnin turvaaminen ja tukeminen ja turvan takaaminen lapselle sijaishuollon aikana. Sijaishuollon turvallisiin rajoihin asettuessaan nuoren perusoikeuksien on mahdollista toteutua. Lapsi saa parhaan mahdollisen tuen rajattuna ja pysäytettynä sekä tukevan, luotettavan, läsnä olevan ja saatavilla olevan aikuisen määrittelemässä ennakoitavassa arjessa, missä nuori jaksaa käydä koulua ja oppia uusia asioita.

Myös etupäässä nuorille esittelyiksi tavoitteiksi pitkäaikaiselle sijaishuollolle nousivat aineistossa esiin tukemisen ja turvallisuuden ja rauhoittumisen tavoitteet. Lapsen tuen tavoitteita ovat koulunkäynnin tukeminen, psyykinen tukeminen ja ihmissuhteiden tukeminen. Erityisellä tuella viittaa sekä sijaishoitoyksikön järjestämään tukeen että konkreettisiin tukipalveluihin, mitä sijaishuollon aikana lapselle tulisi järjestää. Erityinen tuki koulunkäyntiin, järjestetään esimerkiksi koulun erityispalveluna tai koulukotipalveluna. Kokemukseni mukaan lapsia ja nuoria, joilla on vaikeita koulunkäynnin ongelmia, sijoitetaan useimmiten koulukoteihin tai muihin sijaishuollon yksikköihin, joiden ohessa toimiin kunnan opetusyksikkö. Psyykinen tuki on järjestettävissä esimerkiksi sijoitusyksikön palveluna tai sen sijaintikunnan perheneuvolapalveluna tai psykiatrisina avopalveluina. Tuki ihmissuhteiden ylläpitoon voidaan järjestää esimerkiksi lapsen vanhempien kanssa tehtävänä perhetyönä.

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten koulunkäynnin ongelmat muodostavat merkittävän ongelmakentän lastensuojelutyössä, mikä tulee esille myös tutkimuksessani. Samoin esimerkiksi Heinon (2007, 58–59) tutkimuksessa koulunkäynnin ongelmat todettiin tyypillisiksi lastensuojelun avohuollon asiakkaiden ongelmiksi. Hiitolan (2008, 30) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät arvioivat, että noin joka toisen lapsen tilanteessa koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet vaikuttivat sijaishuollon taustalla. Lapsen sijaishuoltopaikkaa järjestettäessä tämän koulunkäynnin vaikeudet tulee huomioida, mikä vaikuttaa sijaishuoltopaikan valintaan, mikä edellyttää sosiaalityöntekijältä yhteistyötä sijaishuoltopaikan kunnan koulutoimen kanssa (Heino & Oranen 2012, 217–244). Suomen kuntaliitto (Karvonen 2011) suoritti 2010 kuntien perusopetuksen järjestämisestä vastaaville viranhaltijoille kyselyn koskien huostaan otettujen lasten opetuksen järjestämistä. Kyselystä kävi ilmi, että esi- ja perusopetuksen järjestäminen lastensuojelulain perusteella kuntaan sijoitetulle lapselle kosketi suurinta osaa Suomen kunnista. Samoin kyselystä ilmeni, että jossain määrin sijaishuoltopaikat järjestävät itse opetusta sinne sijoitetuille lapsille ja että osa kunnista on palkannut opettajia suoraan lastensuojelulaitoksiin. Kyselyyn vastanneiden kuntien näkemyksen mukaan kuntiin sijoitettujen lasten opetus toteutui yhdenvertaisin perustein kunnan muiden oppilaiden kanssa.

Aineistossa turvallisuuden ja rauhoittumisen tavoitteet sijaishuollolle esitettiin kuin viittauksina lapsen perusoikeuksiin. Myös näitä tavoitteita esitettiin eniten 13–17 -vuotiaiden nuorten sijaishuollolle. Sijaishuollon turvallisuuden tavoitteella viitattiin lapsen päihteettömään ja ristiriidoista vapaaseen kasvuympäristöön, lapsen henkiseen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen sekä hyvinvoinnin parantumiseen. Turvallisessa sijaishuoltopaikassa lapsi tuntee itsensä turvalliseksi ja hänen on hyvä olla. Sijaishuollon rauhoittumisen tavoitteella viitattiin etäisyyden ottoon kotitilanteesta, paikkaan, missä lapsi pystyy käymään koulunsa loppuun ja missä lapsi saa olla lapsi keskittyen omaan kasvuun ja kehitykseen. Rauhallisissa, turvallisissa ja pysyvissä olosuhteissa lapsen on mahdollista muodostaa korvaava kiintymyssuhde. Aineistossani oli myös viittauksia aikuisen rooliin rauhoittavana ja turvallisena ja läsnä olevana lapsen ohjaajana. Sijaishuollossa lasta hoitava aikuinen on lapsen perusoikeuksien turvaaja ja takaa lapsen oikeuden erityiseen tukeen ja apuun.

Tutkimuksessani painottuvat mielestäni pyrkimys sekä nuoren ulkoiseen rajaamiseen mutta myös sisäiseen rajaamiseen. Rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteet sekä tiukkojen rajojen ja tiukan päivärytmin korostaminen viittaavat nuoren ulkoiseen rajoittamiseen. Rauhoittuminen, aikuisen ohjausta ja tukea vastaanottavaksi asettuminen viittaavat tavoitteeseen saada nuori sisäisesti kyvykkääksi rajaamaan ja hillitsemään sisäistä maailmaansa, sijaishuollon aikana. Pösön (2004) koulukotitutkimuksen mukaan rajojen asettaminen koulukotiympäristössä on muuttunut aikaisemmasta tila- ja ihmissuhteita rajaavista käytännöistä yksilön sisäiseen rajaamiseen. Rajojen asettamisella pyritään yksilön sisäisen maailman rajaamiseen ja siten sisäisen turvan kokemiseen. Koulukodeissa käytettävä rajaaminen voi olla sosiaalista, psykologista ja ammattikäytännöllistä. Sosiaalinen vuorovaikutuksen rajoittaminen tarkoittaa nuoren sosiaalisten suhteiden säätelyä kuten yhteydenpidon rajoittamista koulukodin ulkopuolisiin henkilöihin, mikä usein tarkoittaa koulukodin ulkopuolisia kavereita. Psykologinen rajoittaminen tarkoittaa nuoren sisäisten rajojen vahvistamista, mikä ilmeni koulukotitutkimuksessa mm. siinä miten koulukodin työntekijät perustelivat nuorelle olevan tärkeää olla paikallaan ja rauhoittua ja kyetä esimerkiksi olemaan illan kotonaan televisiota katsellen, lukien ja kotitöitä tehden. Psykologisessa rauhoittumisessa asettuminen arkeen tuottaa turvan ja rajoittumisen kokemusta. Koulukodin ammatinkäytännöllinen rajoittaminen sisältää koulukodin rakenteet ja intensiivisen työskentelyn, missä nuori joutuu toimimaan aikuisen ohjauksessa. (Mt. 101–111.)

Nuoren sijoittaminen rajoittavaan sijaishuoltopaikkaan ei ehkä aina edesauta häntä itsenäistymään ja toimimaan itsenäisesti. Em. koulukotitutkimuksessa ja samoin Pekkarisen (2011, 160–162) tutkimuksessa on kritiikkiä koulukotien vallitsevalle tavalle pyrkiä rajaamaan nuoria sijoituksen aikana. Esim. Pekkarinen kuvaa huostaan otettuja ja sijoitettuja lapsia koskevassa tutkimuksessaan koulukotiin sijoitettua nuorta, joka näennäisesti asettuu koulukodin normeihin ja sääntöihin mutta joka ei kykene kotilomilla toimimaan samoin vaan ajautuu entiseen tuttuun rikollisryhmää. Käytäntö, missä nuori joutuu toimimaan kahdessa eri tavoin toimivassa yhteisössä koulukodissa ja kotiympäristössä, voi olla omiaan tuottamaan sijoitetulle nuorelle kontrollin ja autonomian välisen ristiriidan, jossa nuoren on mahdoton sopeutua itsenäisenä jälkihuollossa asuinyhteisöissä valitseviin normeihin (Pösö 2004, 94 -114;

Pekkarinen 2011, 161). Samoin itsenäistyvillä nuorilla voi olla vaikeutta asettua asumaan itsenäisesti hyvin rajoittavan sijaishuollon jälkeen.

Sosiaalityön näkökulmasta puhe rajoittamisesta ja pysäyttamisestä liittyy lastensuojelulain (2007) mukaiseen rajoittamiseen, jota on laissa säädelty. Tutkimusaineistossani esiin tuleva rajoittamisen tavoite ei välttämättä merkitse samaa kuin lastensuojelulain mukainen rajoittaminen. Kuitenkin aineistossani esiin tuleva monisanaisesti ja vaativasti esitetty rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoite merkitsee käytännön sijaishuollossa Lastensuojelulain (417/2007) rajoitustoimien käyttöä kuten esimerkiksi erityistä huolenpitoa ja liikkumavapauden rajoittamista. Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimien käyttö on mahdollista vain laitoshoidossa. Lasten sijaishuollon kehittämisen tavoiteohjelmiin on useissa kunnissa kirjattu perhehoidon sijoitusten lisääminen ja laitoshoidon vähentäminen. Samoin lastensuojelulakiin (417/2007) on kirjattu perhehoidon ensisijaisuus vuodesta 2011 alkaen. Aineistossani esiintyvä voimakas erityisesti nuoria koskeva rajoittamisen korostaminen ohjaa lapsen ja nuorten sijoituksia kuitenkin enemmän laitoshoitoon kuin perhehoitoon. Esimerkiksi käytöksellään oireilevaa nuorta ei uskalleta sijoittaa perhehoitoon, vaikka tiedetäänkin, että nuoren asuminen ja asettuminen sijaishuoltopaikan nuorisoryhmään voi olla hankalaa.

Keskeytyneiden sijoitusten kohdalla uuden sijoituksen tavoitteeksi määriteltiin eniten rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteita sekä tuen tavoitteita. Muita aineistossa esiintuotuja tavoitteita olivat turvallisuuden, rauhoittumisen tavoitteita, sekä tavoite päästä pienempään ryhmään. Lisäksi yhden lapsen osalta sijaishuollon tavoite oli tämän löytyminen karkuteiltä. Keskeytyneissä sijoituksissa lapsen etu uuden sijaishuoltopaikan valinnassa ei määrittynyt selkeästi aineistossa. Osa lapsista sijoittui resursoidumpaan sijaishuoltoyksikköön eli esimerkiksi sijaisperheestä laitoshoidon yksikköön tai laitoshoidon yksiköstä erityisyksikköön. Osa lapsista siirtyi laitoshoidon yksiköstä yhtä resursoituun toiseen laitoshoidon yksikköön. Aineistossa neljä lasta kotiutui. Keskeytyneiden sijoitusten kohdalla asetetut sijaishuollon tavoitteet ja sijaishuollosta tehdyt ratkaisut eivät noudata mitään erityistä linjaa vaan enemmänkin joukon erilaisia tapoja ratkaista nuoren tilannetta parempaan suuntaan esimerkiksi toivomalla, että tämä tulisi esiin karkuteiltä tai sijoittamalla tämä kotiin vanhempiensa luokse rauhoittumaan, kuten erään nuoren kohdalla toimittiin.

Forsberg, Ritala-Koskinen ja Anttonen-Vaaranen (2014) ovat kiinnittäneet huomiota lasten monipaikkaiseen asumiseen sosiaalisena ilmiönä sekä hyvinvoinnin kysymyksenä. Monipaikkaisuudella tarkoitetaan ilmiötä, missä lapsi esimerkiksi sijaishuollon aikana asuu kahdessa tai useammassa sijaishuollon paikassa. (Mt. 29–35.) Aineistossani tulee esille, että sijaishuolto ei aina tarjoa pitkäaikaisia ratkaisuja, vaikka niin on sijoituksen alussa suunniteltu. Lapsi voi joutua siirtymään sijaishuoltopaikasta toiseen, jos hän oirehtii liiaksi verrattuna sijaishuoltopaikan kykyyn kestää oireilua. Joissakin tapauksissa sijaishuollon keskeytymistä voidaan estää lisäämällä sijaishuoltopaikan henkilöresurssia eli aikuisen läsnäoloa lapsen kanssa.

7 Yhteenveto ja johtopäätökset

7.1 Tulosten yhteenveto

Tässä tutkimuksessa olen kuvannut lapsen edun ja lapsen parhaan muodostumista pitkäaikaisen sijaishuollon alussa. Tutkin aihettani lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin näkökulmasta. Aluksi kuvaan käytännön työtä sijaishuollon toimintaympäristössä sekä lasten sijaishuollon keskeisiä käsitteitä.

Lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalityöntekijää huomiomaan lapsen edun, kun hän etsii lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Tutkimukseni lapsen etu eli lapselle paras sijaishuolto määrittyy länsimaisen yhteiskunnan arvoperustan mukaisesti, missä lapsen kasvu ja kehitys nähdään hyvin erillisenä aikuisesta, kuitenkin aikuisen ohjauksessa ja aikuisuutta kohti kulkien. Lastensuojelun sosiaalityö on yhteiskunnan normalisoivaa hallintaa ja sijaishuollolle esitetyt tavoitteet ja sen toimenpiteille esitetyt perustelut ilmentävät omalta osaltaan normalisoivan hallinnan ilmenemismuotoja. Sijaishoitopaikan valintaan vaikuttaa sosiaalityön arvopohja. Sijaishuoltopaikan valinnassa sosiaalityöntekijä joutuu tasapainottelemaan lapsen yksilöllisten tarpeiden ja palvelujärjestelmän välillä (Laakso 2013, 107).

Tutkimuksessani kysyn, miten lapsen etu määrittyy lapsen pitkäaikaisen sijaishuollon alussa. Tutkimukseni aineisto koostui eteläsuomalaisen suuren kaupungin lasten sijaishuollon yksikön asiakasohjausryhmälle osoitetuista lapsen pitkäaikaista sijaishuoltoa koskevista asiakasohjauslähetteistä vuonna 2009. Lisäksi aineistooni kuului kyseisten pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten asiakastietojärjestelmän asiakirjoja. Aineistosta olen poiminut sosiaalityöntekijöiden pyynnot pitkäaikaisen sijaishuollon paikasta lapselle, sijaishuollon toteutumat ja sijaishuollolle asetetut tavoitteet. Tutkimukseni on ammatillinen lisensiaatintyö ja se käsittelee myös omaa työtäni lasten sijaishuollon sosiaalityöntekijänä.

Aineistossani sijaishuollon asiakasohjauslähetteitä lapsen pitkäaikaiseen sijaishuoltoon oli 118. Sijaishuolto toteutui 99 lapsen kohdalla, joista 24 kohdalla oli kyse sijaishuollon keskeytymisestä

ja uuden sijaishuoltopaikan hakemisesta. Nuorten 13–17 -vuotiaiden osuus sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista oli yli 60 %. Toteutuneista lasten sijoituksista suurin osa eli 76 % ohjautui sijaishuollon laitoshoidon yksikköihin ja pienempi osa sijaishuollon perhehoidon yksikköihin. Tulos kertoo lastensuojelun sijaishuollon keskittymisestä laitoshoidon.

Sosiaalityöntekijät toteuttavat lapsen edun periaatetta lastensuojelussa luokittelemalla ja kategorisoimalla lapsia, heidän tarpeitaan ja tarjolla olevia tukitoimia. Tutkimukseni lapsen etu pitkäaikaisen sijaishuollon alussa rakentuu sijaishuollolle esitetyistä tavoitteista ja sijaishuollon ratkaisuksista. Sosiaalityössä kategorisoidaan lapsen tarpeita, ja ammatillisen arvion mukaan haetaan lapsen edun mukaista ja lapselle parasta sijaishuoltopaikkaa. Asiakasohjauslähetteisiin sosiaalityöntekijät olivat kirjanneet pitkäaikaisen sijaishuollon tavoitteen tai useita tavoitteita. Analysoin sijaishuollon tavoitteita koskevan aineistoni aineistolähtöisesti sisällönanalyysillä ja jaottelin kategorioihin. Lapsen tai nuoren sijaishuollolle aineistossa määriteltäviä tavoitekategorioita olivat lapsen rajoittaminen ja pysäyttäminen, lapsen aikuisjohtoinen kasvatus, lapsen turvallisuus, rauhoittuminen ja tukeminen sekä lapselle pysyvän kodin ja pysyvien ihmissuhteiden saaminen sijaishuollon aikana.

Pysäyttämisen ja rajoittamisen tavoitteella viitataan mm. nuoren päihteidenkäytön rajoittamiseen, itseään tai ympäristöään vahingoittavan käyttäytymisen rajoittamiseen, rikollisen käyttäytymisen rajoittamiseen sekä nuoren huonosta kaveripiiristä erottamiseen. Aineistossa ilmeni rajoittamisen voimakkuuden asteita tiukoista rajoista selkeisiin ja turvallisiin rajoihin. Lapsen aikuisjohtoisen kasvatuksen tavoite viittaa sijaishuoltopaikassa tapahtuvaan aikuisen lasta ohjaavaan arkeen ja päivärytmiin. Myös aikuisjohtoisuuden voimakkuutta määriteltiin aineistossa esimerkiksi kuvaamalla sitä mm. vankaksi, vahvaksi, selkeäksi ja läsnä olevaksi.

Lapsen tukemisen tavoitteella sijaishuollossa viitataan aineistossani ensisijaisesti koulunkäynnin tukemiseen, mutta myös lapsen psyykkiseen tukemiseen sekä lapsen ihmissuhteiden tukemiseen. Sijaishuollon turvallisuuden tavoitteella viitattiin aineistossa lapsen turvalliseen kasvu ja elinympäristöön. Sijaishuollon rauhoittumisen tavoitteella tarkoitettiin tavoitteeseen saada lapselle etäisyyttä vaikeaan kotitilanteeseen kuin myös rauhalliseen paikkaan ja aikaan. Pysyvän kodin ja ihmissuhteiden tavoitteella viitattiin sijaishuollon kasvuolosuhteiden turvallisuuteen,

pysyvään aikuisen läsnäoloon ja pysyvään asuinpaikkaan, minkä tulkitsin tavoitteeksi saada lapselle korvaava kiintymyssuhde sijaishuollon aikana.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna sijaishuollon tavoitteet keskittyivät yli 80 % murrosikäisiin 13–17 vuotiaisiin nuoriin. Nuorille asetettiin keskimäärin kaksi sijaishuollon tavoitetta. Ainoastaan pysyvän kodin ja ihmissuhteiden tavoitetta esiintyi eniten 0-6 -vuotiaiden ikäluokassa. Muita sijaishuollon tavoitteita annettiin kaikkein eniten murrosikäisille 13–17 -vuotiaille nuorille.

Sijaishuollon tavoitteet ovat normatiivisia lausumia, joista muodostuu lapsen etu ja lapsen paras ja jotka toteutuessaan vaikuttavat myönteisesti lapsen tai nuoren tilanteeseen. Pienimpien 0-6 -vuotiaiden lasten eduksi pitkäaikaisen sijaishuollon alussa määrittäyty aineistossani ensisijaisesti lapsen mahdollisuus korvaavaan kiintymyssuhteeseen korostava tavoite pysyvästä kodista ja pysyvistä ihmissuhteista kuten myös turvallisuudesta. Alakouluikäisten eli 7-12 -vuotiaiden lasten pitkäaikaisen sijaishuollon tavoitteiksi määrittäytyivät myös pysyvä koti ja pysyvät ihmissuhteet sekä tuki ja turvallisuus. Aineistossani kaikki alle 9 -vuotiaat lapset sijoituivat sijaisperheisiin, kun taas tätä vanhemmat pääosin laitoshuollon yksikköihin.

Lapsen sijaishuollolle esitetyt tavoitteet keskittyivät aineistossani erityisesti 13–17 -vuotiaille nuorille. Heille sijaishuollon tavoitteita mainittiin yli 80 % kaikista tavoitteista koko aineistossa. Eniten tavoitteet koskivat nuoren rajaamista ja pysäyttämistä voimakkainkin ilmaisin. Toiseksi eniten esitettiin sijaishuollon tavoitteeksi tuen saamista sijaishuollossa, mikä tarkoitti erityisesti tukea nuoren koulunkäyntiin. Lisäksi nuorten aineistosta tuotiin esille turvallisuuden tavoite. Rajoittamista, turvallisuutta ja tukea hakevat kuvaukset olivat sisällöiltään melko samantapaisia.

Nuorille sijaishuollossa asetettujen tavoitteiden keskittyminen erityisesti rajoittamiseen ja pysäyttämiseen eli yksilön ulkoisiin rajoihin on voimakas yhteisöreaktio. Yksilön sisäisten rajojen luomiseen viitattiin aineistossani turvallisuuden ja rauhoittumisen tavoitteilla, mutta kuitenkin nuorten ulkoinen rajoittaminen painottui erittäin vahvasti. Tutkimukseni aineistosta erityisesti rajoittamiseen pyrkivien tavoitteiden painokkuudesta ja suuresta määrästä voidaan päätellä, että lastensuojelutyössäkin toteutetaan yhteiskunnan riski ja kontrollipolitiikkaa, missä lapsen suojeleminen ei ole lastensuojelun tärkein tavoite vaan tämän vaarattomaksi tekeminen.

Tulkitsen aineiston nuorten rajoittamista ja pysäyttämistä sekä vahvaa aikuisjohtoisuutta korostavien sijaishuollon tavoitteiden ilmentävän sosiaalityöntekijän roolia yhteiskunnan tiukentuneen kontrollipolitiikan toteuttajana mutta toisaalta myös sosiaalityöntekijän reaktioina nuoren tilanteeseen juuri sijaishuollon alussa, missä nuoren tilanne on saattanut olla hyvinkin akuutti. Aineistossa esitettiin nuoren sijaishuollon tavoitteeksi turvallisia rajoja, nuoren tilanteeseen sopivia rajoja sekä läsnä olevaa aikuista ohjaamaan ja tukemaan nuorta rauhoittumaan ja keskittymään omaan kasvuun ja kehitykseen sekä koulunkäyntiin. Aineistosta voi tulkita sekä tiukentunutta suhtautumista nuoriin, mutta myös nuorta ymmärtävää suhtautumista. Rajojen, pysäyttämisen ja aikuisjohtoisen kasvatuksen merkitys näyttäytyy mielestäni aineistossa nuoren perussoikeuksien mahdollistajana. Lapsen oikeuksien julistuksessa määritellyt (Unicef 2014) perusoikeudet toteutuvat, kun nuori on rajattu. Rajoitettuna, pysäytettynä ja aikuisjohtoisissa rajoissa nuori voi elää normaalia nuoren elämää turvallisissa puitteissa.

Neljäsosa aineistoni sijoituksista oli keskeytyneitä sijoituksia, missä lapselle tai nuorelle haettiin uutta sijaishuollon paikkaa. Sijaishuollon keskeytymiset koskettivat eniten murrosikäisiä nuoria. Sijoituksia keskeytyi eniten laitoshoidon yksiköistä. 19 lapsen kohdalla keskeytymisen syy liittyi lapsen käytöksen ongelmiin, joista merkittävimpiä syitä oli lapsen tai nuoren väkivaltaisuus, karkailu ja päihteidenkäyttö. Väkivaltaisuus oli erityisesti poikien sijoituksen keskeytymisen syynä kahdeksassa tapauksessa. Viiden lapsen kohdalla, sijaishuollon keskeytymisen syy oli lapsesta ulkopuolinen syy.

Keskeytyneissä sijoituksissa sijaishuollon tavoitteet on kuvattu pääosin kuten koko aineistossa, mutta niiden lisäksi ilmaistiin, että lapsen tulisi päästä pienempään sijoitusryhmään, missä on rauhallisempaa. Lisäksi yhdessä tapauksessa tuotiin esille, että sijaishuollon tavoite oli kyseisenä ajankohtana nuoren esiintulo karkuteiltä. Keskeytyneissä sijoituksia asiakasta koskevista kirjauksista nousi esille kritiikkiä sijaishuoltoa kohtaan, lapsi ei ollut saanut tarvitsemaansa rauhallista aikaa sijaishuollon aikana. Keskeytyneissä sijoituksissa uuden sijaishuoltopaikan valintaan ei liittynyt mitään määräävää tekijää. Sen valinta tapahtui vain muutamassa

tapauksessa aikaisempaa sijaishuollon paikkaa resursoidumpaan paikkaan. Neljässä tapauksessa lapsi kotiutui, kun sijaishuolto keskeytyi.

Sijaishuoltopaikan keskeytymisissä tulee esille lapsen tai nuoren tilanteen kaoottisuus. Jos sijaishuollon keskeytymisen syy on lapsen tai nuoren väkivaltaisuus tai päihteiden käyttö, keskeytyminen tapahtuu usein kiireellisesti (esim. Skoog 2013), eikä lapsen kanssa ehditä valmistelemaan sijaishuoltopaikan vaihtamista asian vaatimalla tavalla. Kun nuoren sijaishuollon keskeytymisen syy on nuoren karkailu, sijaishuollon tavoitteeksi jää nuoren löytäminen ja saaminen edes jonkinlaisen avun ja tuen piiriin. Sijaishuollon sosiaalityö törmää palvelujärjestelmän rajoihin eikä oikein kykene auttamaan lasta. Sijaishuollon keskeytyminen voidaan katsoa lapsen tai nuoren itsensä epäonnistumiseksi, järjestelmän epäonnistumiseksi, mutta myös lapsen tai nuoren tietyn elämänvaiheen päättymiseksi. Aineistoni perusteella ainakin muutamissa tapauksissa sijaishuollon keskeytymisellä päästiin lapsen kannalta positiivisempaan ratkaisuun. Kotiin palaaminen voidaan määritellä lapsen eduksi, vaikka huostaanoton perusteet ovat edelleen samanlaisina voimassa.

7.2 Tutkimusprosessin reflektointia

Aluksi olin kiinnostunut, miten lapsia sijaishuollossa jaotellaan eri sijaishuoltopaikkoihin. Olin myös kiinnostunut tutkimaan sijaishuollon keskeytyneitä sijoituksia. Valitsin aineistoksi sijaishuollon asiakasohjauslähetteet pitkäaikaiseen sijaishuoltoon. Tiesin, että niissä olisi aineistoa tutkimukseen. Tarkastellessani niitä huomasin, että sosiaalityöntekijät olivat täyttäneet ne pääosin huolellisesti. Etenkin kohdat, missä sosiaalityöntekijältä kysyttiin sijaishuollon tavoitteita, oli hyvin täytetty. Aluksi tarkoitukseni oli käsitellä aineistoa tietyltä muutaman kuukauden ajanjaksolta. Kuitenkin tulin käyneeksi läpi kokonaisen yhden vuoden asiakasohjausläheteaineiston, josta lähdin kokoamaan lapsen edun muodostumisesta, kun ratkaisua lapsen siirtämisestä pitkäaikaiseen sijaishuollon paikkaan tehdään.

Aluksi analysoin aineistoani tilastollisesti. Jaottelin pitkäaikaisen sijaishuollon läheteistä toteutuneet sijoitukset ja rauenneet sijoitukset, ja erottelin vielä erikseen keskeytyneet sijoitukset. Kaikkien toteutuneiden sijoitusten määrittelemisen pitkäaikaiseksi oli hieman haasteellista. Mietin miten toteutunut on pitkäaikaiseksi suunniteltu sijoitus, joka päättyy kuitenkin kahden kuukauden kuluttua. Vai olisiko kyseinen tapaus keskeytynyt sijoitus, koska näytti siltä, ettei kyseisessä tapauksessa pitkäaikaista sijaishuoltoa voitu nuoren karkailun vuoksi toteuttaa. Erityisesti pitkäaikaiseksi määrittelemieni keskeytyneiden sijoitusten, joissa lapsi kuitenkin kotiutuu, määrittelemisen oli haastavaa. Niissä sijaishuolto on määritelty pitkäaikaiseksi, mutta kun sijaishuolto suunnittelemattomasti keskeytyy, sijaishuollon tarve saattaa nopeastikin muuttua lyhytaikaiseksi ja sen tarve raueta, vaikka huostaanoton perusteet ovat lähes samanlaiset kuin sijoituksen alussa. Ehkä tästä johtuen aineiston laskelmat eivät välillä pitäneet paikkansa. Keskeytyneistä sijoituksissa joku ”karkasi”, löysin sen, hukkasin uudelleen ja selvittelyn jälkeen löysin uudelleen. Määritelmäni pitkäaikaisen sijaishuollon keskeytymisestä pyrki vaihtelevaan.

Jossakin vaiheessa huomasin kirjoittavani keskeytyneestä sijoituksesta, että se on epäonnistunut. Kaiketi joissakin tapauksissa voisi puhua sijaishuollon epäonnistumisesta, jos lapsen oireilu sijaishuollon aikana voimistuu. Joitakin tämän tutkimuksen keskeytyneitä sijoituksia voisi ehkä sanoa epäonnistuneiksi. Joissakin tapauksissa on ehkä tultu lastensuojeluprosessin vaiheeseen, missä sijaishuolto on auttanut ja tukenut lapsen kehitystä aikaisemmin mutta ei enää. Joissakin tapauksissa keskeytyneestä sijoituksesta seuraava ratkaisu, lapsen uusi sijaishuoltopaikka tai lapsen kotiutus, vaikutti varsin onnistuneelta ja lapsi kukoisti eri tavalla kuin aikaisemmin.

Seuraavaksi jaottelin sisällönanalyttisesti sijaishuollon tavoitteita, mitkä oli kirjattu sijaishuollon läheteisiin. Ensin aineistosta tuli esille rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteet, jotka näkyivät aineistossa selkeämmin. Lisäksi kaikki aineistosta löytämäni tavoitteet esitettiin pääosin murrosikäisille nuorille. Ensivaikutelmana minusta tuntui, että sosiaalityöntekijät asettivat sijaishuollon tavoitteeksi tiukkasävyisesti nuoren kuntoon ja kuriin asettamisen. Aineistoa tarkemmin tutkimalla tuli esille, että sosiaalityöntekijät olivat myös hyvin huolissaan etenkin nuorisoikäisistä lapsista. Rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteet muodostivat eräänlaisen peiton tai kannen aineistolleni, enkä kyennyt näkemään muuta. Kun kannen sai pois, sain mielestäni esille jotakin olennaisessa sosiaalityössä. Tutkimuksen edetessä huomasin, että

sijaishuollon tavoitemäärittelyissä tuotiin esille tuen ja turvallisuuden tavoitteita sisällöiltään melko samansävyisesti kuin rajoittamisen ja pysäyttämisen tavoitteita.

Sosiaalityössä joudutaan tekemään ajoittain melko nopeita ratkaisuja lapsen edun toteuttamiseksi. Itsekin koen olevani sosiaalityöntekijänä melko ripeä kannan ottaja ja ratkaisujen tekijä. Ajattelin tutkimuksen tekemisen sujuvan yhtä ripeästi. Tämä tutkimus on kuitenkin edennyt hitaasti, ja sen juoni on ollut monta kertaa kadoksissa. Lastensuojelun prosesseissa ratkaisuja joudutaan tekemään ripeästi sen hetkisen tiedon perusteella. Aikaa valmistella ratkaisuja voi olla muutama tunti tai pisimmillään muutama kuukausi. Tämän tutkimuksen kohdalla minun on ollut vaikea tehdä ratkaisua aiheesta, aineistosta, aineiston käyttämisestä, analyysistä ja ylipäänsä eri sanojen ja käsitteiden käyttämisestä.

7.3 Ammatillisten käytäntöjen reflektointia

Tutkimusaineistooni kuuluva lastensuojelun asiakasohjauslähete ei ole lastensuojelulain mukainen virallinen asiakasasiakirja, kuten esimerkiksi huostaanottopäätös ja asiakassuunnitelma ovat. Asiakasohjauslähete edustaa epäsuoraa asiakastyötä liittyen organisaation toimintaan ja on asiakasohjauksen hallintaa varten tehty asiakirja, mikä on yhteenveto asiakkaan sen hetkisestä tilanteesta. Lähetekäytäntö on tilaaja-tuottajamallin mukaista toimintaa (Valkama 2004), missä tilaaja on tässä tapauksessa lastensuojelun avohuolto ja tuottaja on lastensuojelun sijaishuolto. Lähetekäytäntö asettaa avohuollon ja sijaishuollon työntekijöiden yhteistyölle tiettyjä vaatimuksia. Sosiaalityöntekijän täytyy laatia lähete, ennen kuin lapselle voidaan selvittää sijaishuollon paikkaa. Katson, että on olennaista, miten yhteistyö lapsen asiassa vaikuttavien asianosaisten, läheisverkosto- ja viranomaistoimijoiden välillä sinällään toimii. Miten asiaa käsitellään näiden toimijoiden välillä neuvotteluissa, puhelinkeskusteluissa ja sähköpostiviestinnällä. Kirjallinen lähete saattaa ohjata päätöksentekoa liiaksi vain viranomaisten väliseksi toiminnaksi, jossa päätöksen tekee asiakastyöstä ulkopuolinen henkilö eikä sosiaalityöntekijä saa ääntään kuuluviin. Ei ole hyvä asia, jos lapsen sijaishoitopaikasta päätetään vain pelkän lähetteen perusteella tai että asiasta päättäminen

viivästyy, jos sosiaalityöntekijä on unohtanut kirjata läheteeseen esimerkiksi lapsen koulutiedon tai ei ole saanut liitteeksi ajankohtaista lääkärinlausuntoa. Lisäksi lapsen tarve saada sijaishuoltopaikka voi joskus olla niin kiireellinen, että sijoitus tulee panna täytäntöön lapsen edun vuoksi ennen kuin asiakasohjausryhmä asiaa käsittelee. Huomattakoon myös, että useilla yksityistä lastensuojelupalveluita tuottavilla yrityksillä on käytössään oma asiakasohjauslähetelomake, joka toivon mukaan korvautuu tässä tapauksessa sijoittavan kunnan tai kaupungin asiakasohjausläheteellä, eikä sosiaalityöntekijän tarvitse täyttää toista lähetettä.

Sijaishoitopaikan muutosta ja huostaanottoa koskevan päätöksen valmistelee vastuusosiaalityöntekijä ja allekirjoittaa johtava sosiaalityöntekijä. Vastentahtoiset huostaanottopäätökset käsittelee hallinto-oikeus. Asiakasohjausryhmä näyttäytyy sijaishuoltopaikasta päättävänä rakenteena. Vai kuuluuko päätösvalta vastuusosiaalityöntekijälle ja johtavalle sosiaalityöntekijälle? Verrattuna asiakasohjausläheteiden sijaishuoltopyyntöihin sijoituksia ohjautui hieman enemmän sijaisperhehoitoon ja laitoshoidon erityisyksikköihin. Ehkä asiakasohjausryhmä päätti toisin. On myös mahdollista, että asiakasohjauslähete tehtiin lastensuojeluprosessin tietyssä vaiheessa, missä sijaishuollon tarpeen arviointi ei vielä ollut valmistunut eikä lopullista tietoa sopivasta sijaishoitopaikasta vielä ollut. Myöskään kaikki läheteissä esiin tulleet sijaishuollon pyynnöt eivät toteutuneet, vaan huostaanoton ja sijaishuollon suunnitelma raukesi, minkä uskon johtuvan lastensuojeluprosessissa tapahtuneesta käänteestä.

Aineistossani pitkäaikaiseen sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista valtaosa sijoittui lastensuojelun laitoshoidon yksikköihin ja pienempi osa sijaishuollon perhehoitoon. Alle 9 -vuotiaat lapset sijoittuivat kaikki perhehoitoon. Nuorin laitoshoidon yksikköön sijoitettu lapsi oli yhdeksän -vuotias. Murrosikäiset 13–17 -vuotiaat lapset sijoittuivat suurimmaksi osaksi laitoshoidon yksikköihin, mutta muutama sijoitus ohjautui myös sijaisperhehoitoon. Että perhehoidon sijoituksia voitaisiin lisätä, perhehoidon yksikköihin tulisi voida sijoittaa enemmän kouluikäisiä ja murrosikäisiä lapsia. Vahvan rajoittavan kasvatuksen korostaminen sosiaalityössä liittyyne jonkin verran lastensuojelulain (2007, 61§-74§) mukaisiin rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Kun korostetaan rajoittamista, se useimmiten tarkoittaa myös rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Ehkä tällaisella ajattelutavalla on vaikutusta rajoitustoimenpiteiden lisääntyvään käyttöön.

Rajoitustoimenpiteet eivät ole lastensuojelulain mukaan mahdollisia lastensuojelun sijaisperhehoidossa. Niiden esiintuominen sijaishuollon tavoitteissa ohjaa lasten sijoituksia enemmän lastensuojelun laitoshoidon yksikköihin. Samoin aineistossa esiin tuleva lapsen tai nuoren koulunkäynnin tukemisen tavoite ohjaa sosiaalityöntekijää valitsemaan sijaishuoltopaikaksi laitoshoidon yksikön, jolla on valmiudet järjestää koulupalveluita.

Keskeytyneiden sijoitusten pääasialliset syyt olivat väkivaltaisuus, karkailu sijaishoitopaikasta sekä rikollisuus, mitkä osaltaan kertovat jonkin asteisesta lapsen hoidon epäonnistumisesta ja sijaishuollon vastustamisesta. Muutamissa tapauksissa sosiaalityöntekijä esittää kritiikkiä sijaishuoltoa kohtaan, esittämällä toiveen, että lapsi pääsisi pienempää sijaishoitopaikkaan, missä olisi pienempi lapsiryhmä. Käytännössä sijaishuollon laitoshoidon yksiköt ja osastot ovat suurelta osin seitsenpaikkaisia, mutta esimerkiksi joillakin koulukodeilla on olemassa viisipaikkaisia osastoja.

Lastensuojelulaki (417/2007) kuvaa millainen lapsen rajoittaminen on mahdollista sijaishuollon aikana laitoshoidon yksikössä, mutta se myös asettaa reunaehdoja lapsen tai nuoren rajoittamiselle. Kokemukseni mukaan ennen lain voimaatuloa sijaishuollon yksiköissä on ollut käytössä rajoitustoimenpiteitä, jotka eivät enää ole nykyisen lain mukaisia. Esimerkiksi on ollut käytössä sijaishuollon alkuvaiheeseen liittyviä käytänteitä, joiden mukaan lapsi tai nuori on ollut ”kiinni” ensimmäiset kuukaudet, eikä hän ole voinut poistua sijaishuoltoyksikön alueelta eikä esimerkiksi käydä vanhempiensa luona (Valvira 2012, 57), minkä tarkoituksena on ollut edesauttaa lapsen tai nuoren asettumista yksikköön. Lisäksi joidenkin vaativahoitoisten lasten sijaishuoltoyksiköiden ovia on pidetty lukittuina, niin että lapsi tai nuori ei ole ilman aikuisen suostumusta päässyt ulos sijaishuoltopaikasta. Valvira (2012 ja 2013) on ohjeistanut sijaishuollon yksiköitä ja kuntien sosiaalitoimia tarkkaavaisuuteen rajoitustoimenpiteiden käytössä ja muistuttanut rajoitustoimenpiteiden lainmukaisuudesta.. Esimerkiksi Valvira (2013) tulkinut ulko-ovien lukittuina pitämisen liikkumavapauden rajoittamiseksi ja ohjeistanut, että ovet tulisi pitää lukitsemattomina. Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen merkitsee puuttumista lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden käyttäminen tulee perustua täsmällisiin ja tarkkarajaisiin laissa määriteltyihin edellytyksiin (Valvira 2012, 55).

Ehkä sosiaalityö toimii liiaksi yhteiskunnan odotusten paineessa, joka odottaa hänen asettavan vahvasti oirehtivan nuoren kuntoon ja kuriin. Kuitenkaan lastensuojelun lainsäädäntö ei salli tiukkaa rajoittamista, mikä tulisi entistä paremmin tiedostaa sosiaalityössä. Olisiko mahdollista, että sosiaalityöntekijät voisivat keskittyä enemmän tukemaan lasta ja nuorta, huolehtimaan tämän turvallisuutta, takaamaan riittävän rauhallista aikaa? Voitaisiinko nuortenkin kohdalla määritellä sijaishuollon tavoitteeksi pysyvistä koti, pysyvät ihmissuhteet ja korvaavasta kiintymyssuhde?

Kokemukseni mukaan karkailevien ja pitkään karkuteilla olevien nuorten kohdalla on joissakin tapauksessa ratkaistu nuoren tilannetta kotiuttamalla hänet tai siirtämällä hänen sijaishuoltopaikkansa kaupungin omaan sijaishuollon yksikköön, koska nuoren sijoituksen jatkamista sijaishuoltopaikassa ei ole koettu mielekkääksi. Lisäksi jos varsinainen sijaishuoltopaikka on ostopalveluna hankitussa sijaishuollon yksikössä, nuoren siirtäminen kunnan omaan sijaishuollon yksikköön on säästänyt kunnan varoja. Tällaiselle menettelyllä on tavoiteltu asetelmaa, missä nuoren kanssa on kyetty luomaan paremmat mahdollisuudet työskentelyyn verrattuna sijaishuoltopaikkaan, mihin nuori ei halua palata tai missä hän ei viihdy. Näin mahdollisesti pitkäänkin karkuteilla ollut nuori saadaan enemmän takaisin asiakkuuteen läsnä olevaksi sekä tuen ja avun piiriin. Esim. Vantaalla Viertolan nuorten vastaanottokodissa (2014) on kehitetty sijaishuollon osastohoitoa, joka huomioi aikaisempaa enemmän lapsen kodin ja vanhempien mahdollisuudet olla mukana oman lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Vastaanottokodin osastolle sijoitettu lapsi on osaston hoidossa päivät ja yksilöllisesti suunnitellun tuen piirissä, mutta asuu muutoin kotonaan vanhempiensa luona (mt.).

Kirsi Juhilan (2006, 155) mukaan ”huolenpito ei rajaudu vain sosiaalityön sisäiseksi asiakassuhteeksi tai huolenpitäjän ja huolenpidon saajan suhteeksi. Voidakseen toteutua moraalisesti korkeatasoisesti yksittäisissä vuorovaikutussuhteissa huolenpitotyö tarvitsee tuekseen laajemman huolenpitoa arvostavan ja sitä tukevan kulttuurin ja yhteiskunnan.” Nyky-yhteiskunta näyttää toteuttavan tiukkaa kontrollipolitiikkaa, mikä tutkimuksessanikin tulee esille. Sosiaalityön tehtävä ei kuitenkaan voi olla yhteiskuntarauhan ylläpitäjä. Katson, että sosiaalityöntekijöiden tulisi keskittyä enemmän huolehtimaan nuorten perusoikeuksien toteutumisesta ja nuorten tukemisesta rajoittamisen sijaan. Katson, että sosiaalityön tulisi

enemmän tiedostaa asemansa lasten ja nuorten perusoikeuksien vaalijana, mikä on mielestäni olennaista lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön tulee kyetä osoittamaan vaikeassa tilanteessa olevalle ihmiselle toisia mahdollisuuksia, mahdollisuuksia löytää uusi positiivinen suunta elämälleen (Raunio 2011, 302).

Päätän tämän tutkimuksen aineistossani sosiaalityöntekijän eräälle 12-vuotiaalle Janille esittämää pohdintaa sijaishuollon tavoitteeksi, minkä voisi nimetä saada olla lapsi – tavoitteeksi.

”Janin psyykkinen tilanne on epävakaa, hän syö huonosti eikä koulunkäynti kiinnosta. Jania ei oikeastaan kiinnosta mikään, hän käpertyy pussilakana sisään ja hänen on vaikea nousta. Jani on aiemmin puhunut tahtovansa räjäyttää koulun ja vastaanottokodin, mutta käsitykseni mukaan Jani ei ole väkivaltainen. Jani on kookas poika, ja helposti unohtuu hänen olevan vasta 12 -vuotias. Hän tarvitsisi aikaa olla lapsi, ei itse osaa sanoa mitä tahtoo. Välillä tahtoisi asua äidillä, välillä entisellä isäpuolella ja jopa välillä jopa isänsä luona, jota ei lainkaan tunne.”

KIRJALLISUUS:

Ajoissa kotiin (2013) Case Kotka <http://www.sijaisvanhemmaks.fi/case-kotka> (haettu 9.10.2013)

Alhanen, Kai (2011) Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.

Aluehallintovirasto (2014). Luvanvarainen toiminta http://www.avi.fi/web/avi/luvanvarainen-toiminta#.U4y40_1_vXQ (haettu 30.5.2014)

Aluehallintovirasto/ Etelä-Suomi (2011) Rajoituspäätösten soveltaminen sijaishuollossa 23.6.2011, Etelä-Suomen Aluehallintoviraston ohjauskirje Etelä-suomen Aluehallintoviraston alueen sosiaalilautakunnille, perusturvalautakunnille, kuntien lastensuojelun sijaishuollosta vastaaville, yksityisille sijaishuollon laitospalvelujen tuottajille.

Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2012) Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelupalvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2012, http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Lastensuojelu/Lastensuojelu_raportti_20092013.pdf (haettu 30.11.2013)

Andersson, Bengt (2007) Diversity in residential care and treatment for people in Sweden. Goteborg University, Department on Psychology, Sweden, Kungälv.

Antikainen, Maarit (1997) Lapsen etu sosiaalityössä. Kuopion yliopistollinen opetussosiaalikeskus 2/1997

Archard, David (1993) Children, Rights & Childhood. New York: Routledge.

Archard, David & Skivenes, Marit (2009a) Balancing s Child's Best Interest and a Child's Views. International Journal of Children's Rights 17 (2009) s.1-21.

Archard, David & Skivenes, Marit (2009b) Hearing the child, Child and Family Social Work 2009, 14, s. 391-399.

Aronen, Marja-Leena (1994) Nuoren kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Törrönen Maritta: Lapsen etu ja viidakon laki, Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Painopörssi Oy, s. 22–39.

Berger, Peter & Luckman, Thomas (1971) The social construction of reality, a treatise in the sociology of knowledge. Harmondworth: Penguin.

Berridge, David (1999) Work with Fostered Children and their Families. Teoksessa: Hill Malcolm (toim.): Effective ways of working with children and their families. London: JKP. s. 240-255.

Berridge, David & Brodie, Isabelle (1998) Childrens Homes Revisited. London UK: Jessica Kinsley Publishers.

Bolby, John (1980) Attachment and loss. Vol.3: Loss, sadness and depression. New York: Basic Books

Bolby, John (1975) Attachment and Loss. Vol.2: Separation, anxiety and anger. Harmondworth: Penguin Books

Bolby, John (1969) Attachment and loss. Vol. 1 Attachment. New York: Basic Books.

Bullock, Roger (1999) Work with Children in residential care. Teoksessa: Hill Malcolm (toim.) Effective ways of working with children and their families. London: JKP, s. 256-269.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino

Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto. Saarijärvi: Gummerus

Goldstein, Joseph & Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1973) Beyond the Best Interest of the Child. New York: Macmillan Publishing Co.Inc

Hacking, Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Tampere: Vastapaino, Suomentanut Inkeri Koskinen

Hallintolaki 434/2003, Finlex: Ajantasainen lainsäädäntö,
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> (haettu 30.11.2013)

Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura 87

Hautamäki, Airi (2011) Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.): Varhaislapsuuden tunnesiteen ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 29-70.

Hayden, Carol (2010) Offending behavior in care: is children's residential care a 'criminogenic' environment? Child and Family Social Work 2010, 15, s. 461–472

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa, Stakes, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY

Heino, Tarja (toim.) (2009) Erityinen lapsuus - erityinen yhteiskunnallinen vastuu. Mitä lastensuojelusta tiedetään ja mitä päätöksentekijän pitäisi siitä tietää? Taustamateriaalia sektoritutkimuksen neuvottelukunnalle. Stakes/Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77377/THL_selvitys1.pdf?sequence=1 (haettu 30.11.2013)

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat, Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana, Stakes, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1> (haettu 12.10.2014)

Heino, Tarja & Oranen, Mikko (2012) Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö? Teoksessa Jahnukainen, Markku: Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino

Heinonen, Hanna (2007) Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityöstä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 16, 2007, Yliopistopaino, http://www.socca.fi/files/72/Tutkiva_arvioiva_tyote_sosiaalityontekijoiden_jasentamana.pdf (haettu 1.11.2013)

Heinonen, Hanna (2011) Sadoissa verkoissa sukkulointia - Kumppanuudet sijaishuollossa, Lastensuojelun keskusliitto, http://www.lskl.fi/files/935/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf

Helsingin Sanomat 13.12.2011: Lastensuojelu kuormittaa kuntia, artikkeli

Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko; hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Helsinki: Yliopistopaino, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79959/f84ee235-d74a-4898-af24-deb260f3a806.pdf?sequence=1> (haettu 10.10.2013)

Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 Tampereen seutukunnassa huostaan otetuista lapsista. Työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes

Hill, Malcolm (1999) Effective Professional Intervention in Children's lives. Teoksessa Hill Malcolm (toim.): Effective ways of working with children and their families. London: JKP, S.7-48.

Hujala, Anne (2004) Erityinen huolenpito. Teoksessa Puonti, Annamaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, s. 265-269.

Huuskonen, Salla (2014) Recording and Use of Information in a Client Information System in Child Protection Work. Tampere: Suomen yliopistopaino, , <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94893/978-951-44-9368-3.pdf?sequence=1> (haettu 1.6.2014)

Janhunen, Tarja (2007) Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa, Perhehoitoliitto ry

Johansson, Jan & Andersson, Bengt & Hwang, Philip (2007) What difference do different settings in residential care make for young people? A comparison of family-style homes and

institutions in Sweden, Teoksessa: Andersson Bengt: Diversity in residential care and treatment for young people in Sweden, Department of Psychology, 2007, Sweden

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri ja moraali. Riika: Vastapaino, Inprint

Juhila Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Jyväskylän yliopisto/Koppa: Ankkuroitu teoria eli grounded theory (2014),
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/ankkuroitu-teoria-eli-grounded-theory> (haettu 30.4.2014)

Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene (1987) Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina. Sosiologia 34(1), 15–25

Kalland, Mirjam (2011) Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteen ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 207-216

Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2001) Finnish Children in Foster Care: Evaluating the Breakdown of Long-Term Placements. Child Welfare, vol.80, issue 5.s. 513–528

Karvonen, Juha (2011) Lastensuojelun kustannusten jako – asiakasmaksut, perintä ja kuntien välinen kustannusvastuu sosiaali- ja opetustoimessa,
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tapahtumat/aineisto/2013/kuntamarkkinat/opekukuma/Documents/2013-09-11-Karvonen.pdf> (haettu 10.12.2014)

Kekoni, Taru & Kitinoja Manu & Pösö Tarja (2008) Erityinen huolenpito koulukodeissa. Stakes, Raportteja 36/2008. Helsinki: Valiopaino Oy

Kilpailutuksen kriteerit, erityisyksiköt 2012: Espoon, Vantaan, Kauniaisten kilpailutuksen kriteerit

Kitinoja, Manu (2004) Koulukoteihin sijoitetut lapset lajityypeinä. Teoksessa Pösö, Tarja & Janhukainen, Markku & Kekoni Taru: Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino Oy , s. 97-119.

Känkänen Päivi (2009) Siirtymät sijaishuollossa, Teoksessa Bardy Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, s. 232–240

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina, Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsinki: Hakapaino

Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä, Tampereen yliopisto, Acta Electronica Universitatis Tampereensis 876,

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-6.pdf?sequence=1> (haettu 10.12.2011)

Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaanotetulle lapselle? KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö, http://www.kaks.fi/sites/default/files/Tutkimusjulkaisu_73.pdf (haettu 10.11.2013)

Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna (2011) Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen Aini & Väänänen-Fomin Merja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: Bookwell Oy, s. 163–188.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000, Finlex, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> (haettu 10.10.2013)

Lapsiasiainvaltuutettu 2014, Tiedotteet, www.lapsiasia.fi,

Lastensuojelulaki 417/2007, Finlex: Ajantasainen lainsäädäntö <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (haettu 10.10.2013)

Lehtonen Irma & Telén Janne (2013) Hatkassa, Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Lastensuojelun keskusliitto, http://www.lskl.fi/files/1799/Hatkassa_final.pdf (haettu 10.10.2013)

Munro, Eileen (2002) Effective Child Protection. London: SAGE Publications Ltd

Muukkonen, Tiina (2009) Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, s.133-143

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi, <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (haettu 10.10.2013)

NSCAW (2003) U.S. Department on Health and Human Services, Administration for Children, Youth and Families. National Survey on child and adolescent well-being. Wave 1 Child Protective Services Report. Washington, DC: DHHS

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu Suomalaisesta äitiydestä. Tampere: Tammer-Paino Oy

Osmond Jennifer & Scott Teresa & Clark Julie (2008) The knowledge of caring: revisiting the need for knowledge support on carers. Child and Family Social Work 2008, 13, s. 262-273.

Olsson Martin & Egelund Tine & Host Anders (2012) Breakdown of teenage placements in Danish out-of-home care. Child and Family Social Work, 2012, 17, pp 13-22

Parton Nigel (2006) Safeguarding Childhood, Early Intervention and Surveillance in a Late Modern Society. China: Palgrave Macmillan

Pekkarinen, Elina (2011) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu, Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 102, Helsinki: Unigrafia

Perhehoitajalaki 312/1992, Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö,
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312> (Haettu 10.10.2013)

Perhehoitoliitto (2014) Palvelut perhehoitajille
http://www.perhehoitoliitto.fi/palvelut/palvelut_perhehoitajille (Haettu 30.5.2014)

Pesäpuulehti (2012) 2/2012 Eheyttävä arki toimiva tuki, Pesäpuu ry,
http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/lehdet/tiedote_2_12_web.pdf (Haettu 10.10.2013)

Prince, Katie (1996) Boring Records? Communication, Speech and Writing in Social work. London and Bristol: JKP

Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Pulma Panu & Turpeinen Oiva: Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, s. 7-265.

Puustinen-Korhonen Aila & Pösö Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin. Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3, Lapsiasianvaltuutetun toimisto, Lastensuojelun keskusliitto, Suomen kuntaliitto,
http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf
 (Haettu 10.10.2013)

Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta, Julkaisussa Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti vol. 18 (4) 2010, s. 324–336 .

Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Tampereen yliopisto, Acta Universitas Tampereensis, ser.A vol.388

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisiin kannanottoihin. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaranen (toimittajat): Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen ja sosiaalityö, Tampere: Vastapaino, s.75–97.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista, Stakes. Tutkimuksia 133, Helsinki

Raunio, Kyösti (2011) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Hakapaino

Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus 2/1999

Rutter, Michael (2000) Children in substitute care: Some Conceptual Considerations and Research Implications. *Children and Youth Services Review*, vol 22(2000):9, s. 685–703

Räty, Tapio (2010) Lastensuojelulaki, Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy

Sacks Harvey (1989) Lecture Six. The M.I.R. Membership Categorization Device. *Human Studies* 12:3-4, s.271-281

Sallnäs Marie & Vinnerljung Bo & Kyhle Westermarck Pia (2004) Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child and Family Social Work* 2004, 9, s. 141-152

Satka Mirja & Eydal Gudny Björk (2004) The History of Nordic Welfare Policies for Children. Teoksessa Brembeck Helene, Johansson Barbro & Kmapman Jan (toim.) *Beyond the Competent Child. Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies*. Fredriksberg: Roskilde University Press, 33-62.

Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus: tutkimuksia 2002:7

Shaw, Julie (2012) Professionals' perceptions of offending in children's residential care. *Child and Family Social Work* 2012, 17, s. 359–367

Silverman, David (1993) Unfixing the subject: viewing: "Bad Timing", In c.Jenks (ed.), *Cultural Reproduction*, Routledge, London.

Sinkkonen, Jari (2011) Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan, Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland Mirjam (toim.): *Varhaislapsuuden tunnesiteen ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 245–270.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus, Yliopistopaino

Skoog, Victoria (2013) Barns uppleverser av instabil samhällsvård, *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 1/2013, S.35-52

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2014), Sijaishuoltoa huostaan otetuille http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto (Haettu 20.5.2014)

Sosiaaliportti (2014) Lastensuojelun käsikirja, Sijoituksen keston arvioiminen <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/paikanvalinta/kestonarviointi/> (Haettu 30.5.2014)

Sosiaaliportti (2014) Sijaishuollon hankinta, <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hankinta> (Haettu 30.5.2014)

SOS-lapsikylä (2014) SOS-lapsikylät, <https://www.sos-lapsikyla.fi/lastensuojelu/toimipisteet/sos-lapsikylat/> (Haettu 10.10.2013)

THL (2013) Lastensuojelu 2011, Tilastoraportti liitteineen, Huostassa olevien määrä on lähtenyt uudelleen kasvuun, http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu (Haettu 9.10.2013)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Törrönen, Maritta (1994) Tulkittu lapsi. Teoksessa Törrönen Maritta: lapsen etu ja viidakon laki, Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki: Painopörssi Oy, s.54-71

Unicef (2014) Lapsen oikeuksien julistus, http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus (Haettu 30.5.2014)

Valkama, Pekka (2004) Kilpailuneutraliteetin toteutuminen kuntapalveluiden näennäismarkkinoilla, Acta Universitatis Tampereensis 1039 <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67426/951-44-6108-8.pdf?sequence=1> (Haettu 10.12.2013)

Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit (2004) Laituri-projekti, sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto

Valtiontalouden tarkastusraportti (2012) Tuloksellisuustarkastuskertomus, Lastensuojelu Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012, http://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf (Haettu 10.10.2013)

Valvira (2012) Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. http://www.valvira.fi/ohjaus_ja_valvonta/valvontaohjelmat/sosiaali-ja_terveydenhuolto/lasten_hoito_ja_kasvatus (Haettu 10.10.2013)

Valvira ohje (2013) Lukitsemiskäytännöt lastensuojeluyksikössä, ohje 12/2013 http://www.valvira.fi/files/ohjeet/Lukitsemiskaytannot_lastensuojeluyksikoissa.pdf (Haettu 10.10.2013)

Vantaan kaupungin tilastollinen vuosikirja (1980) Sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret sekä heidän hoitopaikkansa 31.12.1976-1980, Kuntasuunnitteluvirasto/Tilasto- ja tutkimuosasto, 7.vuosikerta

Vantaan sosiaali- ja terveystoimi (2012) Lasten sijaishuolto (Lasten sijaishuollon käytössä oleva materiaali): Arviointiprosessi vastaanottokodeissa

Vantaa, Viertolan vastaanottokoti (2014), Potkuri,
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/63978_viertolan_vastaanottokoti.pdf (Haettu 30.5.2014)

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili Johanna & Nikkanen Marko & Oranen Mikko & Tervo Jaana (2012) ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6

YK:n yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA (2014)
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf (Haettu 30.5.2014)

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIALA

LÄHETE

☐ PERHEKUNTOUTUS☐ SJOITUS☐ PERHETYÖ☐ MUU PALVELUTARVE

Avaa tiedot

Tyhjennä lomake

1 Perheen perustiedot	Lapsen / nuoren nimi		Henkilötunnus
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Isän nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Äidin nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Isäpuolen nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Äitipuolen nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Sisaren, muun läheisen nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
	Sisaren, muun läheisen nimi		Henkilötunnus
	Osoite	Puhelin	
	Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)		
Sisaren, muun läheisen nimi		Henkilötunnus	
Osoite	Puhelin		
Erityistieto (esim. pakolaisuus, äidinkieli, huoltajuus)			

2 Taustatiedot	2.1 Lastensuojelun asiakkuuteen johtaneet syyt ☐ Lapsen perushoito ja huolenpito ☐ Lapsen tunne-elämän vaikeudet ☐ Lapsen käytöshäiriöt ☐ Lapsen koulunkäyntivaikeudet ☐ Vanhemmuuden puutteisiin liittyvät (uupumus, vaikeudet ymmärtää lasta) ☐ Kiintymyssuhde- / vuorovaikutusongelmat ☐ Kasvatusvaikeudet ☐ Päihteet (alkoholi, huumeet) ☐ vanhempien ☐ lapsen ☐ Perheen väkivaltakokemukset ☐ vanhempien ☐ lapsen ☐ tutkintapyyntö tehty ☐ Vanhempien mielenterveysongelmat ☐ Parisuhdeongelmat ☐ Asumisen vaikeudet ☐ Rahankäyttö ☐ Muu, mikä															
2 Taustatiedot 2.2 jatkuu ed. sivulta	2.2 Lapsen / nuoren ja perheen saamat tukitoimet ja aikaisemmat palvelukontaktit, tarjotut palvelut <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 40%; padding: 5px;"> ☐ Lastensuojelu ☐ tilannearvio ☐ avohuollon tukitoimet ☐ perhetyö ☐ läheisneuvonpito </td> <td style="width: 60%; padding: 5px; vertical-align: top;"> Kenelle, mitä, missä ja milloin </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;"> ☐ Perhe- ja nuorisoneuvola </td> <td style="padding: 5px; vertical-align: top;"> Kenelle, mitä, missä ja milloin </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;"> ☐ Lasten- ja nuorisopsykiatrian poliklinikka </td> <td style="padding: 5px; vertical-align: top;"> </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;"> ☐ Aikuispsykiatria </td> <td style="padding: 5px; vertical-align: top;"> </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;"> ☐ A-klinikka, muu päihdekuntoutus </td> <td style="padding: 5px; vertical-align: top;"> </td> </tr> </table> 2.3 Aiemmat sijoitustoimet <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 40%; padding: 5px;"> ☐ Perhe- tai laitoshoidon, perhekuntoutus </td> <td style="width: 60%; padding: 5px; vertical-align: top;"> Kenelle, mitä, missä ja milloin </td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;"> ☐ Muu, mikä </td> <td style="padding: 5px; vertical-align: top;"> </td> </tr> </table>		☐ Lastensuojelu ☐ tilannearvio ☐ avohuollon tukitoimet ☐ perhetyö ☐ läheisneuvonpito	Kenelle, mitä, missä ja milloin	☐ Perhe- ja nuorisoneuvola	Kenelle, mitä, missä ja milloin	☐ Lasten- ja nuorisopsykiatrian poliklinikka		☐ Aikuispsykiatria		☐ A-klinikka, muu päihdekuntoutus		☐ Perhe- tai laitoshoidon, perhekuntoutus	Kenelle, mitä, missä ja milloin	☐ Muu, mikä	
☐ Lastensuojelu ☐ tilannearvio ☐ avohuollon tukitoimet ☐ perhetyö ☐ läheisneuvonpito	Kenelle, mitä, missä ja milloin															
☐ Perhe- ja nuorisoneuvola	Kenelle, mitä, missä ja milloin															
☐ Lasten- ja nuorisopsykiatrian poliklinikka																
☐ Aikuispsykiatria																
☐ A-klinikka, muu päihdekuntoutus																
☐ Perhe- tai laitoshoidon, perhekuntoutus	Kenelle, mitä, missä ja milloin															
☐ Muu, mikä																
3 Tämän hetken tilanne	Lapsen / nuoren tilanne / perheen tilanne															
4 Päivähoito-/ koulutiedot	Päivähoitotiedot / lapsen koulumuoto															

5 Terveystiedot	Lapsen fyysinen terveys, diagnoosi, allergiat yms.		
	Lapsen psyykinen terveys, diagnoosit, erityispiirteet		
	Sairaala, hoitoaika		
6 Perhekun- toutuksen / intensiivi- perhetyön / sijoituksen tavoitteet	Tulevan perhekuntoutuksen / intensiiviperhetyön / sijoituksen tavoitteet		
	Aikaisemmissa huolto- ja hoitosuunnitelmissa kirjatut, aloitetut tai aloitettavat hoidot ja hoitosuosituks		
7 Palvelutarve	☐ [] avohuollon tukitoimisijoitus 2 - 16 v.) ☐ [] arviointi (alle 12 v.) ☐ [] arviointi (yli 12 v.) ☐ [] Perhepaikka (ympäri vuorokautinen kokoperhehoito) ☐ [] [] (yksilöllinen päivä kuntoutus) ☐ [] Perheryhmä (ryhmämuotoinen päivä kuntoutus) ☐ [] [] depressiokoulu ☐ [] [] äiti-vauva vertaisryhmä ☐ [] [] ☐ [] Varakoti (lyhytaikainen perhehoito) ☐ [] Sijaisperhe ☐ [] Sijaisperheselvitys (tiedossa oleva perhe) ☐ [] [] kuntouttava hoito ☐ [] [] , kuntouttava hoito ☐ [] Ostopalvelu, perhekoti ☐ [] Ostopalvelu, lastensuojelulaitos ☐ [] Perhetyö ☐ [] Muu, mikä		
8 Kiireellisyys arvio	Kuinka pian tukitoimen / perhekuntoutuksen / sijoituksen tulisi alkaa ☐ [] alle kaksi viikkoa ☐ [] alle kuukausi ☐ [] alle kaksi kuukautta ☐ [] muu ehdotettu aika		
9 Sosiaali- työntekijä	Nimi	Puhelin	
	Nimi	Puhelin	
	Alue	Faksi	
Pysäkki- käsitteily ja jatko- toimista sopiminen			
Hakemuksen käsitteily	Hakemus saapunut, pvm.	Käsitelty, pvm.	Hakemuksen uusiminen

